

AMAR

Bizony néha mi magunk képtelenek vagyunk észrevenni, hogy mekkora erőforrások szunnyadnak bennünk. A legelképesztőbb leírások mesélnek róla, hogy a történelem hérodotoszai és vernegyulái egyforma kedvvel és bőséggel állítottak elő számunkra leírásokat Sztrogoff Mihály szemének megóvásáról és a konyhaművészetéről. Barátaink mesélik, hogy Afrika felfedezésének livingsztonjai és lumumbái legalább olyan bőséggel irányítottak el a természet bekebelezésének csodái irányába, mint amilyen pontosan felmérték az éhség, a sáskajárás, avagy a háziállatok háziiasításának receptjeit.

A mi dolgunk, hogy szorult helyzeteinkben esetleg szimfóniákat dúdolunk a semmiről, mely szabályosan leszórva a kiutakra, ki fog vezetni egyik reggelen, mint Jancsit és Juliskát a végső tisztásra. Barátaink meséltek nekem a rejtélyes valamiről, ami néhány nagybetűben sűrűsítve annyi mint AMAR. Valamilyen szorult helyzetben, például este a hóban hazafele indulva Kovács kisasszony ezt mondogatta magában: „a marhaszegyet legjobban Olaf Palme miniszterelnök készítette, a második helyet Kovács kisasszony bírta”... És caplatott a vizes latyakban a többiek után, mert visszatért a bátorsága, helyreállt az önérzete és tudta, érezte, kikalkulálta, hogy meg tudja tenni a hátralevő utat. Utolsónak ért ki az intézmény udvaráról, messze lemaradozva ért mögöttük a megállóba. Baktattak a tevék, a selyemút kereskedői, a mongolok, a varégok, a szent helyek vándorai és az Atlanti-óceán első kikötőiből visszatérő Kolumbuszok. Hát le is késte az utolsó előtti járatot, egyedül volt már a sofőrrel, mikor a legutolsóról leszállt, és alig tudta átlépni a hóbuckákat. A havazás tartósnak bizonyult, napok múlva, esztendők múlva, évezredek múlva, amikor harmadszor tért vissza egy tarisznya sóval és némi ideológiával Tibetbe, ismerősei biztatni kezdték, de ez nem sokat ért, pedig összeszorított fogakkal igyekezett, és tűrte a, tűrte a, tűrte a szenvedést. „A marhaszegyet legjobban Olaf Palme miniszterelnök készítette, a második helyet Kovács kisasszony bírta”...

Negyedik estén egy másik változattal próbálkozott: „a marhaszegyet-Ko-vács-kis-assz-ony...amar-amar-am-am...” Észre se vette, hogy mindenkit megelőzve ért a megállóba, a többiek ámulva, nevetgélve baktattak utána... amar... amar...

Néha mi magunk képtelenek vagyunk észrevenni, hogy mi következik a világban: a nyers húсок, a duzzadó babszemek, tojások, rügyek megelőzik a recepteket. Így aztán könnyű abban a hitben megmaradni, hogy a marhaszegyet legjobban valamelyik miniszterelnök készítette, miközben elment vadászni, a második leterítette s a harmadik becipelte a konyhába.

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XI. évfolyam 2. szám

A Cédrus Művészeti Alapítvány megbízásából kiadja a Napkút Kiadó Kft. Megjelenik évente tízszer.

Főszerkesztő: **Szondi György**. Szerkesztik: **Bába Szilvia** (művelődés), **Balázs Géza** (nyelvművelés), **Bognár Antal** (próza), **Elek Szilvia** (zene), **Király Farkas** (vers), **Kovács Ildikó** (szöveggondozás), **Prágai Tamás** (dokumentum), **Sebeők János** (környezet), **Szondi Bence** (törtélem), **Vincze Ferenc** (műbírálat), **Wehner Tibor** (művészet).

Szerkesztőségvezető: **Szondi Eszter**. Terjesztés: **Németh Lóránt**.

Napút-kör: **Csűrös Miklós, Gazdag Dávid, Gráfik Imre, Hankiss Elemér, Dr. Koncez Gábor, Lászlóffy Aladár, Radnóti Zsuzsa, Schwajda György, Konrad SutarSKI** (tiszteltbeli konzulensek).

Alapította: **Masszi Péter**. Lapterv: **Gosztola Gábor**.

Szerkesztőség: 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. mf. sz. 29. • Telefon/fax: (1) 225-3474

E-mail: napkut@gmail.com • Honlap: www.napkut.hu

A Cédrus Művészeti Alapítvány adószáma: 18110661-1-41

Nyomdai kivitelezés: Érdi Rózsa Nyomda. Terjeszti a Hírker Zrt. és az NH Zrt. ISSN: 1419-4082

Onnan nézek szerteszét

Lászlóffy Aladár: AMAR. a borítóbelsőn

Előter

Krúdy Gyula: Magyar falevelek 3

Prágai Tamás: Az erdő üzenete 4

Évgyűrűk

Fodor Ákos: Ujjlenyomat 6

Falevél-tár

Aranyi László 7; Auth Szilvia 8; Balog Eszter 10;
Bartosiewicz László 11; Boga Bálint 12;
Bognár László József 13; Bozsoky Erika 14;
Brassai Ágnes 15; Cseh Katalin 16;
Csurgó Gabriella 17; Csuszner Ferenc 18;
Domonkos Marcell fordításai 19;
Fazakas Attila 20; Fucskó Miklós 21;
Gál Erika 22; Gergely László 23;
Győri Orsolya 24; Halász Krisztián 25;
Harcos Katalin 26; Horváthné Mészáros
Erzsébet 27; Jahoda Sándor 28;
H. Józsa Márta 29; Kepes Adrienn 30;
Kérész Gyula 31; Kirilla Teréz 32;
B. Kiss Krisztina 33; Kiss-Péterffy Márta 34;
Kisszólósi Szánthó Lóránt 35; Kósa Emese 37;
Körműves Klára 38; Ligeti Éva 39;
Mészáros Ildikó 40; Mirtse Zsuzsa 41;
Móczár Csaba 42; Nagy Mihály (Mygan) 43;
Nyírfalvi Károly 44; Rozán Eszter 45;
J. Simon Aranka 46; Szabó Julianna 47;
Szabóné Horváth Anna 48;
Szaszovszky József 49; Szitás Krisztina 50;
Szűgyi Zsolt 51; Tóth-Benedek Csanád 52;
Varga István 53; Várkonyi Ágnes 54;
Véghelyi Balázs 55; Vihar Judit 56

Kálnay Adél: Ajándék ez a nap 57

Mustra

Kukorelly Endre: Ezer és 3 60

Papp Dorottya: Egyperces történetek 68

Tárlat

Szondi György felvételei

(a színes mellékleten)

Wehner Tibor: Haiku-rajzolatok 73

Ébert Tibor: Válaszadás; Közjáték; A hold;
Rongyszőnyegen 75

Szóvár

Kicsi Sándor András: Gyergyói gombanevek . 80

Hangírás

Többsben egymagammal
(Interjú Márton Lászlóval) 86
Szépség-intenzitás, az egy egységre jutó izgalom
(Erdődi Gáborral Szepesi Dóra beszélget) . 90

Hangszóló

Elek Szilvia: Szigorú férfimunka. 95

Dokumentum

Gyűjtemények. 99

Ablak

Lukáts János: Egy megkésett, korán jött
asszony (Kaffka Margit: Színek és évek) . 101
Horváth Zsuzsa: „Kaffka Margit helyettünk,
minden nő helyett beszélt”
(Török Sophie Kaffka-olvasata) 105
Bolvári-Takács Gábor: Az írott szó ereje
(A Zempléni Múzsza első harminc száma) 112
Dávid Anna Dóra: Szavakból hajlékot
(Ágh István: Kidöntött fáink suttogása) . . 115
Fazekas István: Vakmerő hűségben
(Véghelyi Balázs: Kötelék) 118
Kántás Balázs: Menekülés-e egyáltalán?
(Rónai-Balázs Zoltán:
A Dezoriant Expressz) 120
Michel Onfray: Kortársunk, Foucault;
Még mindig Baudelaire
(Romhányi Török Gábor fordításai) 123

Égalj

Nikla 128

Illusztrációk
Szondi György felvételei. 5, 9, 28, 36, 51
Lévai Ádám haikurajzai. . . 59, 89, 94, 104, 122

E számunk szerzői. 84

Melléklet

Káva Téka - Napút-füzetek 32.

Sütő Mária: Turandot

NAPÚT

Irodalom, művészet,
környezet

XI. évfolyam 2. szám

Falevél-tár

Kiadónk újdonságaiból

A kötet szerzői

Bedecs László, Bence Erika,
Bertha Zoltán, Borbély András,
Borcsa János, Deres Péter,
Erős Kinga, Halmai Tamás,
Jász Attila, Kabdebó Lóránt,
Ködöböcz Gábor, Kránicz Gábor,
Papp Ágnes Klára, Pomogáts Béla,
Prágai Tamás, Rác Péter,
Schein Gábor, Sturm László,
Szepes Erika, Vilcsék Béla,
Zsávolya Zoltán

Krúdy Gyula

Magyar falevelek

Vén fánk kiterjesztett tenyere hiába emelkedett előbb fohászkodással, majd könnyörgéssel a felhők felé, ínségén nem esett meg szíve az átutazó fellegeknek, amelyek azúros színben tündököltek a fülledt, epedt magyar föld felett, sem a látóhatár felhőfejedelmeinek, amelyek nagy messze, a határhegyeken túl, néha összedugták bozontos, méltóságteljes fejüket, mintha azon tanácskoznának, hogyan segítsenek az aszó, hőtől és viszontagságtól hervadó vén fán (amikor is a közelgő jótékony esőzés látóképét olvasták ki az álmodozók az égi hieroglifekből).

Elmentek keletre és nyugatra az égboltozat nagy reményű utazói, éppen csak annyit engedtek meg a feljűk tekintető magyar szemeknek, hogy darab ideig reménykedjenek; megvigasztalják pár szóval a küzdelmes haldoklókat, akik nem mernek addig meghalni, amíg valami jó hírt nem vihetnek magukkal Magyarországból a másvilági várakozóknak; megsimogassák az ifjakat és a gyermekeket a reménység üdítő szellőjével, hogy azok ne veszítsék el hitüket a messzi jövőben; a szomjasoknak azt juttatták eszükbe, hogy voltak már nagy és áldásos esők is Magyarország fölött; az éheseket azzal vigasztalták, hogy a régi magyar a jóléttől legtöbbször gutaütés folytán ment el a másvilágra... Elszálldostak a remények duzzadt, fehér hajói – legfeljebb a dunai gőzhajó kürtölt előkelően a hidak alatt; elhangzottak a minden reggel újult fohászkodással az égbe muzsikáló harangok; elrepültek a mennyboltozat és a képzelet báránylevelei, amelyektől sorsunk megváltását, szikkadt szomjúságunk elmúlását, csüggedt ernyedtségünk felfrissülését vártuk.

A vén fa hullatni kezdte leveleit.

Nincs szomorúbb a nyári hőben megaszalódott, sárgára fonnyadt falevélnél, amelynek még a hangja is más, mint az őszi, lemondással, békességgel zizegő levelek.

Prágai Tamás

Az erdő üzenete

Nincs nagyobb levelező, mint az őszi erdő. Mennyi titkos üzenet, rejtjelezve, az avar titkosírásával: egyszer az őszi erdőt szeretném megfejteni.

Az erdő nyelvénél nincs rejtélyesebb. A szabadban lenni, ősszel: ebben a civilizált világban ez a legnagyobb kihívás. Pedig hol lehet már „szabadban lenni” egyáltalán? Mi az, hogy „szabad”? Amikor már a parkokat is beton járólapok szegélyezik? Amikor az erdő: tájvédelmi körzet? De nemcsak a külső, a belső természetet is narkotikumok, tudatmódosító szerek, medikátumok befolyásolják, hogy a betegséget és józanságot is ellenőrizhetővé tegyék? Az őszi erdő megmutatja, hogy mit jelenthet még az a kifejezés, hogy szabadban lenni, már amennyire ma lehet – ez az erdő legnagyobb titka.

Az a benyomásom, hogy az erdő valamennyi üzenete az öntudatlan szabadság felől érkezik. Az erdőnek ugyanis nincs emlékezete, már abban a formában, ahogy általában emlékezetéről beszélünk. Mégis, ki vitatná, hogy az a hatalmas mértékű önazonosság, ami az erdőből árad, egyfajta tudás? Időnként át kell ölelni egy-egy vastagabb törzsű, irdalt kérgű platánt ahhoz, hogy erről az önazonosságról sejtésünk legyen. Érezni kell, milyen erő árad a fában, kiváltképp gyengébb napjainkon időt kell szakítani arra, hogy egy ismerős fát felkeressünk. Erő árad a fá érintésében; és ha a törzset körülöleljük, érezni fogjuk az erő áradását. Ez az erő az ember erejénél hatalmasabb. A fa nem rendül meg, ahogyan az ember; az erdő számára ismeretlen a bűn és a félelem. A fát ki lehet vágni, de elpusztítani nem. Az erdő levelei erről a magabiztosságról szólnak.

A nagy kirándulások azzal kezdődnek, hogy eltévedünk. Nem mindegy, hogy kivel. Van, akivel eltévedni egyszerűen botrány. Esetleg nem is tudtuk, hogy botrány lesz eltévedni majd – de az eltévedés közben kiderül, hogy egy buszmegállót sem szívesen osztanánk meg azzal a másikkal, ha rajtunk múlna, esőben, valahol a világ végén: eltévedni pedig, mondanom sem kell, végképp nem vele szeretnénk! És mégis: mekkora csalódás, hogy az eltévedés közben éppen ez az ember van ott, mellettünk, épp akkor, amikor saját türelmünk határait kísértjük. Mert, mondjuk, ott van a hátizsák, a sátor is húzza lefelé, lehet húsz kiló, mindösszesen. Ez, kimondva, nem sok. Háton, eltévedés közben, rettenetes. A hátizsák pántja mindig rossz helyen van, ez nem is kérdés, a hátizsák pántja mindig vág, és ha üres (a hátizsák), (a pánt) akkor is vág. Vegyük ehhez hozzá, hogy ősszel mindig „épp esni kezd”; és ha ebből nem is lesz nagy eső, akkor is szemerkél valamennyire, annyira biztos, hogy átázzon a pulóverünk. Ősszel pedig az átázott pulóver egészen biztosan ránk hűl.

Eltévedni olyan helyen, ami a lehető legközelebb van a lakóhelyünkhöz: ez a legbátrabbak története.

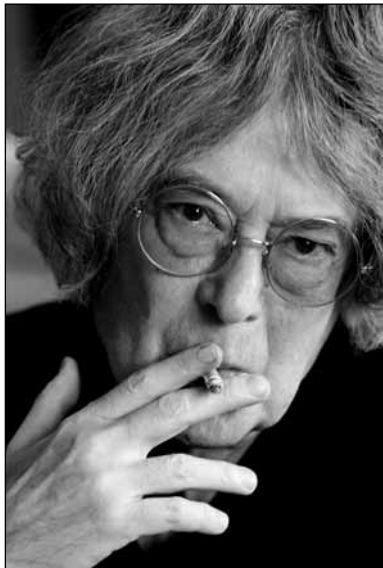
Azok, akik még sosem tévedtek el, hasonlók azokhoz, akik sohasem álmodnak. A sosem álmodó ember gyanús, óvakodj az ilyentől. Az erdő álmait viszont úgysem tudod sosem utolérni. Lehet, hogy az egész levelezés az erdő álmait

közvetíti, azok számára, akik értik a falevelek üzenetét. Minden levél – újabb rejtjel. Minden levél – újabb üzenet. De igazából nincs is kód, amely ezeket az üzeneteket az ember számára megfejtené – ez az erdő nagy titka. Levelei, melyeket jószántából, minden kötelezettség nélkül hullat, egy titkos, napról napra változó nyelv hieroglifái. Mire megértenéd, hogy miről is szól az üzenet, az erdő már átalakult; lehet, hogy rá sem ismersz. Az erdő a változás maga. Ez volt a legfontosabb mondat. És ez indokolja azt a mérhetetlen pazarlást, amit az őszi erdő jelent: az üzenetek mérhetetlen sokaságát. *Hiszen* semmi sincs ok nélkül. Ez a mondat nem biztos, hogy igaz, az erdő esetében viszont hitelesnek tűnik – az erdő üzeneteinek mérhetetlen sokaságát az üzenet jelentősége indokolja. Az erdő üzen, évről évre, kitéve a természet szolid változásainak; és üzenete makacsul és visszavonhatatlanul egy és egy: a száraz falevél. Hogy volna ehhez mérhető a legmakacsabb emberi természet, a legmakacsabb makacsság? Ha nem lenne fontos mondandója, az erdő nem akarna megszólítani. Mióta elmúltam negyven, az erdőben jobban bízom, mint az emberben.

Fodor Ákos

Ujjlenyomat

PÉLDAKÉPEK: Példaképem Mindenki, Akitől valaha is tanulhattam bármi követendőt, vagy elvetendőt. Mindannyiuknak hálás vagyok.

CSALÁD: Biológiai családommal sem érzelmi, se szellemi kapcsolatot nem ápolok. „Fogadott/fogadó családom” tagjai viszont oly számosak, hogy nevük pusztá felsorolása is igénybe venné e lap teljes terjedelmét...

A handwritten signature in black ink, which appears to be 'Fodor Ákos'.

Fotó: Diner Tamás

Őszi fa

rajtam nőtt, rólam
hullott levelek. Avar-
örvényben állok

Egy Bashō-kép

agg ágtól búcsú-
levelet kap a patak
s elsiet vele

Aranyi László

Felkelő nap fényénél

Falevél-asszony.
Párja négykézláb. Alélt
százlábú a völgy.

Éjszaka, fogyó hold fátyla mögül

Gyökér-ujjú. Görcs
grimasz: fókafejű ág.
A fül falevél.

Fáklálangnál

Íjhúr-erezet.
Falevél pókfonálon.
Tündöklő méztó.

„A Cédrus Művészeti Alapítvány és Százhalombatta Város Önkormányzata mindenkit örömmel vár, aki a magyar nyelvű haiku- és haibunirodalmat szép szerzésekkel gazdagítani szeretné. Téma: a falevél” E sorokkal kezdődött az a felhívásunk, amelyre nagyon sok értékes alkotás érkezett a magyar nyelvterület sok tájáról. Mindenkinek köszönjük küldését. Szerkesztőségünk egy-egy oldalnyi válogatással 49 (ismert és ismeretlen) szerző munkáit értékelte úgy mint publikálásra érett írásokat. Köszönjük Százhalombatta Város Önkormányzata támogatását.

Auth Szilvia

pillanat-torzó
hópelyhek haláltánca
létszomj az éjben

tünékeny lét – most
felragyog – jégvirágok
izzó hajnalon

halál rajzai
magányos fák alkonya
téli köd szítál

jeges űr tátong
– most ellobbanó árnyad –
éj-erdők felett

hajnal-rianás
holdfénybe vesző álmod
mozdulatlanság

mozdulatlanság
őzek álma most álmod
jégvárta magány

teával várlak
dermedt fagyban égő csend –
majd megérkezel

zúzmara lepte
őz-álom a hajnal – a
fákról csend pereg

Végtelen zanshin

Ahogy az élet minden egyes, hazugsággal terhelt pillanata a halálban végre igazzá válik.

Az őszi napsütés hidegen ragyogott az avarral borított erdő felett. Az ég távoli magánya és a közelítő jégvártyás hajnalok ígérete lengte be a délutánt. Nem rezdült semmi sem. Várakozás.

Örökkévalóságnak tetsző pillanatok.

Az az egy, örökkévaló pillanat, ahogy a levél elengedi az ágat és a rég halott kami áldását magával ragadva a semmibe hull.

A halálban egyesüljeteK.

Haiku

őszi falevél
magányban izzó percek
végtelen zanshin

Ahogy lehull, a halálban egyesül mindennel, a hazugságon átizzik a való.

Balog Eszter

Falevél I. változat

Vörösbarna árny,
hullik az égből alá –
És ölelést vált.

Falevél 2. változat

Napsugár tánca,
a levelek melege.
A vég közeleg.

Falevél 3. változat

Méregzöld növény
virágját bontja ősszel –
Így hát, minden más!

Bartosiewicz László

Egy fügefához

Éghajlatunkon
leveletlenséged nem
neveletlenség.

Szintézis

Fényből őscukrot,
szóból galibát szül a
tavaszi levél.

Pihenő

Gyér lombkorona.
Középen elárvult szék.
Alul televény.

Ti, drótkéfések

ereim közül
kikalapáltatok lágy
szöveiteimet

Levelek Ágostonnak

Napra pattant rügy.
Roskadt, tavalyi avar.
Melyikük ez itt?

Plágium

...ütött gyermekként
morgok, mint lábod alatt
sovány levelek...

Levélváltás

– Rakd meg a kályhát.
Nekivetkőznek a fák.
Hallgat a cselló.

– Hajnali harmat.
Akácok karjaiban
hegedű jajgat.

Gál Erika felvétele

Boga Bálint

Fákon a levél

Zöld rügy a fákon,
Pompás lomb embriója:
Csöppben a teljes.

Zöld levelek közt
Virít a piros termés,
S így pirosabb lesz.

Sárga, barna s rőt:
Tobzódó színorgia
Elhullás előtt.

Utolsó levél
Hullik le a fáról, kész
A barna szőnyeg.

Csupasz a faág,
Már nincs levél és *még* nincs.
Mi van közelebb?

Bognár László József

Falevelek

levél arcokon
ébredő szempillájú
tavasz közelít

lehullt falevél
már sohasem találja
eltűnt kedvesét

lombja a fának
ha közelről nézed száz
falevél csupán

sárgult falevél
zizzen a fáradt ágon
ősz zenél a szél

pihenjél kedves
puha faleveleken
páfrányok között

el sem búcsúztál
csak csendesen elmentél
mint egy falevél

Bozsoky Erika

Őszi falevelek

Színes pörgettyűk
röppennek szerteszéjjel.
Gyerek-szél kuncog.

Elbeszélgettél
csendben egy levéllel, mely
ősz hajadra hullt.

Haldokló lepkék
libbennek cérnaszálon.
Utolsó korty fény.

Hűvös tűlevél,
bogyó vére avaron,
sikolt az erdő.

A korai fagy
cigaretta sodor egy
elnyútt levélből.

Nyári falevelek

Nyárfalevelek
rázogatják szoknyájuk,
puhán száll a szösz.

Cseresznye-lányok
leselkednek bársonyzöld
függönyök mögül.

Nagy lámpaernyő
a vén diófa lombja.
Fény szűrődik át.

Brassai Ágnes

Falevelek

Tojásrügy pattan,
gyűrött kölyöklevelet
simogat a nap.
(tavasz)

Diófaág fáradt kis
hintákat lenget.
Őszi játszótér.
(diólevelek)

Hol csend a séta,
ott felhő, levél a rés,
melyen átlátok.
(meditáció)

nyárfalevélen pompás
utazás
pókom halkan földet ér
(utazás)

Vízen rezgő fűzfaág,
halk szélrajz, kecses
kalligráfia!
(vízparton)

Teste az ünnep,
ezüst levéltövösig
őrzi a titkát.
(fenyő)

Sóhajtásod, sok
kis lepke, nimphalidé.
Zöld ágra fűzöm.
(szerelem)

agg tűlevelek ágján
olykor sötét mesébe
lép a láb
(fenyő)

Kusza levélág,
öled bárhol fészek,
odarejtőzöm.
(madárbeszéd)

jámbor falevél
hová viszi szél s patak
sajkád nesztelen
(titok)

Pislog az erdő,
fényes zöld ereszen
könnyét ereszti.
(esőben)

Óriás dajkád
elejtett, s eltűnsz
hangya hátán a kertben.
(leválás)

ingó levélszárnyak,
fénylepkéid kutyám a
földön kergeti
(játék)

Cseh Katalin

Álom

Zsenge falevél
kékeres csönd ölében
riadtan remél.

Pillanat

Egy levél elszáll
mint emberi sóhajtás,
hárs szíve dobban.

TAVASZ

Levél az ágon:
fények selyme, sejtelme,
csönd haja villan.

Sors

Levelek hullnak,
a fa tán megkönnyebbül,
súlyt hord legbelül.

Nyár

Tenyérnyi levél
szélben ring, ringatózik,
cirógatja csönd.

Történés

Fa hegyén lapi,
mintha valamit várna:
rá csillag csorog.

ŐSZ

Hulló falevél
álma hűvösen lila:
összemaszátol.

Örök

Levélnyi élet
fonnyadozó faágon:
múlhatatlanság.

Tél

Hóba fagyottan
élettelenül fekszik,
mellé hold gurul.

Kiáltás

Kiált a levél,
de hangját nem hallani:
száján csöndlakat.

Csurgó Gabriella

Átváltozás

Fák díszruhája,
Lehullva, az anyaföld
Ócska dunnája.

Temetés

Eleven falomb,
Avarrá aszalódva,
Nyár ravatala.

Kérlelhetetlen ősz

Erdők zöld mezét
Ősz sóhaja szagatja
Rongyos avarrá.

Haláltánc

Levedlett levél
Borús novemberrel jár
Lomha keringőt.

Csuszner Ferencz

Egy zarándokút tanulságai

1. – Indulás

Az Úton pedig sokan, tanúk is elegen, s ha mégsem, hát a fák el- és kihordják a nyomokat. Nyomok mindig maradnak. Akár kinn, akár benn, de mert amint fent, úgy lent, hát amint belül, ugyanúgy kívül is.

A franciák földje becsülettel elsiratott, a spanyoloké pedig vörös szőnyeggel várt rám. Ennyi legalább dukál a gyalogos zarándoknak, aki vagy szentek nyomát, vagy önmagát, de valamit mindenképp koptat az út során. Assisi Szent Ferenc, II. János Pál – s ha csak a szellemem is, mert sosem léteztél, de ha mégis, hát erre biztosan nem jártál –, Szent Kristóf, utazók és csavargók védnöke: nyomotokban lépdetek. Sosem tudom meg, hogy engem, vagy inkább emlékeket óvták a fák, de vörös szőnyeget terítettek utamra a spanyol hegyek között. Azon lépkedve vonultam be büszkén – nyomotokban – a saját életembe.

Villon is járt erre, régről tudom. S ha én nem is, hát a fák... Ugyanúgy himbálózott a kagylóhéj a zsákomon, ahogy egykor az ő és rablótársai nyakában. Magam is ugyanolyan cifrán szitkozódtam, ahogyan ők tehették, egy-egy bal-lépés után, amikor nyomukban, a vörös szőnyeget felváltó, ingoványt rejtő feketében, térdig merült a saját életem.

Az Úton pedig sokan, tanúk is elegen, s ha mégsem, hát a fák el- és kihordják a nyomokat. Nyomok mindig maradnak. Akár kinn, akár benn, de mert amint fent, úgy lent, hát amint kívül, ugyanúgy belül is.

Vörös szőnyeget
eléd az útra: a fák.
Szenteknek nyoma.

Rothadó levél
rejtené az utat, de
jel ő maga is.

Fától még alig
csábítja szél – Én
ki nyoma leszek?

Tíz haiku

Műfordítások ismeretlen szerzők műveiből

Verset olvasok
könyvem lapjai között
sárga falevél

★

Viharos szél fúj
minden lusta falevél
rögtön szárnyra kap

★

Falevél hullik
követi öt egy másik
két igaz barát

★

Hulló falevél
Elsodorja az eső
és az őszi szél

★

Távoli harctér
lövés durva hangjától
falevél rezzen

Falevélhalom
megzörren, majd elrothad
jön már a halál

★

Templom bús romja
gyommal borított földre
falevél hullik

★

Sárga levél hull
holnap még száz követi
örök változás

★

Folyó közepén
aranybarna levelek
úsznak az árral

★

Fiatal tölgyfa
egyenes árny a fényben
sok levél csüng rajt

Domonkos Marcell fordításai

Fazakas Attila

Kislányom nevet

Kislány nevetgél,
a fiam is szalad! Várj,
gyermek-falevél!

Száz utat tör át

Lassabban, folyó!
Tölgyfalevelek szólnak,
nagy gyermekkorom!

Szélfújta lombok

*Szélfújta lombok,
Holdjárta hegyek!... Élet,
örökkévaló.*

Új évszak házal

Forró tuskövek –
égbe levél menekül,
tó lángtükrén át!

Fucskó Miklós

(szólamok)

Levelet bont a
csacska nádirigó-dal:
pirceg a szöcske –

(impresszió)

Duhaj vihar dúl.
Platánlevél-ujjakkal
blúzokba kotor –

(hajnal)

Falevelek és
lepkeszárnyak ereit
mossa a harmat.

(tavasz)

Pöndör rügyek közt
orgonafürt becézi
cipőcska melled –

(emlék-mű)

Testlenyomatod
bronz-avar-reliefjén
matat a hajnal –

(piano)

Füzek kottáján
kabóca-hangjegyeket
zsongat őszi szél –

(Megzavart évszak)

Madárdalárda
trilláz. Hajam össze hull.
Rá nyárfa havaz.

(...)

Kertből metszett ág.
Rügyet bont idebenn már:
zöldike lángot –

Hálás a pillanatért:
'meleg', bár röpke csalás –

(őszi rondó)

Válik ágától,
táncra libben a levél:
elmúlásszag van.

★

Elmúlásszag van:
gyönyörű. Visszatér a
'vég' – kezdetéhez.

★

Visszatér a vég
kezdetéhez – lehullnak
lét-félelmeink.

Gál Erika

Falevél haikuk

Győztesen lobog s
feslik megannyi zászló.
Tegnap még rügy volt.

Szellő libbenti.
Húsz évvel ezelőtti
hársillat bódít.

Tenyerük bőrén
életvonalak futnak
a tél torkába.

Holdfény csorog le
tízezer tölcserén át
a platán törzsén.

Zöldjét legutóbb
szemedben láttam viszont.
Ősz volt, te meg szép.

Gondolataim
súlya alatt süpped a
megértő avar.

Barnuló kódex.
Mindennap teker egyet
rajta az idő.

Gergely László

tavasztól őszig
táncos élet – most vége,
levélvitézek

★

ring leng ráng reng lóg
tő törzs ág vessző levél
fűz áll él – szél fű

★

mint megannyi kis
motolla száll le a sok
levél forogva

★

fűzem ledobta
lombruháját, pár levél
még makacskodik

★

mit lombja rejtett
azt most a fűz kegyesen
láttni engedni

★

lesből jött a szél
őszi levelek hadát
terítette le

★

diófaaktom
lábánál szélzilálta
lombszoknya hever

ébredő rügyek
tavalyi ágvégeken –
tűlevélalom

★

rezzen pár levél
a sövény sűrűjében
mást nem hallani

★

diófámon is
barna lomb, alatta is –
hopp, ott egy dió

★

őszi lombabrosz
a fák körül – a tél jön
asztalt bontani

★

kesernyész illat
nagy halom diófalomb...
égetni való

★

sima kis hasát
büszkén düllesztzi a rügy
lomb lesz vagy virág

★

egy aszterlevél
erővel rám tapad míg
szárát rendezem

lehet hogy félreérti
buzgó igyekezetem

Győri Orsolya

Szabályosak

talpad alatt az
ősz avar megroppan
beért hát a tél

holdfényben fürdő
ezer diólevél-lány
réztükrebe néz

flitter-ruháját
rázza a nyárfa, swinget
hoz hátán a szél

szent levélkaréj,
élesztő, pék nélkül gyúrt
majomkenyér(fa)

kép – hópolyhekkal
incselkedő levélszél –
ablakkeretben

szélben sikoltó
levelek tudják, fáj-e
az önfeladás

alvó madárraj:
álomtalan országút
levélcsapáson

rőt levél-hegyen
érett kabócavirág
szíromhullása

Halász Krisztián

Haibun

Szokásos sétájára indult az öregember, lépteit megfontoltság és szerény bölcsesség övezte. A galambok tisztelettel húzódtak félre útjából, de riadalom nem szállt közéjük. Az idős ember nem is foglalkozott velük, sokkal inkább érdekelte a park hatalmas fája. Háta mögött összekulcsolt kézzel bandukolt, majd letelepedett a közeli padra. Feltekintett a nála is öregebb élőlényre.

vénséges tölgyfa
ágán széltől billegő
rozsdás levelek

Ősz volt, hűvösödött, de még épp elég meleget adott a nap ahhoz, hogy a kisiskolások kint játszhassanak. Nevetgélve fogócskáztak, ricsajuk kedvesen felverte a környéket. Egy idősebb nő érkezett közéjük, hívó szavára lassan köré gyűltek a gyerekek. A nő lehajolt, felvett egy lehullott falevelet a földről, csendesen magyarázni kezdett, a kezében tartott levelével pedig finoman mutogatott. Vad zsvajjjal keresgélni kezdtek a földön.

gyermeki kézben
festékbe mártott játék –
halott falevél

Későre járt, a napnyugtáig nem volt már sok hátra. A park lassan kiürült, csupán néhány hazafelé tartó munkás talált benne rövidebb útra. Az öreg lassan felkelt, majd a nap utolsó sugara irányában megindult a tölgyfa alatt. Lépteit lágy zizegés visszhangozta.

ősz varázslat –
vérző nap bája alatt
rothadó avar

Még egyszer visszanezett. A narancsos fény szépen bevilágította a tölgyfát. Bár gyengének látszódott kevéske levelével, de az öreg tudta, hogy ez csak látszat. A fa türelmesen várt az új élet kezdetére.

tavasszal serken
ősszel nyugovóra tér –
örök körforgás

Harcos Katalin

1.

Most rügyből bomló,
zölden születő szírom, –
ősszel pergamen...

2.

Napfényben fürdön,
szélben lebegve úszik...
int és hívogat.

3.

Tegnap még esett.
Ma nézd, zsenge rügy pattan,
s szül új levelet.

4.

Az élet zöldje
aransugarakon át
ragyog a földre.

5.

Hernyók ebédje
zöldellő fák ágain.
Nekem csak árnyék.

Lombhullás
(Bokor-haiku)

Bólogató ág...
levélkék sütkéreznek
fakó napfényben.

Megrázkodik, s lásd,
elveszíti az erdő
dús koronáját.

Megjnt az ősz
(Bokor-haiku)

Hulló levelek
fönt – s lent zizegő avar...
A csönd betakar.

Rozsdálló fákról
néz le rám a színes ősz,
haját rendezve.

Azt hiszed, halván
búcsúzkodik az erdő?
Csak álmodni tér.

Horváthné Mészáros Erzsébet

Falevelek

Szélben táncoló
őrült pörgésben élő
zöld tünemények...

Összesimulva
lombkoronává érő
kis mozaikok...

Szállongó pillék
simogatják víg szelek...
megtáncoltatják...

Árva levelek
egyedül mit sem érnek,
együtt zenélnék...

Tavaszi

Vígan zsendülő
rügéből pattanó ékszer
kinyújtózzkodó...

Őszi

Földre lepergő
színes foltokká váló
kopott nagyszőnyeg...

Nyári

Mély zölden ringó
fürdőző és napozó
huncut gyerekek...

Téli

Zúzvara csípte
porladó barna csipke
földdé lényegül...

*Jahoda Sándor**Körülrepdesett*

Körülrepdesett.
Az utolsó lepke? Az
első falevél?

Leng

Szomorúfűz leng.
Alatta egy lány. Vajon
megérintette?

Szabálytalan (levél?)

Megyek a ládához.
Talán... már itt járt... a postás.
Vagy a halál?

H. Józsa Márta

Kikeletlevelek

Tavaszi éjben
sóhajtoznak mind a fák
teliholdfényben.

★

Már elkoptak a
zordon, tél szőtte ruhák
szemtelen szélben.

★

Lám, úgy vágytam ám
sok didergő éjszakán
smaragdcsókotok.

★

Kértetek tőlem
örök hűséget minden
szerelmes évben.

★

Esdek értetek
ti tavaszi levelek,
csodátok érteve.

★

Hát itt az idő,
füvek közül kinövő
kikeletmáglyák.

★

Leveletekkel,
zöld lehetetekkel
elinduljatok.

★

A sor rajtatok,
adjatok most kezekbe
klorofillfáklyát.

★

Fussatok bele
varázusra készen merész,
szabad életbe.

Kepes Adrienn

Öregség

Vénülő kezed
mint mély erekkel átszótt
eperfalevél.

Egyedül

Magányom akár
a tó jegébe fagyott
kékuszilva-levél.

Éj

Kicsi tücsök zöld
levéllel takarózik.
Soká virrad még!

Vihar

Szörös hernyó zöld
levélbe kapaszkodik
vihar idején.

Ősz

Színes, száradó
falevélből csokrot szed
a zord őszi szél.

Téli álom

Puha levélből
illatos dunnát vet az
álmos sündisznó.

Búcsú a nyártól

Lehull az első
falevél – szívemben is
letört pipacsok.

Kérész Gyula

Évszakok
(4×4 haiku)

1.
Harsog a tavasz,
a nagy reményű fodrász:
Oda se neki!	9.
Szent isten, az ősz! –
Egy hangya riadt hangja
a hangszálon.
2.
Tavaszi zsongás.
Egy vén medve felmordul
a ketrecében.	10.
Meleg színekbe
öltözött a természet.
Egyre hűvösebb.
3.
Árad a Tisza.
Nézd: valamit visz a víz!
Vajon mi lehet?	11.
Ijedt levelek
futkorásznak a járdán.
Szállást keresnek.
4.
A cseresznyefán
csattog a fülemile.
Csak-csak visszajött.	12.
Egy konok levél
még rúgkapál az ágon.
Cibálja a szél.
5.
Tűzbe jött a nyár.
Jól bedurrantott néki
az égi fűtő.	13.
Beköszönt a tél:
Halihó! S teleszórja
hóval a szobát.
6.
A búzamezőn
irul-pirul a pipacs.
Még őrzi szirmát.	14.
Öles jégcsapok
csüngnek a melegházon. –
Hű, támad a fagy!
7.
Sárgán villognak
a repcetáblák, sehol
egy zöld vagy piros.	15.
Nézd csak: jégvirág,
lehelj bele életet,
s menten elfolyik.
8.
Az égi kertész
hetek óta nem locsol.
Savas eső sincs.	16.
Búcsúzik a tél.
Mélyen meghajolnak mind
a hóvirágok.

Kirilla Teréz

„Falevél”-ciklus

Sírdomb az éjben.
Zsenge ágon duzzadva
leng a falevél.

Elhagyott fészek.
Ezüstös nyírfalevél
hullt le a sárba.

Vérszínű tenger.
A szelíd úr vállára
tűlevél pereg.

A nyárson őz süll.
Sötét barlangba szállna
a tölgyfalevél.

Kiapadt a kút.
Fonnyadt minden levél a
körtefa ágán.

Gyenge ujjáról
a gyűrű őszi levél
tenyerébe hullt.

A kapuk tárva.
Hattyúdaltól remegnek
a falevelek.

Kövek s fák közt élt.
Vad füst száll fel az égő
levélkupacból.

A porba térdelt.
A sírhalmon viaszba
ragadt levelek.

Lúd repült át a
hideg mezőn. Szétszakadt
a levélsátram.

Havas hajjal állt
a kútnál. Tücsök dalolt
a levélágyon.

Fekete torony
mered rám. Mézbe mártom
tealevelem.

Hamuval teli
a csészém. Kerek, jégkék
levél borítja.

Esőcsepp csorog
a platánfa levelén.
Zöld kristálypikkely.

Legördült könnycsepp.
Némán nyílt ki a levél
rügyfakadáskor.

B. Kiss Krisztina

Levélposta

Minden levél más
– mint megannyi kézírást
őriz ezezt.

Privát üzenet,
szórja eléd a fa, ha
búcsút integet.

Itt volt előtted
egy nyáron át, s te mégsem
nézted az írást.

Hát most siet, jó
postásként kézbesíti
még kinek-kinek.

Színes üzenet,
csak neked szól lángolón,
más nem fejti meg.

Kiss-Péterffy Márta

Őszülő tájból
Lemondó sóhaj szakad
Szökő falevél

Esetlen vágyunk
Tartozni valahová
Lombba – avarba

Apró ereken
Zöldülő élet csorog
Rügyekbe zárva

A lombok színe
Mint zavart jelzőlámpa:
Zöld, piros, sárga

Bódult avarszag
Árad az erdő mélyén
Levéltemető

Természet írta
levél: aranypapírján
bronzbetűs az ősz

Kíváncsi levél
Az ébredő ágakon
Új tavaszt harap

Laposra préselt
Mégfeszített falevél
Őszünk lábnyoma

Keringő táncot
Jár kavargó falevél
Karmester a szél

Hulló falevél
Hirdeti: az elmúlás
Haraszthatatlan

Kisszőlősi Szánthó Lóránt

Levéltár

Tegnap még rügy volt,
holnapra holt avar lesz,
ami ma levél.

Rügyfakadó tavaszon szép zölden bomlik az ágon,
nyáron dús falevél, tél elején csak avar.

Ma rajtam játssza,
holnap már velem, a szél,
Idő zenéjét.

Íme ma még csak rajtam játszik a hajnali szellő,
ám azután velem is, bús zene, címe: Idő.

Télen pihen az
ág, a törzs. Halni csak a
falevél siet.

Tél idején pihenőre hanyatlak az ág meg a törzs is,
ám a levél leszakad, holtan a földre le hull.

Röghöz kötött, bár
vágya messzeség. Széllel
csak levél repül.

Földanya foglya. Ha hívja a távol, vágyakozik csak
messzi vidékre, de Zephyrusszal a lombja repül.

Ősz ecsetje száz
színt szerteszór vidáman,
vászna falevél.

Nyár temetésén átsuhan ősznek ecsetje a tájon,
százfele ömlik a szín, fák levelére kerül.

Tavasszal remény,
nyáron sátor vagyok, míg
ősszel csak szemét...

Víg kikeletkor a lomb a reménye a Földnek, az Égnek,
nyáron az árnyat adó, ősszel az ócska szemét.

Fakadó rügyben
harmatcsepp remeg, benne
az egész világ.

Harmatcsepp didereg hasadó rügy széleinek közt,
s ott remeg épp a világ, ott ama csepp közepén.

Levelek zúgnak.
Vajon ki mondhatná meg,
melyiket hallom?

Nézz ide, mint susog egyre a dús lomb, oh de figyelj csak!
Hallod-e egy levelét vagy csak a nagy zisibogást?

Patak fodroz, hullt
levél lebeg csendesén.
Álmomat viszi...

Lágy csacsogó hullám taraján egy hullt falevél épp
ellebeg. Álmom a szép boldog idő vele száll.

Víz hátán hét hullt
levél lebeg csendesén.
Álmomat viszi...

Hullámok hátán halkán hét hullt falevél fut.
Álmomat viszi, s múlt boldog időm vele száll.

A fa csúcsáról
lehulló falevélnek
útja tovább tart.

Messze a csúcson csöpp falevélnek a helyzete is jobb,
mert mikor eljön a vég, hullani több az idő.

Barnára száradt
levelet sodor a szél
Merengve nézem.

Barnán zörgő kis falevél fut, libben a szélben.
Merre repül, hova tart, álmodozón figyelem.

Szomorúfűzről
hulló elsárgult levél,
kettétört virág.

Vén szomorúfűzről hulló sárgult falevél száll...
Bimbaja épp kibomol, roppan a gyenge virág.

A kis zöldbéka
a lombok közé bújva
esőért kiált.

Lombsátor közepén szép kis zöldbéka bebújva,
tikkadozás idején csendes esőt megidéz.

Ritka lombok közt,
pizskosfehér ágakon
csillan meg a nap.

Ritka levélsátor közepén áttűzve a napfény
csillan a holt ágak rút, halovány derekán.

Kósa Emese

Tavaszi falevelek

Lábadozik a
tavasz, falevél táncba
kezd, ha tudná, hogy...

Faleveleknek
az erezeteiben
csókot lop a fény.

Faleveleken
harmatcseppek esküsznek
hajnalköntösben.

Csillag lubickol
falevél árnyékában –
harsány Hold nevet.

Faleveleken
könnyeket ejt a Hajnal
szél kabátjában.

Fának vigaszát
zöldbe pattant falevél
megcirógatja.

Kőműves Klára

Csak úgy, falevelekre gondolva...

Vacogó színes testek
Csak csörgedeznek
Tél beköszönte előtt

Táncot járnak az ágak
És néha fáznak
Italos napok után.

Olyan akár a tenyér
Erekkel átszótt
Korokról árulkodó.

Nagy segítség a folyón
Levéltutajon
Utazni a bogárnak.

Őszi gondolatok Falevelekről

Ha hull alá a fáról
szellő sóhaján,
tél varázsütése múlt.

Az örök divat szerint
járják táncukat
a folyton megújulók.

A levelek halála
szemünk öröme
marad míg csak lesz telünk.

Ligeti Éva

Levélzarándok

Levélzarándok
híven követi útját,
megtér idővel.

Színes szívnymomat

Lehullott levél,
mint földre szórt mozaik
színes szívnymomat.

Száraz levelek

Száraz levelek
a földön kuporognak
elszállt sóhajuk.

Tolvajkezű ősz

Tolvajkezű ősz,
ágak kincseit lopva
harácsol vagyont.

Keringőjébe szédül

Perdülő levél
keringőjébe szédül,
földön elterül.

Lehulló levél

Lehulló levél
a nyár színeit ölti
magára, s táncol.

Hervadó levél

Sűrű falombon
kései nyár magánya
hervadó levél.

Lelombozva

Kopaszra nyírt fák,
ősz végi fodrász keze
lelombozta mind.

Serkenő levél

Zöldjébe olvaszt
ágon serkenő levél,
s mindent eltakar.

Kacagó avar

Kacagó avar
bukfencezik, széttúrja
szél a dombokat.

Mészáros Ildikó

I. Megsemmisítő szerelem

Száraz levelek
szerelme lánggra lobban.
Csak egy szál gyufa.

2. Vége

Hulló levélnek
több tavasz nem integet.
Gereblye igen.

3. Kihűlt románc

Elhagyott levél
a földön sír. Társa az
ölebe hullik.

4. Mély álmom

Hópihe paplan,
ha levelet takar, – a
remény alszik el.

5. Ragyogás

Friss harmatcseppek
csillognak a levélen.
Úszó boldogság.

6. Kóborlás

Kóbor falevél
gyökér nélkül mit sem ér.
Új hazát keres.

7. Rövid álmom

Az éj sötétje
levélpárnán álmodik.
Ám mindjárt virrad.

8. Múlóban

Szárát öleli
még a faág, de teste
már pihenni vágy.

9. Részeg falevél

Harmat bódító
cseppjeiből sokat ivott.
Földre lefeküdt.

Mirtse Zsuzsa

*Olvasatlan falevelek***(isoptera, végzet)**

leveled nem kell
emberi természet vagyok
törzsedet rágom

(a fagyöngy éneke)

feldíszítelek
örökké veled élek
nedvedet szívom

(kicsi tó, fák)

szűkülő vízben
egyre több vadkacsa él
lövésre várnak

(a takácsatka álma)

földedet tartsd meg
behálózott napjaid
levél-valóság

(első falevél-találkozás)

ködpapír hasad
nyár végi édes emlék
barangolásom

(három falevél-hangya)

zuhan helyettem
sziklát lefelé görget
engem tart vállán

(ráme gy)

közös malomban
falevélmorzsa pereg
őröl, felőrlik

(tájsebészeti, XXI. század)

szilikonlevél
módosított rizsszemek
borom kéne zett

(levélrajzolat)

ereim köré
húsodból növesztgetek
vak fakerítést

(megint valami elveszett)

kivágott nádas
üres üdítősdobozt
mutat fel a szél

(fából vakablak)

még egyszer nyílik
valaha tavasz is volt
örökké látott

(tóparti fák)

nem laknak bennem
mindenség-leveleket
hord elém az ősz

Móczár Csaba

Téli falevél

Hiányos haiku, nincsen falevéllal:
Tél! Nincs falevél.

Színes falevelek

Színesek mint az emberek. Csak ők megférnek egy családfán.

Fenyőlevél

Gyönyörű fenyő!
Zöld, tüskés, előkelő,
akár a kaktusz.

Új falevél

Élvezd a napfényt!
– szólt a fa gőgösen az
őszi avarnak.

Márciusi falevél

Falevélbe rejtett, ajándék haiku:
„Tavaszi tekercs”

Nagy Mihály (Mygan)

Őszelő

Tócsába hullott
egy korai elsárgult
levél. Őszülök.

Tél jön

A vén diófa
szégyenlősen vette le
levélruháját.

Újra fekete
lombot növesztett: varjak
telepedtek rá.

Platán

Lábánál hever
rőt ruhája: már téli
álomra készül.

Fogadás

Télnek terített
rozsdavörös szőnyeget
az ősz: avarból.

Nyírfalvi Károly

[Levélké]

Egyre kevesebb
levél a fán, egyre több
szunnyad a földön.

Egyre több hullik
a földre, egyre jobban
látszik a dió.

Hulló falevél
hegyén egyetlen cseppben
az egész világ.

Fűszálak élén
a némán vérző égbolt
fakó cseppjei.

Mekkora teher
ahogy éppen lehull az
utolsó levél!

Avarpárnát nyújt
az ellustult macskának
a halni kész fa.

Lágyan havazik,
madárdal hasítja a
puha pelyheket.

Rozán Eszter

Haibun

1. Ősz

– Megjött az ősz – mondja komoly hangon feleségem, amikor a bevásárlásból hazaérkezik. Tömött szatyrárt a konyhaszekrényre helyezi. Nyitott táskája tetején érett szőlőszemek kandikálnak ki várakozón, a körülöttük lévő világot szemlélik. Az egyik fürthöz sárguló falevél tapad.

Ha itt az idő
búcsút int a falevél
hosszú útra kél

2. Lakoma

A gyommal benőtt udvar legelhagyatottabb sarkában gyülekeznek a csigák. Mezítelen testükön táncot jár a lenyugvó napsugár. Sercegésük finom zaja megtöri a kert néma csendjét. Közelebb lépek, hogy megnézzem, mit falatoznak, de csak egy elpusztított falevél torzóként megmaradt csonkját látom.

jóllakott csiga
sírja nyárfalevélnak
ott van nyugalma

3. Falevél

Órjögve süvít az északi szél, vadul tépi a fákat a keskeny országúton. A lombok egyre csak reszketnek, ahogy a tomboló vihar elszakítja biztonságot adó águktól. Megtépett hárs áll méltóságteljesen két jegenye között, gyökerével mélyen a földbe kapaszkodik. Borzas hajammal a város felé ballagok, karomat kitárom, várom, hogy tenyerembe szálljon egy eltévedt falevél.

kihalt országút
elkéső autóstóp
rothadó avar

J. Simon Aranka

Falevél-haikuk

Lágy szellő rezdül,
Zsendülő ág levele
Víg táncra perdül.

★

Szelíd napfényben,
Ringató zöld tenyéren
Bogárka pihen.

★

Drágakő csillan
Hajnalban zöld bársonyon,
Naptól elillan.

★

Nap temet telet,
Ébredő fákon friss, zöld
Levél integet.

★

Nyílik száz levél,
Zöldet fest a víg tavasz,
Elfut a bús tél.

Tavaszi szélben
Rezgő nyárfalevelek
Titkot suttognak.

★

Sárga falevél
Üzeni a világnak:
Vége a nyárnak.

★

Szeret, nem szeret,
Mondd meg végre, te hazug
Akácfafevél.

★

Fügefalevél
Hiába is takartál,
Üdvöt nem hoztál.

Szabó Julianna

Ággal teli tél.
A fatörzsön zöld levél.
Borostyán kúszik.

Mint a buddhista...
Rügyből újraéled: új
falevél-élet.

Örökzöld levél...
Ez öröklét véget ér
majd valamikor.

Zöld télen is a
bükszus. Bár lehet akár
augusztus is.

Ősz van. Fogy a fény.
Nyár viselte falevél
fakul – alkonyul.

Nincs rajta levél.
Az akt fa fél: fúj a szél.
Az ága remeg.

A súlyos csendbe
könnyű falevél leng be.
Suttogtat az ősz.

Egy évszak a tél,
mikor nem játszótársak
falevél s a szél.

Szabóné Horváth Anna

Remeg a lelke
Mint fa levélruháján
A vihar szele...

Könnyű falevél
Kifakult álmot kerget
Kelti őszi szél...

Falevél sírba
Könnyű csontok zörögnek
Nehéz halálba...

Falevél lelked
Mimószaként remegve
A földön repked...

Falevél ébred
Tavaszi nap simítja
Pucér fakérget...

Falevél hajó
Sártengeren fuldokló
Fantom haldokló...

Ingó falevél
Kapaszkodik a nyárba
Zöld szeme mesél...

Csüngő falevél
Ősz csókja színes ajkán
Elengedni fél...

Falevél zörög
Vidám színeket festő
Ősz halál hörög...

Sír az őszi szél
Vidám színekben táncol
Tűnő falevél...

Szászousszky József

Levél-tár

Gesztenyelevél
szétfeszülő ujjakkal
markol a napba.

Fanyar szagával
a diófa levele
betölti kertünk.

Borostyánlevél
örök haragos zöldje
tavasszal fénylik.

Ártatlanságunk
látszatát sem őrzi már
a fügelevél.

Olajfalevél
fanyarédés illata
délre repít el.

Féregfalánkság
az eperfa levelét
selyemmé oldja.

„Stirb und werde“

Lehullott avar:
világgá vándorolni
téli szél kavar.

Tavalyi levél:
új életté pezsdülni
trágyává levél.

Szitás Krisztina

I. Indián nyár

színes avarban
szöcskékkal bújócskázó
őszi napsugár

2. Őrségváltás

szalad az avar,
söpröget a szél, helyet
csinál a télnek

3. Hírnök

szél-postás hozza
ősz üzenetét hulló
faleveleken

Szűgyi Zsolt

Egy évszak éjszaka
(3 haiku)

J. emlékének

lehullok (né)ma
tűzlevél (a) holnap(fény)
felé hajol(va)
múl(t)unk át e föld
(idő)be tör s(z) a zöld (ho
mály)szem ködbe rejt
i sáravar szív
ét s így ragyogsz el szerte
szélben szerte lenn

Tóth-Benedek Csanád

Avar

Térdig gázolok
a nyár száraz ropogós
emlékeiben.

Falevél

Zöld levél hátán
zöld kukac. Ami nekem
nyár, neki ebéd.

Szép halál

Nesztelen földet
ér hattyútánc után
apró falevél.

Varga István

Faleveleim,
nem bévülről fúj a szél,
ne rázkódjatok.

Kopár faágak
korcsolyái karcolják
a téli eget.

A szomorúfűz
fülébe súgott a szél
s ő földig hajolt.

Fűszálak között
szikkadó levél zizzen
a tücskök helyén.

Kopár ágak közt
csivitelés ücsörög
madártalanul.

Megrázta magát
levele földre hullott
ágain a hold.

Madárka röppen
meghajlott kenderszárról
fenyőfaágra.

Várkonyi Ágnes

Levélezet
fáról mesél, mint rólam
versem s tenyerem

★

Ötujjú japán
Juhar korán bont rügyet
Kikelet-kezdet

★

Rojtos fenyőág
ringó rigófészket rejt
Héjavijjogás

★

Rügyattanásnál
levél-, szirombontáskor
Anyám szíve szól

★

Szilvafavirág
lágysziromlevélkéje
ősz hajamra hull

Százéves juhar
Vén már, mégis felvette
báli ruháját

★

Fűzfaág-fonat
Vele s hosszú hajammal
szél játszadozik

★

Fák zöld lombja int
Érces hangú madárka
ricsajjal rikolt

★

Suhanó szellő
Olajfaág lengedez
Lelkemben nyár ég

★

Esőcsepp-gyöngyök
fenyőtűre felfűzve
Természet könnye

Véghelyi Balázs
Üzenetek falevélen

Tétel

Az igazi társ
nem egy a százból, hanem
a százból az egy.

Kézen fogva

Karácsony óta
kézen fogva járnak már
a szavaink is.

Éjjel

Részeggé tettél.
Egyedül aludtam ma:
elvonókúrán.

Felhő-halál

Zaj, motorfüst és
reflektorfények tépik
szét a felhőket.

Ág a levélhez

Kinyíltál rajtam,
és elszakadnál tőlem:
megszédít a szél.

Őszülőben

Szavak, elvek és
hit – lehullnak rólunk, mint
a falevelek.

Kérdés

Együtt halunk meg,
mondtad mindig... Lehet, hogy
már csak egyszerre?

Vihar Judit

Falevél

Fázó falevél
zizegve hull a mélybe –
bogártakaró

Széttárt ujjai
megsimogatják arcod –
platánfalevél

Hófehér gyertyák
zöld gyertyatartója vagy –
gesztenyelevél

Lángban álló fa
rajt sok-sok parányi tűz –
kis juharlevél

Ezer szempár néz
minden ágról rám tekint –
szilvafalevél

Mintha üdezöld
esőcseppek hullnának –
akáclevelek

Rügyből fakadtál
erek járnak át tested –
sorsvonalaid

Mint hulló levelek
emlékek szállnak felém
s porba hullanak

Levéltenyéren
harmatcsepp gömbje ragyog
világnak tükör

Ráírom neved
e levélre, vigye a szél,
vigye híredet

Kálnay Adél

Ajándék ez a nap

Készülök az ajándék napokra. Mondhatni, számítok rájuk. Olykor azt gondolom, jár nekem. Aztán gyorsan elszégyellem magam: miért éppen nekem járna?! Persze ha a Jóisten éppen az lenne, akinek általában gondoljuk – szigorú és/de jóságos szülő –, akkor elvárhatnánk tőle az efféle ajándékokat. Elvégre mi, akik szigorú s egyben jóságos szülők vagyunk, nem teszünk mást, mint jutalmazunk, ha csak egy kis ok is van rá. Okot pedig szívesen találunk, csak ránézünk szeretett gyermekünkre, aki olyan kedves a szívünknek, s ha látjuk, hogy megérdemli, máris megajándékozunk ezzel-azzal, amit éppen adni tudunk, olykor erőnkön felül is. Ám a Jóisten nem ilyen. Gyerekkoromban nehezteltem is rá eléggé. Azt gondoltam, nem jól csinálja ezt az egészet. Miért fekszem betegen az ágyban, mikor annyit segítettem, miért hagytam el a rám bízott osztálypénzt, mikor csupa ötös van a bizonyítványomban? Amerre néztem magam körül, s ameddig elláttam a világban, mindenütt csak: miért, miért, miért? S válasz nem jött, nem, soha. Felnőttként megtanultam, a Jóisten a csenddel tanít. A legszigorúbb tanítást adja. Ez pedig az Isten csendje. Ember legyen a talpán, aki megérti. Talán éppen elég, ha olykor érteni véli. Az ajándéka pedig szintén a csend, a csendesség, az áhítat, a nyugalom. Hogy miért éppen ezzel akar minket tanítani és jutalmazni, ki tudja. Talán mert úgy látja, leginkább erre van szükségünk.

A kertben töprengtem mindezen. Júniusi reggel volt, harmatos hűvösség, lenge szellő, felhőtlen égbolt, s huncut fények surrantak be merészen az ágak között. Reggeli sétámon voltam, tea előtt. Lakjon jól először a szem. Erről meg az jutott az eszembe, milyen különös, a szemünk sosem tud eltelni. Együk akár a legfinomabb ételt, egy idő után nem bírunk többet enni, sőt, ami addig jólesett, hirtelen szinte undorítóvá válik. Hiába, a gyomor végesen tud befogadni. No de a szem! Amíg szépet lát, befogadóképessége határtalan. Sosem hallottam még: jaj, annyi szépet láttam már, nem bírom tovább! S a kertben, reggeli séta közben annyi, de annyi a szép! Először is ott vannak a bokrok! A diszkrét kékszakáll, a lágyan omló spírea, a halványlila virágú magnólia, távolabb a kecskerágó, a fal mellett a japánbirs, a kert közepén az óriássá nőtt nyári orgona, nem messze tőle a rózsalonc s a szinte éjig érő tűztövissövény. Velük minden reggel találkozni kell, s valamit szólni kell hozzájuk. Megérinteni őket, vagy csupán végigsimogatni a szememmel. Belesni ágaik közé, leltárba venni lakóikat, a csíkos tigrispókot, a lusta sáskát s a szorgos katicákat. Aztán a fák! Elsőnek a fiatal nyírfa, ami még kissé bátortalanul álldogál, még jóformán árnyékot vetni sem mer, annyira vendégnek érzi itt magát. Szemben vele az ecetfák már nagyon magasra nőttek, régiek. Ők azokról az időkről is tudnak, amikor a kert még nélkülem létezett. Nem tudom, mit gondolnak, kissé gőgösen állnak, nem beszélnek senkivel. A diófa más, ő ismer engem, együtt nőttünk, együtt öregedtünk, sok közös titkunk összeköt. Most mondjam a fűszalakat? Vagy a falhoz simuló hajnalkákat, akik viháncolnak a reggeli fényben?

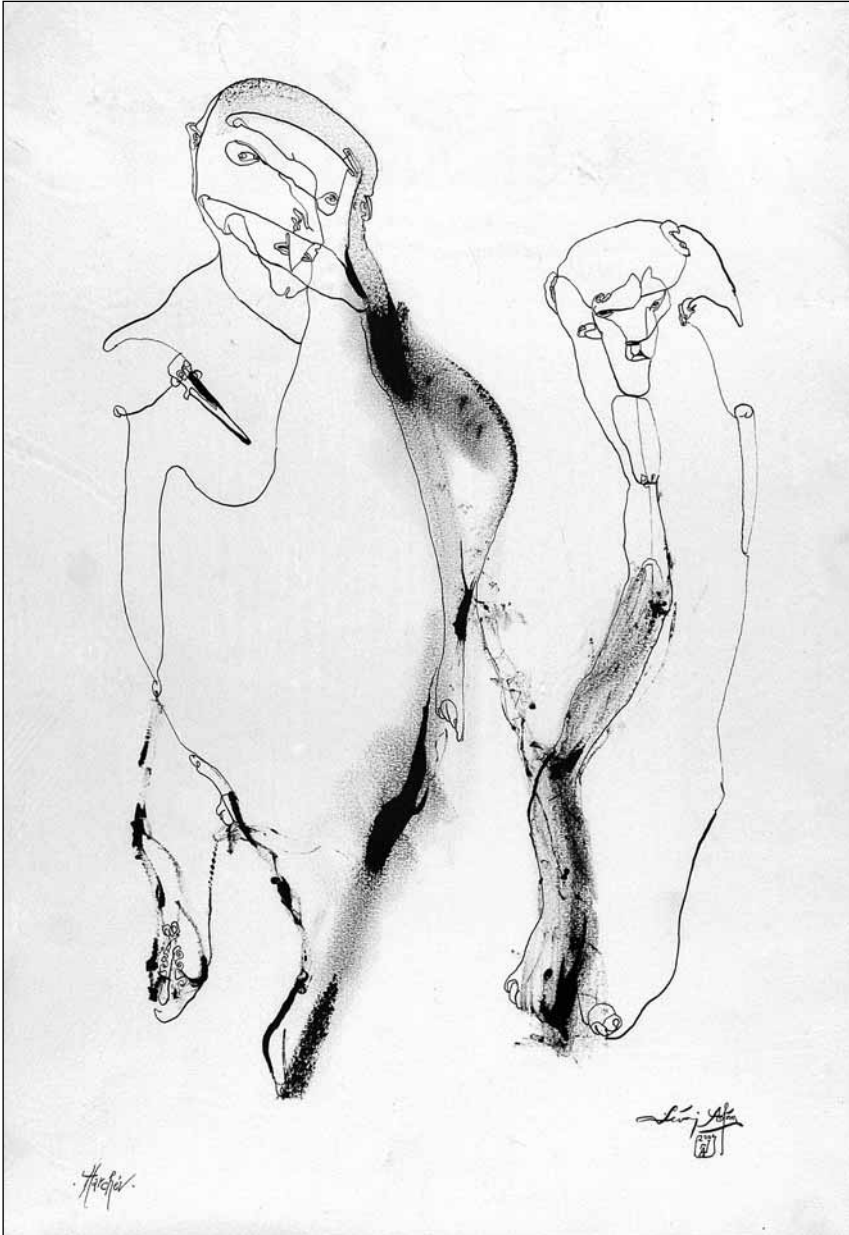
S ez még csak a reggel! Ha most azt választom, hogy kifekszem az ecetfák alá, akkor sokáig nézhetem a légi folyosókon zajló forgalmat. Nagyon messze, fent, jönnek-mennek az ezüstös csillogású gépek, jóval lejjebb gyurgyalagok cikáznak prü-prüzve, fecskék, varjak, seregélyek adnak utat udvariasan egymásnak. Egy sárgarigópár is átrepül felettem, fakopáncsalád dolgozik szorgosan, s ha nem mozdulok, egy-két szarka is kíváncsian átsétál a kerten, nem beszélve a gólyáról. Ő igazán szíves vendég itt. Pedig olykor mintha finnyásan lépkedne a nedves fűben, fejét ide-oda forgatva. Morcos leszek, mit kritizál, mi nem tetszik neki?! Milyen jó lenne, ha megértenénk egymást! Beszélgetnénk, mint élő az élővel. Örülök, hogy itt sétálsz a kertben, mondanám, milyenek talárod a mai reggelt? Szép az idő, mondaná meg-megemelve szárnyait, de az éjszakát még nem pihentem ki. Az a szörnyű vihar nagyon megtépázott. Felébredtél rá egyáltalán?!

Ha bárki megkérdezné, mit gondolok erről a reggelről, nem lenne könnyű dolgom. Nehéz szavakkal elmondani, amit látok, s amit érzek. Kinyögök valamit, nézem a szavakat: semmi! Nem mondják el, ami van, mert nem képesek rá. A kert az éden. Szerintem ez így pontos. Persze nem mindenki érzi így, lelke rajta. Aki viszont így érzi, az látja benne a kezdetet. A kezdet pedig a bölcső. A ringatás. A kertem ringat engem. A lélek és a test is kívánja ezt a ringatást.

Olykor, ha nyílik a kertkapu, nagyot sóhajt a kert. Örül. Tudja, aki betér, fürödni tér be. Fürödni fényben, illatokban. A kert megejti őt is, nem ereszti. Ha megszólal, kerti hangja lesz. Beszéde akár a fáké, bokroké, füvéké. Ha mégsem, nincs értelme meghallgatni sem. A hallgatásról jut eszembe, talán a legjobb itt a kertben ez. A hallgatás. Mert minek szólni? Hangunk, akár sima vízű tóba dobott kő, zavarja fel a kert békéjét. Ám a hallgatás rég elfeledett sebeket is felszakíthat. A gyönyörködésbe hirtelen sajgó vágyakozás ömlik, mint kristálytisztá vízbe a vér, azt hiszem, honvág a neve. Nincs emlékem arról az otthonról, ami után vágyakozom, csak érzékeim emlékeznek sóvárogva, igen, igen, talán pontosan ilyen volt, mint ami most körülvesz, csak éppen úgy éltem benne, ahogy a fák s a madarak, könnyű természetességgel, boldog öntudatlansággal, nem úgy, mint most. Most vendég vagyok, szeretettel fogadnak, de nem vagyok közéljük való, már nem beszélem nyelvüket, ők nem értik az enyémet. Ki tette ezt velem? Ki szakított ki engem otthonomból, ki hagyta, hogy elfelejtsem beszédemet, ami még úgy szólt, ahogy a szélfújta levélzizegés vagy a madarak éneke? Vagy én voltam az? Én hagytam el hűtlenül, nagyravágyó léptekkel hajdan, ki tudja, milyen vágyakat kergetve? Bárhogy is, már késő. Már valóban csupán vendég vagyok. Gyönyörködöm bennük, néha érteni vélem őket, de már nem vagyok résztvevője életüknek. Szemlélő lehetek csupán, s ezt is meg kell köszönnöm. Így térhet vissza egy emigráns is hosszú évek múltán elhagyott hazájába. Szomorúan tapasztalja, lám, semmi sem ugyanaz. Érti, ami körülötte történik, de már nem érti meg. Így tép bele a fájdalom a hallgatás alatt a lélekbe, de nem ragadhatja magával, mert vannak más erők, mik visszatartják. Lomha macska huppan le a kőfalról, ide-oda néz, talán úgy tervezte, vadászik, de mégse, inkább hempereg egyet a fűben. Vizes lesz a szőre, bajsza, prüszköl párat, majd mosakodni kezd. A sövény alatt valami motoz, talán a szomszéd tacsó próbálkozik megint, s valóban, bedugja hosszú orrát a szúrós ágak között, a friss vakondtúrást szimatolja, aztán visszahúzódik.

Úgy látszik, ezen a ringató reggelen minden és mindenki ráér, ma nem sűrget semmi dolog, mert az idő is, lám úgy döntött, megáll, s eztán minden örökre így marad.

De mégse! Én, az izgága ember kiszakítom magam ebből az időtlenségből, s megyek a dolgom után. Megyek vissza oda, ahol gyorsan múlnak a percek, ahol idő van, s még sincs semmire idő. Megyek, mögöttem az időtlen éden. Nem fordulok vissza. Félek, senki sem néz utánam.

Kukorelly Endre

Ezer és 3

avagy A nőkben rejlő szív
(Részlet)

Ma in Ispagna son gia mille e tre. Mille e tre.
(Mozart–Lorenzo Da Ponte: Don Giovanni)

Némelyek azt mondják, a rétorikáról szól. Mások szerint a lélekről szól. Megint mások szerint a szerelemről. Némelyek pedig azt állították, hogy teológiai jellegű a mű. Megint mások, hogy a jóról szól, ismét mások szerint az ős-szép a témája.
(Hermeiasz Phaidrosz-kommentárjából)

*cédrusfa rozsmaring
nem árt annak a vér
köszönöm angyalom
hogy eddig szerettedl*
(Népdal)

Ezt a könyvet kétféle nő olvassa majd. ((001)) szereti, ha átverik, Colombóként nyomoz a számokhoz tartozó személyek (lányok, csajok) valóságos kiléte után, elsősorban önmagát próbájva azonosítani. Csalódni fog. Át lesz verve (már megint), pedig semmit nem utál jobban (vagyis szereti). ((002)) magára ismer, anélkül, hogy akarná, van önbizalma a sorok (számok) között a férfira figyelni, aki (sajnos) ebben a regényben nem ver át. Úgy beszél a nőkről, ahogy nekik soha, ahogy a nők (állításuk szerint) mindig akarták hallani. Az őszinteség ((001))ből dühöt, tiltakozást vált ki, a kötetet sarokba hajítja. ((002)) szerint felszabadító, ijesztő és inspiráló, összes barátnőit megajándékozza vele. Mindenkinek ajánlom az ((Ezer és 3))mat – érdemes hozzá önbizalmat gyűjteni.

Létay Dóra

1

No és a pirulás?

Mélykék égbolt, mély árnyékok, január közepe, kora délután, a nap-sütés bevilágítja a szobát, bevilágítja az ablak előtti ezüstfenyőt. A ház felőli rész feketén marad, átragyog a gal-lyak közt a nap. Az íróasztalnál ülök, égeti az arcom. Hamar leég.

Hamar pirulok. Jó is, és rossz is.

Jó, rossz. Anyám súlyos hisztériás rohamot kapott, mikor rájött, hogy a férje megcsalta egy kolléganőjével. Mármint az apám, róla van szó. Azért roham, mert nem hagyta abba, nem bírt lejönni róla, ki kellett hívni az ügyeletet. Volt telefonunk. Úgy vitték el az anyámat, egy pólyaféleségbe csomagolva, legalábbis erre emlékszem.

Kellett vagy nem, kihívták a mentőt. Emlékszem az arcára, vagyis épp-hogy nem emlékszem az arcára, de akkor mire, mert, úgy látszik, még-iscsak emlékszem. **Boldogság, boldogtalanság**, és így tovább, jó, nem jó, a férjének **viszonya van** a munkahelyén. Mi más legyen.

Mint viszony, mert minden viszony. Nem minden viszony? Lefogja két mentős, zsákvászon zubbonyt húznak rá, hordágyra nyomják, viszik kifelé, ez micsoda? Összevissza dobálja magát, sikoltozik, kiabál, nem létezik, hogy emlékeznék rá. Lekötözték volna? Hangok nem maradnak meg. Süket emlékezet. Örökre megjegyzem, azonnal elfelejtem, nem találom el, látom magam előtt, de mi az, amit látok? Honnan jöhetett rá az apám nőügyére, elmondták neki?

Odalép hozzá egy liba, és közli vele, hogy 'édesem, a férjed hónapok óta keféletgeti a Rózsikát, tudod, ismered te is, azt a csinos kis buta arcú, nagy mellű lotyót a csoportjából?'

'Mindennap benmaradnak munkaidő után a hivatalban, megdugja az íróasztalon, nem jöttél még rá?' Aztán faképnél hagyja, indul a gyerekéért az óvodába. Fölhívta telefonon, és kedélyesen elcsicseregte neki, na igen. És én? Mennyit fogtam fel a dologból, ebből a jelenetből például, és mire jutottam vele? Elviszik a mamámat, sikoltozik, nem hagyja magát, ültem a közép-ső szobában az ágyamon, semmi.

Nem teszek semmit, mit tegyek, rúgjam meg a mentősöket? Alljak eléjük, köpjem le őket? Üres a lakás, rohángáltunk le-föl a húgommal, felnőttek nincsenek itthon, és lehet, hogy a nagymamám otthon volt, de nem jött be.

Hanem a konyhában gubbasztott, a hokedlin. **A gyerekek, mint az eszeveszettek, futkostak a házban**, így Lev Tolsztoj az **Anna Karenina** elején, Németh László fordítása. Nem Tolsztoj, hanem Németh, viszont az halálpontos, hogy eszeveszettek. Hagyták, hogy vaduljunk, mint az eszeveszettek, addig is elvagyunk legalább, elfoglaljuk magunkat, kifáradunk, telik az idő. Bejön a Julcsa, bámul ránk, morog az orra alatt, legyint, kifordul, végül is mi köze hozzá, ehhez az úri vircsafthoz, nem ő a cseléd. 'A kis marhák meg bevadultak', gondolhatta. Gondolom én. 'Majd lenyugszanak!'

Bevágta maga mögött az előszobaajtót. Volt kis feltűnő bajuszkája a Julcsinak, néhány hosszabbra nőtt, őszes szál, nem húzkodta ki. Nem cseléd, itt lakik, nem költözött el az ostrom után, béreli a személyzeti szobát.

Ebből kiderül, hogy cseléd, ő volt nálunk az utolsó cselédlány, de mikor kitört a kommunizmus, fölhagyott vele, már nem cseléd. Szabadság van, mindenki egyforma, nincs szolgálta meg elnyomás.

Nincs többé szolgasors. Urak, ilyesmi. Ugráltunk a testvéremmel a szüleink dupla ágyán, rugózott az epeda, ez is jó volt és rossz. Jó, mert rugózik, rossz, mert nem szabad ugrálni, és lehet, hogy fordítva. Ha egy cseléd fölhangy azzal, hogy cseléd, akkor, cseléd vagy nem, fölhangy vele. És cseléd.

Akár cseléd továbbra is, akár nem, akkor is az, aki fölhangyott azzal, hogy cseléd, az cseléd. Emlékszem rá, ahogy évekkkel később, egy lomtalánitáznál elszállítják az agyonstrapált rekamiékat. Elvékonyodott a szövet, több helyen átszakadt, kilógtak az acélrugók az ágybetétből. Ezt meg azt végképp kicipelnek a lakásunkból. Végleg. Nekiütik az ajtónak a trógerék, nem törődnek vele.

Viszik nagyapám koporsóját, ahogy fordulnak vele a keskeny függőfolyosón, kitarthatják a gang korlátja fölé. Ha elengednék? Mi van, ha elengedik? Tenyéryi fehér lakk hiányzik az ajtóról, valamit nekiüthettek. Mikor elvitték az anyut, apám nem volt ott. Vajon kicsoda hívta a mentőket?

Nincs otthon, nyilván annál a nőnél van. Nyilván nem nála volt, miért lett volna ott, nevetséges, a munkahelyén volt, vagy beültek az Ernő bácsiival, a legjobb barátjával egy presszóba, mit tudom én. Nem az apámmal álmodom.

Nem emlékszem, mikor álmodtam vele utoljára. Ha álmodom, és nem írom le, nem mesélem el fölbredés után azonnal, elfelejtem, pár perc múlva arra emlékszem csak, hogy álmodtam. A *Don Giovannit* adják a tévében, olyan az énekes profilból, mint az apu, ahogy ráközelít a kamera, nem hasonlítanak, hanem ő az. Nem törődik velem, próbál úgy tenni, mintha nem léteznék, most ez a játék. Közről az arca, spanyol ing, idétlenül

lifegő, hullámos tányérgallérral, látom rajta, zavarja, hogy nézem, zavarom őt. Mulatságos, de nem mulatok, hanem álmodom.

Mintha valami rakottszoknya-féleség volna a nyaka köré kerítve, hülyén néz ki. Hülyén nézel ki, nevetséges vagy ebben a ciradás tányérban, öreg. **Nem is az *Il mio tesoro*t énekl, valami jobbat.** Nőügy, megcsalás, féltékenykedés, ezt az egészet nemcsak nem értem, nem is akarom megérteni. *Spanyolországban ezer és három*, sorolja Leporello Don Giovanni nőit. ((1000)) és ((3)). Nincs bűn, van bűntudat. Érzett az én apukám nőügyek miatt bűntudatot?

Mert én nem, bár ebből rá nem sok minden következik. Nekem nem lett volna a helyében, viszont nem vagyok a helyében. **Hibás, nem bűnös,** és nem is hibás, csak rosszul van berendezve, élesre állították bennünk a bűntudatot. 'Ne érdeklődj', mondja ((1003)), vagy 'ne érdekeljen'. Tetszetek volna egymásnak. Dél körül jár, a félig leengedett roló lécei közt élesen bevágó nap fénycsíkokat fest a szőnyegre. Ettől kikelnek a legyek.

Meg a szűnyogok.

Hazaérek, fekszik az ágyon ((536)), nem néz rám, látom, mi a helyzet. Baj.

Tud mindent. Miért fekszik ilyenkor? Keljen föl. Köszönök, visszaköszön, nem néz rám, rájött, nem olyan bonyolult, bekapcsolta a komputert, beleolvasott a naplómba, bravó, ügyes vagy, valaki érti, miért csinálja?

Ő érti a legkevésbé. És azonnal megtalálja, amit keres, de mit keresgél. 'Mit olvasgatsz, kinek jó ez, neked szerinted jó?' Nem kérdezem, ez nem kérdés. Van, amit a legdurvábban értenek félre a nők. Nekem rossz, neki is, mutass bárkit, akinek jó. **A legkellemetlenebb az első perc volt.**

Utána sokkal jobb, aztán megint rossz, elviselhetetlen, alig javuló. Elmúlik, majd, a dolgok legvégén. Ég az arcom, belázasodtam, könnyen belázasodom. Könnyen elpirulok, bőrvastagság kérdése. Vastagság és érzet. Elpirulsz egy nő előtt, ő nyomban megjegyzéseket tesz a pirulásodra, a kelleténél hangosabban, hogy mások is hallják, ez milyen érzés? Enyhén elvörösödtél.

Enyhén, de mélyen. Lelkiismeret kérdése is, bár ez nem biztos. **Mozdulatlanul ült** a ((536)), mintha nem tudna megmozdulni, én mozgok helyette, tényleg, kinek jó ez így?

Kinek.

Kinek. **Néz rám**, nem szól, és nem úgy nem, hanem végképp nem, ilyenkor fogalmam sincs, mit kell csinálni. Bármit, nyugodtan. Szóaljjon meg, 'Legalább érdeklődjél, baszd meg.' Mondjon valamit, és mondja meg, mit **feleljek**. Először is legyen az, hogy mindenképp kibújok a pulóveremből.

Mert szörnyű meleget csinált, szokás szerint nem vette le a fűtést, maximumra csavarva a gázkonvektor, elfelejtette, nem érzi a forróságot, csontig átfagyott hazafelé. Le van szégyenkém fagyva. A vékony átmeneti kabátjában. **Minden jobb annál**, ahogy viselkedek.

Annál, ahogy most viselkedni fogok. **Megsértődök**, a legszánalmasabb változat, **szabadkozom**, **bocsánatot kérek**, **közönyös maradok**, bárgyún **mosolygok**, minden a legrosszabb. Azonnal elvörösödök, legkevesebb, hogy kiver a víz. Szoktam tükörbe nézni.

Nem folyton, normális sűrűséggel, nem sokat, nem hosszan, nem különösképp érdeklődöm, a hiúság meglepő gyorsasággal kielégül, ha kellő ideig nézem a képes feletem, biztos fölfedezek egy-két le nem nyírt szőr-

szálat, már elég is. Furcsa helyeken bír kinőni ez-az, mind nem is sorolom, vegyük például, hogy a bal szemöldökömön egy szál magától, mert mitől mástól, megindult. Miután egyszer, női indíttatásból ki lett húzva, végképp nekieredt, de nem ezt nézem, ha nézek, hanem a különbséget.

Ami nincs. Nincs különbség, akkora, mint tegnap, tegnap pedig olyan hosszú volt, mint ahhoz képest tegnap, és ennek a láncolatnak a mentén folyik a legnagyobb átverés. Mosolyogtam rá. Mosolygok saját magamra. Fájt a szívem. Szív, szív, ez mindennek az **oka**.

De mit tegyek? Kimentem a konyhába, hátha maradt tegnapról sör. Kinyitom a hűtőszekrényt, megcsap a hideg. Savanyú tejszag. Megnősülök? Kétféle csíkos mintás tapéta van a falon, két színben, függőleges csíkozással.

2

Nem hiszem, hogy az apám **megbánta** volna ezt az ügyet. Bármelyiket, mert akadt jó néhány, apránként összegyűlnek ilyesfajta ügyek. Nem hiszem, hogy ne **sajnálta** volna, nagyon is sajnálta azt a nőt, és sajnálta a feleségét is, és nyilván magát sajnálta a legjobban az ilyesmi idióta helyzetek miatt, amikbe folyton belekeveredett. Ha tudja, mi lesz, inkább meg se teszi, ennyit nem ér, ilyenkor mindig úgy érzi, hogy nem érte meg. Mondja maga elé. Tükör.

Fölhúzza a szemöldökét. Képzem róla. De miért lesz így, miért van ennyi sok rossz, ez a pocsoloya, miért nem nézik el neki a nők?

Miért alakul úgy, hogy egyszerre mind hozzáfog szenvedni, az égvilágon mindenki szenved és nyafog, miért ilyen **idétlen**, miért nem oldják

meg sokkal egyszerűbben? Egyszerűen. 'Inkább akkor már ne legyen semmi', gondolja, és legközelebb megteszi megint, pedig nem felejtette el, ne gondold. Elfelejtette volna?

Nem megismétli, hanem teljesen más jön, más helyzetben más nők, minden külön más módon, ami következik, az más, nincs mit elfelejteni, nincs mire visszaemlékeznie. Másként ugyanaz. Ugyanis meg kell őket baszni. Nincs kimondva, így van előírva, szabály, egyfajta kötelék, és ki lehet bújni, komoly munkával, súlyos konzekvenciákkal. Kötelező, ha nem teszed, akkor megbánod.

És ha megteszed, akkor megbánod, ismerős. Lehet az is, hogy nem akarta ő annyira megbánni, fogalmam sincs. Még ennél is szimplább, mert nincs olyan, hogy megbánom vagy nem, megbánom, aztán elfelejtem, és nem bánom meg, és elfelejtem azt is. Nem focizott velem, nem szabad futnia, nemigen mozoghatott a súlyos sebesülése miatt. Nem kövér, testes, az is primán illett hozzá. Áll a tükör előtt, szappanoz.

Fölöslegesen sokáig szappanozza az állát a jócskán szőrét vesztett borotvapamacsával, percekig, így pihen vagy mi, alszik közben. Meghalt, elröpült, belesüllyedt, beleolvadt. Szünetet tart. Nem hiszem, hogy gondolt közben bármire is. Szappanszagú. Szerintem én, ha nem is most vagy holnap, de egyszer majd megtudok tőle egyáltalán bármit?

Megtudom, ha nem tőle, legalább miatta, általa, a tempója, mozdulatai, a tartása által, túl azon, hogy akármi történik közben, a végén úgyis lefagy az egész? Befagy. Leültet maga elé, elmondja, hogyan működik a **dolog**, elmagyarázza, hogy ne féljek, noha van rá okom, vegyek erőt magamon, 'vegyél erőt magadon, kisfiam!'

Hogy az a furcsán ellenállhatatlan, teljességgel elbizonytalanító érzés, amit lányok miatt érzek, az volna a félelem. Megáll előttem az apám, zsebre dugott kézzel, néz rám, félrefordul, szép a profilja. Jól néz ki. 'Csak nyugodtan', mondja, 'megy az, örülni fogsz neki, meglátod majd, inkább jó, mint rossz, ne izgulj. Ha megdobbán a szív. Sokkal jobb, mint amilyen rossz. A nőkkel, tudod, nem?' Nem tudom.

Honnan tudjam? Hogy akkor, tesék, kérdezzek, és nem néz rám.

Kérdezzek, mondja, nyugodt a hangja, kérdezzem **csak nyugodtan**, de mit kérdezzek, **bármit?** Pont az, hogy fogalmam sincs, mit kellene kérdezni, mert honnan tudnám? Kérdezzem meg, hogy mit kérdezzek? Feljön ((001)), idősebb nálam, sokkal, legalább három évvel.

Négy vagy öt, vagy másfél, jóval idősebb, hónapok is számítanak, és úgy látszik, rávettem, hogy menjünk föl mozi után hozzánk, nincsenek ott. A többiek.

A szüleim.

Percek is számítanak. A Híradó mozi szeparéjában ülünk, engedi, hogy simogassam a mellét, elől kihúzkodja a blúzá, beigazítja a kezem. A combja közé szorítja, 'édesem', susogja, 'édesem, édesem', meglepően mély hangon. Fekszünk az ágyon, és le kellene most már végre valahára, ugye, ráncigálnom, nincs mese, az alsógatyámat, áll a micsodám, mulatságosan nézhetek ki. A leghülyebben nézek ki, az egyszer biztos, *valami* iszonyú idétlenül néz ki, a meredező fütyijével, és ez a valami vagyok én. Úgy fordulok, hogy ne látsszon. Ő meg szép nyugodtan kigombolja a nadrágom, eligazgat, beleigazít magába. Sajog a berendezésem, most már fáj is, nem lehetek ilyen szerencsétlen.

Ilyen béna. Dehogynem.

Lehetek. Kibotorkáltam a fürdőszobába, eresztem rá a hideg vizet, ez a módszer, próbáltam megnyugodni, valamiképp lelankadni. Aztán az történik, hogy visszamegyek a szobába, ő meg a szájába veszi. Azonnal beleévezek, végképp iszonyú gáz. Szabályos szerelmeskedésnek számít, túl kerültem rajta, összefröcsköltem, nem haragszik miatta, sőt meg van elégedve, nevet, szétkeni magán, beletörli az arcát a lepedőbe. ((093))val is a Híradó moziba jártam, hevesen csókolóztunk az egyik páholyban, és addig simogattuk meg dörzsöltük egymást, meg mit tudom én, miket csináltunk, amíg el nem élveztem. Ő is, én igen. Szinte azonnal, az első markolásnál, aztán megint, ameddig bírtuk. Három forint.

Egy forint ötven, fejenként.

Vasárnap ((001)) bejön a laktanyába látogatási idő alatt, fölsétálunk a moziterembe, a vetítés alatt elintézi. Beraktak egy filmet, senki nem nézte, mindenkihez *jöttek* intézkedni. Pár hét múlva levelet kaptam tőle, ne haragudjak, jövő vasárnap nem ér rá, férjhez megy. De tényleg ne haragudjak. Kimenőt kapok, kiengednek a laktanyából, hazamegyek, telieresztem a kádat forró vízzel, beleülök, ez volt.

A program. Nem ért rá, ültem a kádban, nagyanyám főz, vagy az anyám főz, várja haza az apámat, nincs csajom, nem ismertem senkit, nem volt hova mennem, nem volt kedvem menni sehova. Próbáltam kiáztatni magamból a laktanya szagát. Az osztálytársnőim férjhez mentek, azt hiszem. A húgom osztálytársnői is.

Szép sorban, legalábbis nem foglalkoznak velem, ez az egy biztos. Egyszer kiemeltem ((221))t a vízből, lecsusszant róla a bikinifölsője. Van

szerelem. A Velencei-tóban fürdünk, érettségi utáni nap levonatoztunk a Velencei-tóhoz, és úgy alakult, hogy játékból átfogtam, és fölemeltem. Kibukott a melle. Nem voltam szerelmes? Azonnal visszahúzza magára a bikinijét, fölrántotta a pántot, nem nézett rám. Biztos elpirult. Én biztos elpirultam. Férjhez ment.

Kétségbeesetten férjhez mennek, kétségbeesésből és boldogan. Talált magának egy Masettót, derék gyerek, egyszerű eset, hozzámegy. Mit csináljak.

Kérdezzem az apámat? Látom, ahogy az előszoba ajtajában áll, **fogta a kalapját**. Indult kifelé, pillanatra **megállt eltűnődve, nem felejtett el valamit**. Biztos el akart mondani nekem mindent, el szeretne volna mondani részletesen azt a mit tudom én, micsodát, mégse mondta. Arról, hogy ilyenkor mit kell *tenni*, mit tegyél, fiacskám, 'legjobb, ha azt csinálod, fiam, hogy' így és így.

És így. Azt is, hogy neki mit kell tennie, hogy mit kellett volna. **Nem felejtett el semmit, kivéve, amit el akart felejtetni – a feleségét**, ez siralmasan hangzik, mert siralmas. Lehet, hogy sírt is. 'Sírsz? Sírtál? Tudsz te rendesen sírni?' 'Nem, csak olyan vizes lett hirtelen a szemem. Nem rendes sírás. Tudok különben, ilyen vizenyős lesz a szemem a hideg miatt, vagy bármi miatt, és az már az.'

3

Nem túloz, semmi túlzott igyekezet, gondosan öltözködik, bosszantóan természetes mozdulatok, **megigazítja** a zakóját. Termel egyfajta **illatot**, magától, hogy úgy mondjam, mert csak arcszeszt használt. Kivesz a sublót fölső fiókjából egy frissen va-

salt zsebkendőt, rácsöppent a levendulakölnis üvegből. Jókedvűen mozog, látszik, hogy jólesik neki, bár csöppet sem figyel oda, ha hirtelen megkérdeznéd, hogy tulajdonképpen mit is csinál, talán meglepődne. Tényleg, mit? Mellékes, mindennapi, reggeli ügyek, esik, eláll, bever a gangra rézsút a víz, mindjárt indul a hivatalba. Lezöttyent a **kávéja mellé**, bekötötte a cipőfűzőjét, **kihajtogatta a még nedves reggeli újságot**. Megázott a papír. Akkoriban a kézbesítők még fölhozták az emeletre hajnalban a reggeli lapokat. Nem politizált.

Nem beszéltünk ezekről a dolgokról, rendszer meg komcsik, nem éreztem benne különösebb indulatot. Túlzás, hogy csak úgy elvult, mert szívesen volt, tudott örülni a legkisebb dolgoknak is, figyelte, mi hogyan folyik, élvezte, sójt bámulta, de ámuldozásra nem emlékszem. A világon való ámulásra vagy lelkesedésre. A világ nem való ámuldozásra. Sem lelkesedni, de akkor mire?

Hanem mire? **Nem választott a nézetek közt**, egyszer kiválasztotta, aztán az maradt. Leginkább abbamaradt, örökre föl lett függesztve a válogatás. Templomba nem járt, **egy rövidke imát se bírt volna ki lábfájás nélkül**, ez nagyjából stimmel, nem láttam, nem emlékszem, hogy imádkozott volna. Egyszer láttam mulatni.

Budán, a Margit-kertben, egy kiterjedt családi összejövetelen, váratlanul, mert senki nem hívta, az asztalunkhoz kanyarodott a primás meg a bandája. Nem az asztalunkhoz, hanem egyenesen hozzá, megállt mellette, enyhén behajolt, fölé hajolt, bámult rá, mint egy kutya. Az apám meg nem nézett vissza, pedig a dolog váratlansága miatt akkorra már az egész társaság őket figyelte. Egyszerre túlzott csönd keletkezett, így emlékszem, szokott

zajongásból szokatlan csönd. Mint áhítatos-szerelmesen vágyakozó nők, úgy álltak ott a muzsikások, és az apám mintegy megadta magát.

Egyszer, pár percre.

Élénekelt a dalt, kész, a nótáját, egyet, egyszer, többet soha. Többé soha. Áll a cigány alázatosan megdöntve, 'ledülött', szól neki oda halkán az apám, már bele is fog, az apám énekel, és vége. Végig se mondta, már játsszák, mintha előre készültek volna, tudták volna, mi a feladat. ((011)) biztos tetszett neki, és szerintem ((011))nak is ő, nem mintha akkoriban észrevettem volna. *Akkor* semmit sem veszek észre, ez olyasmi szabályféleség. Tehát szinte semmit nem veszek észre, mert mindig *akkor* van, például most is. Mégis észrevehettem volna azért, ha most ez jut eszembe róluk. Még mondta is ((011)), 'mennyire szép férfi az apád, *fantasztikusan* jóképű!', nekem pedig eszembe se jutott, hogy *úgy* vegyem.

Hogyhogy úgy? Hát úgy.

((011))t Exxrben láttam először, leszerelésem utáni nyáron, egy kétemeletes bérház folyosóján. A barátom unokanővére, lépked fölfelé a lépcsőn, vonul végig a gangon, libeg a szoknyája, az udvaron állunk, nézzük, én mindenesetre néztem, látni rajta, hogy látjuk, int a kezével, eltűnik, ettől nem tudok szabadulni.

Ettől a látványtól, ahogy int felénk, egyetlen kurta mozdulat, belép az ajtón, eltűnik. Késő délután volt, nagy hőség. Már meghalt. Ezek harmincvahány évvel ezelőtti dolgok. Fociztunk az udvaron a haverjaimmal, jön egy lány, megváltoztat mindent, focizok tovább, mintha mi sem történt volna. Megváltozom, és megy tovább az egész. A barátommal nem tudom, mi lehet. Meghalt ő is.

Nem halt meg, tizenöt éve nem láttam, lehet, hogy húsz éve. Az öccse meghalt autóbalesetben, legalább harminc évvel ezelőtt. Este pezsgőt ittunk, ((011)) elkészítette velem a Rorschach-tesztet, éjjel átmentem hozzá. Nem aludt, várt rám. Valamit várt.

Várta, hogy átmenjek, mikor beléptem, felült az ágyon, szó nélkül beljebb húzódott. Ahogy átölelt, élveztem. Hozzám ért, azonnal. Lesodorta magáról a bugyiját, lába közé fogta a combom, hátrafesztette a fejét, szorosán összezárt szájjal csinálta, élvezett ő is, többször egymás után, ilyet addig nem láttam, meg voltam szeppenve. Igazából akkor még semmit se láttam.

Nem tudtam semmit. Erről végképp nem, semmiről sem. Mi a szerelem.

Nem tudtam, mi a szerelem.

Ez. A többiek a másik szobában aludtak, úgy tettek, mintha aludnának, fogalmam sincs, észrevették-e, hogy kijöttem onnan. És átlopóztam az unokatestvérükhöz, aztán meg vissza, nem létezik, hogy ne vették volna észre. Csikorog a rozoga padló, recseg, az ágy is recseg, alig mozogtunk, összegeciztem a hasát meg a mellét. Meg mindent, addig ügyetlenkedtem. Ha megmozdulsz, megnyikorodul a szoba, nyikorog a világ, nem hangosan, nem is halkan. Azt az egyemeletes, minden eresztékében recsegő és ropogó házat azóta elbontották, a család kiköltözött egy lakótelepre, a város szélére. Cxxxxxxxxxi nevű. Aztán meghaltak.

Akikről írok, majdnem mind meghaltak már, a barátom öccse kamionnal ütközött, a szülei így-úgy, ((011)) nem tudom, hogyan, és fogalmam sincs, mi van a barátommal. Nem tudok semmit, folyamat, folyamatosan így alakul.

Először ((021)) halt meg, ((011)) húga, állítólag a Duna valamelyik Csepel-szigeti holtágába fulladt, vagy bányatóba, és az is lehet, hogy a férje ölte meg. Úgy hangzik, mint a rémmesék.

Mert rémmese, a rémtörténetek úgy hangzanak, mint a rémtörténetek. Nem is a férje, együtt élt valakivel, és az. Fiatal nő, akiket szerettem, meghalnak. Szerelmes voltam bele, szétégtem a fájdalomtól, és meghalt. Ülünk az ágyán, simogatjuk egymást, ilyen formájú, ilyen állagú melle kizárólag tizenhét éves lányoknak van. Fogja elől a nadrágomnál, nyomkodja, közben pislog rám, 'így kell, ugye?' 'Így.'

Nagyjából, nem egészen, én se tudom, hogy kell. Mit tudom én, honnan tudjam. Egy Exxr környéki, istentől elrugaszkodott falvacska, kijött elém a vonatállomásra, bemutatott az anyjának. Még szűz. Látom az aszonyon, hogy tudja, a lánya szűz, látom, mennyire félti tőlem. Emlékszem a szekrényre a szobájukban. Én is félek.

Én is el vagyok rugaszkodva istentől. Félti, akkor mi van, hogy lehet egy lányt jól félteni, megfelelően félti, és ki állapítja meg, hogy mitől. Nem emlékszem rendesen, ódon, plafonig érő, ormóttan, sötétbarnára pácolt, a szű által összerágott szekrények, elfoglalják a fél szobát. Ha kitárod a szárnyát, csikorog, mint egy madár.

És kidől a dohszag. Doh, doh, napokig érzem az orromban. Hazajöttem az utolsó járatral. Kikísér, fölszáll velem a vagonba, leül mellém, és kigombolja a sliccemet. Sötét volt már, alig szűrődött be valamennyi fény az állomásépület előtti neonvilágításból, ülve, tátott szájjal aludtak az emberek a gyengén kivilágított kupében. Előrebukó fejjel. Zötyögött az egész. Zötyögnek a fejek.

Papp Dorottya

Egyperces történetek

Múzeum

Kellően felkészültnek kell lenni lelkiileg egy múzeum látogatásához, mert bármi megtörténhet a kiállítóterben. Ha felkészültünk, és beléptünk a terembe, köszönni kell a képeknek, hogy ők is felkészülhessenek rád. Ezután meg lehet közelíteni az első képet, de csakis szigorúan messziről, mert az össze-rendezett állapotot csak teljes egészében, messziről lehet megcsodálni. Vagy ha épp ellenkezője történt, megijeszt a kép, akkor még mielőtt a hálóját emlékeidbe ágyazza, pillantásunkat átvihetjük egy lépéssel a másik képre, amitől reményeink szerint, rendbe jövünk. Ha a második kép is megijeszt, akkor gyors léptekkel, hunyorgó szemmel körbe kell járni a termet, majd elhagyni azt, ezzel tudtukra adva, hogy a kíváncsiság és a remény erősebb az ijesztgetésnél. Ha szerencsénk van, és kellő ámulatba esünk már az első képtől, akkor abban a pillanatban lépünk tovább, melyben már nem tudunk többet lélegezni a látványból, kifújuk és lépünk. Majd újra, a további kép elé állunk, levegőt veszünk, és ez alatt az idő alatt úszkálhatunk a képben, a kellő távolságról ugorva a képbe. Majd lépni kell, kifújni a levegőt. És ismét úszni, ugrani. Tovább, tovább, tovább.

Az idő

Gyöngyökben lehet mérni az időt. Egy gyöngy, egy másodperc. Az, hogy kinek mennyi van, attól függ, mennyit bír elviselni. Valakinek nagyon kevés gyöngye van, mert nehezen tud megbékélni pillanataival és inkább elmenekül. De annak, akinek sok gyöngye van, azt úgy hívjuk, Pill király, mert a jelen pillangói egy-egy gyönggyel repdesnek körülötte.

Az Élet pergő Albuma

Az egy-két órás események hatása kis emlékkockákban teljesedik ki. Bejárják az egész testet, majd bőrünkön átszivároga és azon túl, a ruhánk felületére is kimerészkednek. Így ezekkel a kis emlékképekkel ruhánkon, közlekedünk egymás között az utcán. Szerencsére nem elvehetőek ezek a képek, és mikor egy újabb eseménybe lépünk be, vagy hatással lesz ránk újból valami, akkor újabb kis képek keletkeznek. Ez addig ismétlődik, míg le nem pihenünk. A pihenés előtt a képeket egy nagy képes albumba érdemes elhelyezni a ruháról.

Ufó

Négy fiú pihent egy nyári éjszakán egy park fűvén. A csillagokba merültek. Majd egyszer csak gyökerek kezdtek kinőni belőlük, földbe ágyazottan, és elkezdtek nőni, mint a fák. Önmaguk voltak a fák koronái. A nagy ijedelemben észrevették a felettük himbálózó fehér fényességet, és már tudták, hogy egy földönkívülit látnak. Kinyújtott karral, tovább nőttek. Addig, míg a fényes pont elé értek, majd visszahúzták kezüket a fényes test előtt. Ebben a pillanatban

egy hang szólalt meg. Ha a kíváncsiság hajtóerő, és gyökerei, hajtásai elérik az eget, akkor érintéskor még kíváncsibbnak kell lenni, sokkal jobban. De ti nem érdeklődtök olyan nagyon, inkább az ujjaitokat féltitek, így én elmegyek, mondta a fényes test. Sarkon fordult és eltűnt a hold mellett. A fiúk meg ott maradtak fent a magasban. És hajladoztak a szélben. Így ha parkban jár az ember és nagyon magas fákat lát, gondoljon a kíváncsi fiúkra, akik nem voltak elég jók az ufónak.

Ha valaki terhes

Egy pillangót lehet küldeni neki. Aki repülésével maga után egy szivárványt húz, amire, ha fáradt a terhes nő, leülhet, vagy nekidőlhet, megpihenhet rajta.

Betűk

Egy asszony a férje temetése után, a karosszékben ülve horgolta a férje utolsó szavainak betűit. Amit még mondott neki és emlékezett rá, azokat mind felfűzte arra a fonálra, amelyen elindulva egymást megértették, beszéltek egymáshoz. Ez maradt neki. Ezt a fonalat őrizgette és erre fűzte fel azokat a régi mondatokat, amiket a férje neki mondott. Arra gondolt, hogy ruhát fog magának készíteni az elhangzott szavakból, hogy a nagy fájdalomában mindig emlékezzen rájuk. Az utcára is ebben a szövegruhában ment ki, az emberek nagyon furcsán nézték őt... Egyszer csak, mert szép nő volt, egy férfi került elébe. Nem engedte közelebb, de a férfinak nagyon tetszett a nő és szeretett volna megismerkedni vele. Beszédbe elegyedtek és valami folytán az, amit mondott a férfi, azok a mondatok a nő ruháján vibrálni kezdtek és eltűntek, mert ugyanolyan kedveseket mondott neki a férfi, mint a volt férje. Így a nő észre sem vette, de leomlott róla a szavak múlt ruhája és befogadóvá vált. A nő megkönnyebbülten sírni kezdett és mosolygott is közben. Azt mondta, hogy az élő szó sokkal fontosabb, mert az élet halad és nem maradhatunk a múltban.

Ha egy fiú elesik

Ha a térde megsérül az eséstől, úgy nyitott ablak elé kell vinni, majd az ablak felé kihessegetni a térdből a fájdalmakat. Ez a fájdalom a világűrbe felszáll és megsemmisül. Így a térd fölött a levegőbe, már szabadon rajzolhatunk virágokat. Jelezve, hogy szeretjük a lábunkat és a gyógyulási folyamat kezdődjön el.

Pihenés

A munkahelyi pihenés általában 5-10 perc, ez alatt az idő alatt kell teljesen felfrissülni. Ezt úgy tehetjük meg, hogy először is a levegőbe kell rajzolni egy szemüveget, majd fel kell venni, ezután ott teremhetünk egy tengerparton, ahol tündérek várakoznak ránk, akik egy tábor tűz felé kísérik bennünket. A tábor-tűznél könyvélményeink szereplői ülnek, kik dalolnak a kitartásról. Ezek a dalok gyümölcsökké gömbölyödnek a levegőben, amiket a tündérek összegyűjtve egy kosárba nekünk nyújtanak át búcsúzóul. Így visszatérve a munkahelyre, a szemüveg levétele után, a munka alatt, lehet falatozni a gyümölcsökből, ami átsegít a nehéz feladatokon és kitartunk a munka végéig.

Zene

Messzi emberek mély hangulatát felkapja a szél. És a tó partján álló lány habókos fürtjeibe fújja. A hajban a hangjegyek megpihennek. Majd dallammá összeállva hazakísérik a lányt. Ki a kandalló tűzfénye mellett, egy gitáron játsza le az élet dallamát.

Összetörve

A kép egy szobabelsőt mutat, egy lány látható a szobában, az tépi szét belülről a képet. A lány letép egy darabot a képi térből, ahol áll. Addig tépi, szakítja fel a képi tér darabjait, míg csak a fehérség marad. Vagy a feketeség.

A cica

Volt egy cica, aki nem dorombolt, amikor megsimogatták. Először mindenki azt hitte, hogy azért, mert csak a gazdájának dorombol. De még a gazdájának sem dorombolt. Így a gazdája kezdett aggódni, hogy mi lehet az oka ennek. Lehet, hogy beteg a cica? Felszerelte mikrofonokkal és kamerákkal az otthonát. És figyelte a cicát. Sok nap és éjszaka így telt el anélkül, hogy hallotta volna dorombolni a féltve őrzött cicáját. Egyik nap azonban az ajtó nyitva maradt és a cica kiült az ajtó elé. Nem rohant el, csak ült az ajtó előtt, szívta a friss levegőt, majd lassan puha tappancaival lement az udvarra és szagolgatni kezdte a növényeket...

Halászháló

Balatoni nyaraláson voltunk, a parton ültünk, a nap és az újság szívta ki a hétköznapi feszültségünket bőrünkéből. Egy percem maradt, hogy rögzítsek egy jelenet, mely hirtelen a fa mögül bukkant elő. Egy nyolcéves kislány fodros kék ruhában, vállára támasztva egy halászhálóval sétált el előttem. A rögzítés pillanatában még ott volt előttem, de utána egyre láthatatlanabbá változott. Bárátom belefelejtkezett olvasta a betűket, így mire kiadtam egy hangot, már tova is tűnt a látomás. Az LCD-n pedig a rögzített halászhálós kislány nem tűnt el, hanem rálépett a vízre és a hálót belemerítette a vízbe, majd mikor egy halat fogott, puszit adott neki és visszaengedte. Ez a kijelzőn még kétszer ismétlődött, majd felnéztem, de nem volt ott a valóságban. Visszanézve az LCD-re újból a lépés közepén merevítve volt a kislány. Furcsa, ejtettem ki a számon és felálltam, a vízparthoz mentem, és abba az irányba néztem, ahol eltűnni láttam. De csak egy csónakot láttam a vízen úszva halászhálóval.

Vásárlás

Könyvesboltban voltam, és nézegettem a könyveket. Egy kortárs magyar író könyvét fogtam a kezembe, életrajz, pszichiátria, apácázárda és magány voltak felsorolva a hátoldalán. Letettem, mert nem érdekelt, közben megszólított egy fiú, hogy ő azt szeretné tudni, hogy hogy kell a kijáráshoz menni. Egy egyszerű zakót viselt, keverék inget, és nagy kék szemekkel, kérdéstől lebiggyesztett szájjal várt. Azt hiszem, csakis egy mód van, mondtam, de mire tovább jutottam volna a szavakkal, zizegni kezdett a levegő, és valaki nekem jött és a fiú eltűnt. Nem voltam valami jó hangulatban, mert a könyvek között szeretek nyugodtan időzni, így ez a két incidens eléggé megzavart. De megpróbálkoztam

nem foglalkozni vele, és nézelődtem tovább, kerestem az én ezt akartam, erre vagyok kíváncsi érzést. Így az sem tűnt fel először, hogy miközben nyúltam egy újabb könyv felé, a kezem megkettőződött és belőlem egy harmadik kéz a kortárs magyar író könyvét fogta meg. Ott álltam három karral, két könyvvel a kezemben, és nem tudtam eldönteni, hogy csak a meleg teszi, vagy hallucinálok. Egyik sem volt, valaki bennem ült, és újra elhangzott a merre van a kijárat? Ekkor arra lettem figyelmes, hogy a könyvkupac másik oldalán velem szemben áll egy nő és azt mondja, nekem címezve, hogy csak egy kijárat van, de ott ellenőrző készülék van, és ha ki akarok vinni egy könyvet, akkor fizetnem kell érte, csak úgy nem vihetek ki semmit. Nem értettem, majd harmadik kezemre pillantottam és az pont próbálta betuszkolni a táskámba a fiatal író könyvét. Én mondtam, hogy ezt nem én csinálom, de azt hiszem, nem voltam túl meggyőző, és a pénztár felé vezetett a nő. Úgyhogy kifizettem a könyvet és távoztam. Nagy meglepődésemre az utcán a könyvesbolt előtt ott volt a zakós fiú és nevetve mondta, hogy megtaláltam, köszi, csak azt nem értem még mindig, hogy miért kell még most is, 2089-ben is a könyvesboltokat egy tükörszobába elhelyezni, ahol alig lehet kitalálni.

Találkozás

Pont ahhoz ért a beszélgetés, mikor a partnerem hosszú monológba kezdett, kifejtve minden belé szorult gondolatát. Mögötte járókelők, egy forgalmas kávéház utcai teraszán voltunk. Látképembe éppen besétált egy férfi, aki a vele szembejövő férfitől tüzet kért, az a cigarettáját nyújtotta tűzként. Körbeforogtak. Nem is néztem ismerősöm szemébe ezalatt, de ő olyannyira belefelejtkezett a beszéde gesztikulációiba, hogy nem is vette észre, hogy a kelleténél hosszabb ideig marad távol arcától a pillantásom. A körbeforgás kimerevedett és a férfiak átváltozva ott álltak tógában, mint a római polgárok, zöld babérkoszorúval a fejükön, egy hullámhosszon a teljesség felé babérkoszorút cseréltek és intve egymásnak elbúcsúztak. Gondoltam, ilyen a férfiak szolidaritása egymás felé, szép sárga kezű szakmunkások csámcsogó feleségekkel a meglepődés színpadán talán mindennap átváltoznak valami régi-régi emlékké szokássá.

Buszsofőr

Kora reggel volt az iskola kezdete, tömeg a buszon, és a végállomástól még csak a 2. megállón volt túl a busz. Az utasok bambultak vagy zenét hallgattak, egyszóval semmi különös, utaztunk. Mikor a busz berobogott a reggeli dugóba, a sofőr megszólalt. Először mindenki azt hitte, a dugó idejét percben akarja kifejezni, így senki nem figyelt nagyon, csak dohogtak az emberek, hogy ismét elkésnek. A sofőr viszont azt mondta a mikrofonjába, hogy a balra látható épülettömb az amerikai hadsereg katonáinak állít emléket és díszes kapuja kőből készült, majd rátért arra, hogy a kőfaragás egészen szép munka, függetlenül attól, hogy kemény fizikai munka. Mindenki meglepődött és hallgattunk. Tovább beszélt, jobbra nézett és az elrobogó intercitról kezdett beszélni, a romantikus utazásairól, amikor ő még fiatal korában balatoni nyaralásokra ment és a fák koronáit figyelte, ahogy összeolvadnak az éggel. Egy éljen hangzott el hangosan a busz hátuljából. Mindenki ekkor előtört a nevetés és fel voltunk pörögve, hogy létezik a bambuláselhárító, dugófeledtető. Ezután vicceket me-

sélt a sofőr, és számomra ez az egész olyan volt, mint amikor a sárga madaram megszólalt a sötétben, a konyhában. Aznap este zenét hallgattunk a tv-ben és a konyhaajtó nyitva maradt, a hűtő tetején letakarva aludtak a kalitkában a madaraim, illetve én azt gondoltam, de egyszer csak megszólalt a Nelli a sötétben nagyon vidáman. Sárga hullámos papagáj volt nagy gombszemekkel. Kimentem hozzá, hogy megnézzem, mi történt, de csak nézett rám és nem értette, hogy mit nem értek azon, hogy ő válaszol a zenére és hogy ő hallja és hogy neki ez nagyon tetszik függetlenül attól, hogy le van takarva és aludnia kellene. Mosolyogtam, hogy egy kismadár is lehet boldog és ki is tudja fejezni. A sofőr Nellire emlékeztetett, a kalitkába zárt világra, ahol a boldogságot lehet közvetíteni, mikor elfogadjuk a helyzetet és fölé emelkedünk. Azt hiszem, repülni tanított minket az a buszsofőr, akinek nagyon hálásak voltunk, hogy nevetve szálltunk le a 45 perces dugó után.

Rajzóra

Vonal, árnyék, satír, radír, kontraszt és pillantások a modellre, ez az igazi élvezet az élőknek, gondolta Albert a drapéria mögül ki-kikandikálva. Milyen jó lenne ceruzát ragadni és a tiszta fehér rajzlapon kibontani a formát. Milyen rég volt, mikor én is ezt tettem. Körben a rajzpadokon fiatal művészelöltek ültek és szorgalmasan rögzítették a modell minden formáját. Albertet már nem érdekelt, hogy esetleg meglátják, a művészek háta mögé libegett figyelve, hogy alakul a kép. Különösen egy ifjú rajza ragadta meg, melyen a modell vékony vonalakkból volt felépítve és a teljes alakot rögzítette. Tehetséges a fiatal fiú, állapította meg Albert, és még ki sem gondolta igazán, mikor a fiú rajzába belebújt. Albert tudta, hogy ez az egyetlen esélye, hogy alakot öltjön. Így a kisebb aránytalanságokkal, melyek most már az ő testén alakultak, nem foglalkozott. Bízott a fiú arányérképében, és türelmesen megvárta, míg minden testrésze szépen tónusosan ki lett dolgozva. Mikor a rajzórának vége lett, ő is be lett fejezve. Szép, kecses mozdulattal állt a dobogón és arányos, fiatal testű férfi lett Albertból a papíron. A rajzokat a falnak támasztották az óra végén, mindenki elhagyta a termet. Ceruzák, festékek voltak otthagynva a rajzpadokon. Másnap újból reggel kezdődött a rajzóra, de nem lehetett belépni rendesen a terembe, mert mindenki látni akarta a szoba közepén fekvő nagy képet, tolongás volt, épphogy a kép szélét lehetett látni, amin egy üvegsúlyzó egyik vége egy gömbben végződött, a másik vége pedig egy kocka volt, ebben a fura átlátszó súlyzóba víz is volt rajzolva. Közelebb lépve, belül a vízen, egy kis csónakon egy rajzolt férfi ült, aki éppen próbált a csőből kijutva a kockába átkerülni. Fura, hangzott el mindenkitől, és a kérdés: „ki rajzolhatta?” Senki nem vállalta magára, de mindenkinek nagyon tetszett, így kiragasztották az ajtóval szemközti falra és alá azt írták, hogy **„Az érzelemtől a cselekvésig való utazás az élet.”**

A Cédrus Művészeti Alapítvány logójával jelzett oldalakon tavalyi pályázatainkon jelentkező szerzők műveit közöljük.

Haiku-rajzolatok

Lévai Ádám grafikusművész keleti ihletettségű művei

Gellér Katalin művészettörténész 1989-ben közreadott *Japanizmus a magyar festészetben és grafikában* című tanulmányából tudhatjuk, hogy a Japánról és művészetéről szóló első híradások a magyar utazók beszámolóí és gyűjteményei révén a XIX. század utolsó harmadában érkeztek Magyarországra, és művészeti jelenség-szinten a hatások, illetve a kapcsolatok a XIX. század végén, majd a XX. század elején jelentkeztek. A szimbolista és az impresszionista törekvések térhódítása nyomán a magyar művészetben Rippl-Rónai József, Vaszary János és Tichy Gyula keleti motívumokat feldolgozó alkotásai, illetve a japanizmus szellemét hordozó művei révén alakult ki egy érdekes, bár erősnek korántsem minősíthető áramlat. A XX. század folyamán is esetlegességek és véletlenek játszanak közre a két, földrajzilag egymástól nagyon távol eső ország művészetének kapcsolatában, bár az 1970-es évektől egy Japánban dolgozó magyar szobrász, Wagner Nándor szobrászművész a szigetországban bontakoztatta ki hallatlanul izgalmas, az európai és a keleti szemlélet által egyaránt meghatározott-megérintett művészetét, és számos japán szobrász munkálkodott ezekben az évtizedekben – időlegesen, egy-egy művésztelepi munkafolyamat alkotójaként vagy véglegesen letelepedve – Magyarországon is. A jelenkori magyar művészetben a keleti filozófia, a kalligráfia, a keleti irodalmi és művészeti alkotások inspiratív hatása vagy áttételes indíttatása felfedezhető néhány alkotó munkásságában: így Gaál József festő- és grafikusművész alkotásai mellett a Tatán dolgozó képgrafikus, Lévai Ádám műveire hívhatjuk fel a figyelmet. Lévai Ádám, aki 1989 és 1996 között végezte tanulmányait a budapesti Magyar Képzőművészeti Főiskolán, már a mesterképzős periódusa alatt, 1995-ben *Haiku-rajzolatok* címmel nagyszabású sorozatot alkotott, majd ezt követően *Az előkészület mozdulatai* címmel a tragikus sorsú Misima Jukió irodalmi munkássága és élete által ihletett kollektív készített, s e kalligrafikus műegyütteseket követően is fel-felbukkannak japán motívumokat, keleti alakokat idéző kompozíciók munkásságában. Lévai tanulmányainak lezárása után visszatért szülővárosába, Tatára, ahol a település múzeuma az ugyancsak tatai születésű Juszko Béla festőművész alig-alig ismert, a két háború közötti utazások során gyűjtött keleti kollektívát őrzi: egy Buddha-szoborból, bronz kispasztikákból és iparművészeti tárgyakkól, fegyverekből álló, jelentős gyűjteményt. Mindezen előzmények után nem volt váratlanul vagy előzmények nélkülinek ítélni az a 2008 nyarán a tatai Vár középkori épületében és kazamatáiban rendezett kiállítás, amelyen fiatal japán és tatai művészek mutatták be különös atmoszférát sugárzó, meditatív műveiket.

Lévai Ádám munkásságát elemezvén és jellemezvén legelsősorban a ciklusok, a képsorozatok szerepével és jelentőségével kell foglalkoznunk. Visszapillantva a mintegy másfél évtizede bontakozó művészi tevékenységre megállapítható ugyanis, hogy e művész rendszerint egybefűződő sorozatokat, tematikailag összefüggő műcsoportokat alkot: egy-egy problémafelvetést, egy-egy gondolat-kört művek százainak megalkotása kíséri, s aztán e kompozíciók sorozatából

épül föl egy-egy, karakteres címmel jelölt kiállítási kollekciónak, vagy grafikai album, mappa véglegessé formálódó anyaga. A *Haiku-rajzolatok* és *Az előkészület mozdulatai*-ciklus mellett az 1990-es évek második felének és az új évezred első éveinek terméséből az *Éjszaka*, a *Barláng*, a *Chimeria*, a *Humunculusok*, az *Átváltozások*, a *Vanitatum Vanitas* vagy a *Halak kora* képegyüttesei, vagy legújabban a *Macska*-képek sorozatára emlékeztethetünk. Ezek a kollekciónak nemcsak összefüggő rendszerükkel reprezentálják a Lévai-törekvések jellegzetes vonásait, hanem természetesen technikai megvalósításukkal és stilisztikai jellemzőikkel is. Jóllehet Lévai Ádámot a köznapi beszédben is a képgrafikus, illetve a grafikusművész megjelölés illeti, munkái rendszeresen elhagyják a grafika felségterületét. Megfigyelhető, hogy vannak olyan lapjai, ahol a csupasz vonal, a tiszta rajz dominál, de emellett rendszeresen megjelennek kiállításain festői kompozíciók, festőiségekben pompázó, folthatásokra komponált kifejezések is. E művek esetében sem hagyja el a művész a megszokott, ám a materiájában mégis oly változatos papír-alapot, és a vonalak hálójá helyett az elmosódó foltokra, a színátmenetekre, a finom pasztell koloritra építi kompozícióját. És érdekes módon vannak olyan alkotásai is, amelyeken a grafikai és a festői kifejezés egymás mellett, illetve egymást segítve, egymásba gabalyodva van jelen. Ennek a jelenségnek a meghatározó technikai műszava a vegyes technika kifejezés, amely a tus-toll mellett szabad teret enged a pasztellnek, a különböző színes ceruzáknak és az ecsettel felvitt, változatos színű pácoknak, és ki tudja, milyen, festői-grafikusi boszorkánykonyhában előállított anyagoknak és eszközöknek.

A vegyes eszközhasználat ellenére a tradicionális rajz és a tradicionális festészet eszközeivel és szabályai szerint rögzülnek Lévai Ádám keleti motívumokat, távol-keleti alakokat idéző kompozíciói: a klasszikus képteremtő hagyományhoz kötődnek e művek, amelyek nagy távolságot tartanak a legújabb technikai eszközökkel élő képmanipulációk világától. Vonalhálók és foltok: a formát kiemelő, a kontúrt megtestestítő, a konkrétságokká váló vonalak és a sejtelmes, sejtésszerű, megfoghatatlanságokba burkolózó foltok egyensúlyára, a kidolgozottságok és a kihagyások váltakozására, ritmusára építettek e látomászerű kompozíciók, amelyeken figurák és arcok jelennek meg, amelyeken testekből épülő képződmények szerveződnek, furcsa testkapcsolódások összpontosulnak, vagy csak erőteljes gesztus-nyomok rögzülnek. A szemlélő kissé félve keresi az organikus motívumok eredetét, kutatja az összefüggéseket, boncolgatja a rátságok és szépségek ambivalenciájában leledző alakzatokat, hogy miféle test szelleme éledezik itt, és miféle szellem testesül meg e teremtmények által? A mindig újabb és újabb kérdéseket szülő válaszok a létről való gondolkodás, a roppant mélységekkel fenyegető filozófia szféráiba kalauzolják a szemlélőt. Lévai Ádám műveinek, a művész munkálkodásának ez a kérdező, ez a kérdéseket indukáló jelleg a lényege. A művész egyik korai, még 1992-ben rendezett kiállítása alkalmából Jász Attila költő is egy kérdést tett fel, akit egy Hamvas Béla-dilemma megidézése kényszerített a Lévai-rajzok. A kérdés így hangzik: „Tudod, hogy milyen erőket szabadíthatsz fel ezekkel a képekkel, s vajon tudsz-e parancsolni a felszabadított erőknél?” E kétség megfogalmazása a tatai Lévai-műhely legújabb alkotásai, az életműbe szervesen illeszkedő keleti ihletettséggű lapok kapcsán is időszerűnek ítélnélhető.

Wenhner Tibor

Ébert Tibor

Válaszadás

hányszor kérdeztél és miért kérdeztél vajon kérdezned kellett kitől vártál feleletet (?) a válaszok csupasz zászlórudakként az égbe szúrnak zászlónélküliség kifeszített törekvés meredezés az idő időtlenség vájataiban melyre rámintázza magát a tér forma lényeg húség képlékenységével basszusgítár felszeletelt hajóbúgás megdarált hömpölygés odaszegezett suttogás elalélt lobogások lángnyomai hányszor kérdeztél és miért kérdeztél fogatlan látomások feltámadásaiban megidézve s nikkeles tekinteteket összeverődött álarcos néma és vak visszhangokként a széttárulkozó-robbanó csontvázröpülés-rajzolat egymásra torlódott igék sorakozója vajon kérdezned kellett kitől vártál feleletet választak sánta ajtónyitódások púpos ajtócsukódások s a gravitáció az ellebegő képletek az idézés ítélet bizonyosság bicebóca rekedt keringő repedt hangnyaláb-foszlány emlékállkapocs aligátorok csöndje kalimpál hányszor kérdeztél és miért kérdeztél (?) felelhettem volna (?) de nem válaszolt senki kérdezhettem volna én is... kérdeztél egyáltalán hallgatózva... (?)

Közjáték

Mondtam, pontosak legyetek, 10 órakor el kell indulnunk, legalább 40 perc az út, onnan nem lehet elkésni, s nekem ott még egy kis elintéznivalóm van. (Mint a színházban, az öltözőben.) Virágot, csokrot, koszorút hozhattok, bár a virágok nem szeretik ezt a ceremóniát, nemsokára meghalnak, elhervadnak. Zene szól majd, Bach, Beethoven, Mozart, amit rendeltetek.

Födetlen fővel hallgatjátok. Mint ahogyan a papot, a búcsúztatókat, dicséreteket.

Ilyenkor nem érvényes a „temetni jöttem... nem dicsérni”, igenis, dicsérni kell, akiről beszélünk, csak dicsérni, érdemeit felsorolni... a végső tisztesség konvenciója ez.

Ott álltok a ravatalnál, egyikőtök sem mosolyog, egyformák a vonások, mintha egyenruhába öltöztek volna a kifejezések, a pillantások.

Az ember ott hasonul leginkább egymáshoz, egyarcúvá válik, talán egyértelművé is, ezek a homogenitás őszinte, rövidke pillanatai. Belső kényszer, megadás, öntudatlan és tudatos. Ez a szokás, protokoll. Így van ez rendjén. Aztán követtek, elkísértek a sírig. Eltemettek. Végső búcsú... utána elindulunk le a dombról, vagy a vízszintes, egyenes, kacsARINGÓS, széles, keskeny utakon (ösvényeken) kifele a temetőből. Villamosra szállunk, autóbuszra, taxiba. Hazamegyünk. Bekapcsolom a villanyforralót, teázgatunk, Earl Greyt, amit szeretünk, illatos gőzébe bámulva beszélgetünk erről-arról, költészetről, fontos, kevésbé fontos dolgainkról, okoskodunk... arra is gondolok, hogy ki kell

fizetni a villany- és telefonszámlát, bejelentkezem a fogorvosnál, elfogyott a macskaeledel, beborult az ég, eső lesz, időváltozás. Szerencsére túl vagyunk az egészen. Tulajdonképpen nem történt semmi különös. Intermezzo, szokványos jelmezcsere.

A hold

Még soha nem láttam olyan hatalmasnak és sárgának a holdat, mint aznap éjjel a Magos úton. Szinte feltérképeztem, olyan plasztikusan mutatkozott felülete. Csak mentem és belém markolt az, amit elhagytam, elvesztettem: a Magos út és minden körülötte. A holdat néztem, a hatalmas és sárga holdat, amely csak egyre nőtt, duzzadt. Megálltam. S a Magos út megmozdult alattam, kövei – mert kockás kövezete volt még – egymásra moccantak, hallottam koccanásait, egyre több moccanást innen-onnan, s ebben a furcsa megingásban a holdba kapaszkodtam volna. Aztán gyorsan betértem balra egy keskenyebb utcába, a nevére már nem emlékszem. És egyszerre eltűnt a hold, megszűnt a markolás, szabadnak éreztem magam, stabilnak. Lebegni akartam a hold nélküli, fénytelen, immár majdnem sötét utcában, fel, fel, lebegni a falak, tűzfalak, házak, tetők közt könnyedén, elveszítve történetem, azt, ami voltam, illúzióim, képzeletem, varázslataim, áhítatom nehezekeivel, Magos út. Tudom, se ő, se más utcák nem tekerőzhetnek rám, nem fojthatnak meg, mint a kígyók Laokoónt. És felpukkadt a hold. A nagy sárga ballon.

Rongyszőnyegen

(kaleidoszkóp)

(Sárga)

Sárga volt a mocsári gólyahír, amelyről természetrajzórán magyarázott a tanár. Sárgán prüszkölt a sárkány a mesében. Sárga vízfestékekkel pingáltam tele egyszer a hordókat az udvaron. Sárga a ház fala, ahol nyaraltunk. Sárgák a kiskacsák, sárga a méz. Sárga a toltam... És sárga volt a zsidók kabátján a csillag, ahogy ballagtak ott a Kecse utcán sovány batyujukkal. És sárga volt a fonnyadt kankalin apám ujjai közt a hosszú, horpadt tepsiben, honnan a

hegyes ádámcsutka a halottaskamra csöndjébe beleszúrt. Sárgán ömlött rá a májusi fény. S ahogy emlékezem most: oly sárgán hull elém az egész világ...

(Emlék)

Fekete hegyháton, velem szemben, mint roppant ravatalon feküdt a dermedt város. Egy rózsaszínű kibomló bimbóra gondoltam, mely körül pillangó libbent. Aztán, mint amikor kintornás forgatni kezdi rozzant verklíjét valahol a szomszéd udvarban, han-

gok követték egymást akadozva: egy rég sokat dúdolt melódia. Később ott ültem a tömjénfüstös félhomályban, felettem Jeromos, a szent, éreztem a poros bőrfújtató szagát, apró neszfüláncokcskák lyukasztgatták a csendet. És lassan, tompán remegni kezdett a mély, szinte ritmusosan közeledett, súlyos tömbök ütődtek egymáshoz vakon visszhangozón... mint mikor a tehervonat utolsó kocsiján a lámpa kopott pirosa zsugorodik... s már nem voltam sehol...

(A gall háború)

Tanultam. Latin szavakat jegyzeteltem épp, amikor érte jöttek. A hordágyon kéksávós pizsamában szinte testetlenül feküdt. Parázlott még a láztól a két csontos üregből tüze ötvenegy évnek. És abbahagyva a De bello Gallicót néztem apám. Fonnyadt bőrárkai között bágyadt mosoly vánszorgott. Intett nekem. S az ujjá úgy maradt, mint szemafor: mintha szabad utat jelzett volna magának... másnak... Néztem, amint elviszi a két egyenruhás, hallottam, hogy csapódik be az ajtó. Tanultam tovább.

(Mikor kigyúlnak a lámpák)

Mikor kigyúlnak a lámpák a téren, mélyebb a völgy és feketébb, fölötte megmerevedett kiáltás a torony. Kihűlnék körülöttem a hegyek, valahol fehérlelő nyomok tűnnek elő, amiket sose látok meg, sose találok. Te távolodsz, s egyre messzebb kerülsz... Mélyebb és feketébb a völgy, mikor a téren kigyúlnak a lámpák.

(Nem jött el senki)

Nem jött el senki, én vagyok. Nemso-kára öt óra, s ez a higanyezüst délután

az estbe süllyed le, lassan átváltozik a völgy mély színű szarkofággá. Nem jött el senki, én vagyok. Hószagú volt a reggel, amikor elindultam, varjak ültek a fákra. Nem jött el senki.

(Magánhangzó)

Felejtés hideg lepedői, a távollét hosszú folyosója leng, bolyongás repedezett torkán, poshadt víz, rajta úszkáló gyökerei a magányosságnak... Hol vannak a szenvedély oleanderei meg a várak a hajnali fényben? Az éjszaka leheletei hangszerelik a sietve távozó rovarok csöndjét, s a tenger keze tolja kifáradt ölelését a fövényre, és nézd, a sápadt arc mázolja magát a hold kis négyszögére, kiejtve ajkán egy elkopott magánhangzót.

(Andante)

A levelek bennem sárgulnak el, a levelek bennem fonnyadnak, töpörödnek, a levelek bennem száradnak egyre... És zörög az emlékezés bennem: a foltos és hideg cintányért verdesi drót-lomb, füstgally, koromág. Énbennem hullanak a mélybe, a fákön öröklődnek maradnak a levelek...

(Diagnózis után)

Kiittam a pohárból a vizet. Nincs víz, egyetlen csepp sincs. Egyetlen csepp vizén, az utolsó cseppeken csak, cseppből dagadó óceánon elvinnélek egy Ararát felé... Locsogó szavak, szavaim egyetlen betűje, cigarettám hűlő parazsa eltévedt neonfénybetű kihűlt hideg sivatagon...

(Csak Ő tudta)

Vonatfütty, szénaillat mit sem tudtak a titokról. Csak a frissen hegyezett ka-

rók, melyeken fennakadt a dal: örökre. A dalt csak Ő tudta: a vézna, szeplős arcú, akire ránevettek a hegyek meg a ház, az ajtók nélküli szobák, ahol a csöndön vér szivárgott. S a csönd ráta- padt a ráncos leányruhára. A folyó csak a medrét érezte. A legurult tömbök alatt aludt a falu, a halott altatódallal. Sárgán meredeztek a frissen hegyezett karók, átdöfve a négyszögű éjszakát.

(Klarinét)

Ez az est nem a hegedűhangoké és Anna hiába dalolna. Az út, a fűszálak, a ház, az ablakai fölött az ágak meg a csönd...: néma fekete klarinét.

(Metamorfózisok)

Valahol leejtettek egy kést. Elvágták nyakam. Megfordítom tenyerem, megszámolom ujjaim. Alkonyat. A kert úgy maradt, ahogy ültél. A margarétákból hiányzik három. Recklinghausen, Recklinghausen az ok okozat? Freud forgások vasszékén pizsama madáretetővel. Zörgetem radiátorhár- fám bordahúrjait. Tacet, tacet. Ez a mosoly a kazán teste. Kreon kezében mosolytalan vakolókanál. Gégehurut, garathurut. Öntudatunk párzik a há- romszínű fagyaltbimbókon.

(Álomfejtő)

Eljöttek az esőszemű madarak meg a ködlábú macskák, egész nap csicse- regnek, egész nap nyávognak. Süket leszek és vak, pedig ötven fülem és szemem van, ötven színes kutya őrzi álmomat. Kiöntötték az időt.

(Orfeusz)

Homlokpadlason surran az alkonyat. Távoli visszfények bálja. Micsoda fel-

emelkedés ez a rogyanásokba már- tózó emlékezésnek. Az időn hárfázó madár, aki csak száll hangjai boly- góival. A horizontba téved, tétován repülne ellenkező irányba, az Omega felé. De a fény, az idézés megragadja magányosságnyalábját. Orfeusz mu- zsikál.

(Battistero)

Hét fekete galambbal vállamon, ke- zemen, fejemen beléphetek a para- dicsom kapuján, hogy megkeresztel- tessenek galambok nélküli napjaim. Elindulok, s a Campagnile rózsaszín galambnapsütés.

(Epigramma)

A horgoló csöndben ült a padon. A Li- get fái már elrendeződték, fények kan- dikáltak be a levélréseken. Ő csak né- zett, belepte arcát a terpeszkedő dél- után. És elgurult labdám pöttyeivel, a katicabogár... Anyu, mondtam halkán. Megsimogatta fejem az örökkévalóság piciny mozdulatával.

(A király)

A Csele-patakba fulladtak a titkok. A te titkod, az én titkom, mindnyájunk titka: a király, a megölt király... Vajon király volt-e, és megölték, vagy csak belefulladt a vízbe? A Csele-patakba fulladnak a titkok. És vajon titkok-e a titkok, a te titkod, az én titkom, vala- mennyiünk titka? Ez az ország...?

(Iréнке)

Akkor nyáron megtanítottál nyakken- dőt kötni, biciklizni... A falu emlék- porából gyúrtam egy messzi-közeli négytornyú várat. Azt nézzük, mint délibábot. Talán harangoznak, mert

dél lehet, igen, forró, nehéz lélegzetű, mozdulatlan időtlenség. Az úsztatóból fehérség hűvös gyolcsai lebegnek felénk: libák, kacsák. A kókadó kukoricás délutáni suhogásra vár. Mint mi.

(Ki mondja meg?)

Ki mondja meg a szeleknek, hogy merre menjenek? Ki ráncigálná le a felhőket a havakkal és esőkkel? S ki parancsolná meg, elég, elég az özönvíz, nincsen több bárka. S ki zárná el összegyűjtve a fényt, hogy mélységeket világítson meg. S ki rejtené el a sötétséget megszámlálhatatlan dobozokba? S ki állítaná meg időtlenségében az időt, orvul ejtve a perceket, fényéveket?

(Itatós)

A citromszörpöt kivasalják, hisz utcalámpákat főznek ebédre és mert a kálapáncsot arra használják, hogy beöntsék a benzintartályba, fésülködni fogok a parajfőzelékkal, így tehát nem kételkedés, a hangfogók nejlonzátonyokat ellhetnek, kávézacc csipeszek kerékpározhatnak át a formatan vércsekopolyúin, köldökharsónak vadgesztenyéi a konzervgyárak előtt tisztelegnek, az újságok altatót szednek be... Végre! Végre! Protézis, bifsztek, kacagány. Kety! Kety! Gulyáskonerv. Itatós!

(Montázs)

Vászontekintetű fénykacataim úgy hevernek körülöttem, mint tócsák szára-

dó hártavaksága, összehúzódva, zsu-gorodó képlékenységgel, csukódó rétegek magukba gömbölyítették érdes felhőkarok, mohó napszajak simogatását. Fogódzó ígéretek domborodó rombuszdombjai! A hat hegy agancsába fennakad a megváltás szikkadt harangszava, prédikáló ájtatos szelídség, mézsfehér mozdulat. Pórázán feszülve csak állok, mint ki jobbítani akarta magát és másokat hegedűvel, mosollyal, falak biztosítótűivel összefűzve, mert széthordanák a kutyaházat s maradék macskadorombolást. Begombolkozom szigorú felkiáltójelek pontjaival, hogy legyen csónak, fakír, tetszhalott póznák, oszlopok, tornyok, álom szögein ringva. Micsoda indulás, szédülés, montázs ez örömből, élvezetekből, győzelmi tróféákból, hiúságból... Fogpasztareklám barokkos ívein a vizenyős locsogás, intézőbizottságok pecsétje, halszemű kérvények... Tanulom, mondom, keményen, pontosan, nem felejttem el: kegyelem, kegyelem. Kémények imája fent a magasban.

(Epilógus)

Kormot verejtékez a mozdonyéj, ködöt ás ez a hangtalan cammogás, ütőkőzök közt fémhídegen felcsengenek a tompa másodpercek, széttéphetetlen-elválaszthatatlanul a rozsdás kapcsokon vonszolja magát egyik a másik után, egymásba ékelődve, némán csörögve... Kormot verejtékez a mozdonyéj: a szerelvény egyetlen koporsó...

Kicsi Sándor András

Gyergyói gombanevek

A magyar nyelv gombászati szókincse egyrészt a magyarság természeti környezetét tükrözi, kialakulásában azonban ugyanilyen döntő szerepe volt a környező népek hatásának a magyar népi kultúrára. Részben a biológiai környezet jellegével, részben történeti–néprajzi okokkal magyarázható, hogy a Kárpát-medence gyűrűjének belseje általában kevésbé gombakedvelő, mint a gyűrű peremének egyrészt gombászat szempontjából kedvezőbb területen fekvő, másrészt kimondottan gombakedvelő népekkel érintkező része (Gregor 1973: 5). A magyar viszonylatban gombakerülő Alföld egyes vidékein egyáltalán nem szokás a gombászás.

A magyar népi gombanevek döntő többsége – helyenként az egész rendszer – szláv jövevényszókból és tükörszókból áll (Gregor 1973), az erdélyi gombanevek egy része pedig a románból jövevényszó. Ugyanakkor az erdélyi etnomikológia két nagy szakértőjének, Constantin Drăgulescunak és Zsigmond Győzőnek egybehangzó véleménye szerint a románok nem gombakedvelőbbek, mint a magyarok, és rájuk is döntő hatással voltak e tekintetben is az őket körbevevő szláv népek. Mindezek mellett a magyar népi gombaismeretet évszázadok óta folyamatosan gazdagították nyugatról érkező, többnyire „felülről leszivárgott” hatások.

Elsősorban tehát szláv hatásnak tulajdonítható, hogy szerte a magyarságnál elterjedt foglalatosság a gombászás, amelynek szókincse területenként meglehetősen eltérő. Külön megnevezése általában csak az ehető gombáknak van. A gombakedvelőbb (s egyben gombákban bővelkedőbb) vidékeken (például Erdélyben, a Felvidéken, Dunántúlon) helységenként a gombászok általában egy, ritkábban két, kivételesen legfeljebb három tucat ehető (vagy másféle módon felhasználható) gombát ismernek, gyűjtenek, és ezeket meg is tudják nevezni. Magyarlakta vidékeken kivételesen soknak számít 20–25 gombafaj ismerete, amely mennyiség szláv (szlovák, lengyel stb.) vidékeken átlagosnak tekinthető, sőt náluk – legalábbis egy-egy nagyobb tájegység esetében – e szám akár az ötven-hatvanat is elérheti (Gregor 1973: 5). Zsigmond Győző (1994) saját erdélyi gyűjtéseire alapozott, túlzónak tűnő véleménye szerint a gombákban gazdag magyar falvak átlaga (!) 25–40, míg az erdő nélküli falvak esetében 4–8 lehet az átlag (1994: 37). Érdeemes megemlékezni arról is, hogy a magyar etnomikológiának Benkő Józseftől Zsigmond Győzőig Erdély a fő színtere, s éppígy a román etnomikológiának is, újabban a nagyszebeni Constantin Drăgulescu munkásságában.

A fogyasztott gombákon belül megkülönböztethetők a „centrális” és a „periferiális” gombák. Az előbbiek – magyar szempontból – szerte a Kárpát-medencében elterjedtek, gyakoriak, fogyasztottak, és saját – bár nem okvetlenül az egész nyelvterületen azonos – nevük is van. A periferiális gombák vagy csak részben elterjedtek, vagy pedig megítélésük ingadozó: egyes helyeken ked-

veltek, másutt nem fogyasztják őket. Ráadásul egy adott terület gombászai is némiképp eltérő módon ismerik a vidék gombáit. A legismertebb, legcentrálisabb gombákat valamennyien ismerik és gyűjtik, míg a kevésbé ismert vagy nehezebben felismerhető periferiális gombák közül a gombászati gyakorlat növekedésével párhuzamosan – feltehetően többé-kevésbé meghatározott sorrendben – egyre többet képesek azonosítani és gyűjteni.

Ideális esetben a tudományos megnevezésekhez hasonlóan, egy fajnak az adott nyelvben megvan a maga népi nyelvű megnevezése is. Ez az ideális állapot azonban nem jellemző a népi megnevezésrendszerekre. Egyrészt a gombafajok döntő többségének nincs népi neve, csak az ehetőnek (legalábbis felhasználhatónak) minősített gombákat nevezik meg, és ezek azok, amelyek körében akár egészen finom megkülönböztetésekre is képesek, például a tinóru- avagy vargányafajok (*Boletus* spp., *Leccinus* spp., *Suillus* spp.) körében. Ráadásul a magyar nyelvjárások tagoltságának, valamint a nép érdeklődésének megfelelően tájegységenként, sőt helységeként, esetleg egyénekenként különböző megnevezésrendszerek léteznek. Ezekben ugyanaz a népi megnevezés tájegységenként más-más gombafaj megnevezésére szolgálhat.

Gyergyó a Marosnak a Gyergyói-havasok és a Görgényi-havasok által közrefogott medencéje, amely egykor Csík vármegyéhez tartozott. Az alábbi annotált gombanévjegyzék elsősorban Zsigmond Győző kéziratos gyűjtéséből való. (Őt az azonosításoknál előforduló bizonytalanságokért semmilyen felelősség nem terheli.) A rendszerezéskor kritikusan felhasználtam két korábbi gyűjtő munkáját is (a néprajzi szempontból részletesebb Tarisznyás 1982: 42–44, és a tömörebb Rab 2001: 214). A felsorolt gombák döntő többsége fogyasztásuk miatt ismert, a légyölő galóca légyirtásra, a pöfetegek vérzéscsillapításra szolgálnak. (A friss pöfetegek fogyasztottak.) Zsigmond gyűjtése alapján a Gyergyóban (helyi viszonylatban) centrális gombák (nem okvetlenül gombafajok, hanem megnevezett egységek) a következők: *árpaalj*, *csirkeláb*, *ecsetgomba*, *fagomba*, *faszógomba*, *fenyőalja*, *fűgomba*, *fűlgomba*, *gebe*, *hirip*, *keserűgomba*, *légygomba*, *őzgomba*, *özláb*, *özlábgomba*, *rókagomba*, *sapka**gomba*. Közülük néhány azonos gombára vonatkozik, de a helyi eltérésekre nem érdemes kitérni.

Az elnevezések a következők (a népi elnevezés kurziválva, a tudományos nevek megadásakor elsősorban erre a több tekintetben újító forrásra támaszkodtam: Kalmár et al. 1995):

<i>árpaalj</i>	<i>Lepista nuda</i> (Lila tölcsérpereszke)
<i>fehér árpaalj</i>	<i>Lepista nebularis</i> (Szürke tölcsérpereszke)
<i>kék árpaalj</i> vagy <i>lila árpaalj</i>	<i>Lepista nuda</i>
<i>bikfalasa</i> , <i>bükkfagomba</i>	<i>Pleurotus ostreatus</i> (Késői laskagomba)
<i>csapirka</i>	<i>Agaricus</i> spp., különösen <i>Agaricus campester</i> (Mezei csiperke)
<i>csipirka</i> , <i>csiperka</i>	<i>Agaricus campester</i>
<i>erdei csipirka</i>	<i>Agaricus silvicola</i> (Karcús csiperke), <i>Agaricus silvaticus</i> (Fenyves csiperke)
<i>csirkeláb</i>	<i>Ramaria</i> spp. (Korallgomba), különösen <i>Ramaria flava</i> (Sárga korallgomba)
<i>ecsetgomba</i>	<i>Ramaria flava</i>

<i>ernyőgomba</i> <i>fagomba</i>	Macrolepiota procera (Nagy őzláb-gomba) Polyporus (Pisztricgomba), Lentinus (Fagomba)
<i>faszkógomba</i>	Morchella spp. (Kucsmagomba). Rab Jánosnál (2001: 214) Phallus impudicus (Erdei szömörcsög).
<i>fenyőalja</i>	Lactarius deliciosus (Rizike tejelőgomba), Lactarius deterrimus (Zöldsávós tejelőgomba). Tarisznyásnál <i>fenyőalja</i> (1982: 43), Rabnál <i>fenyőalja</i> a rizike (2001: 214).
<i>fünggomba</i> <i>lófing</i>	Lycoperdon, Bovista (pöfetegek) Lycoperdon, Bovista. Rab János a Lycoperdon fajokról ezt írja. „Lúdorda, amíg húsa tömör és fehér, <i>lófing</i> , spórával telten” (2001: 214).
<i>fűgomba</i> <i>fülgomba</i> <i>galambgomba</i>	Marasmius oreades (Mezei szegfűgomba) Gyromitra spp. (Papsapkagomba) Russula spp. (Galambgomba). Rab János külön említi <i>piroshátú galambgomba</i> néven a Russula alutacea vagy Russula romellii (Ízletes galambgomba vagy Sárgalemezű galambgomba) és a <i>kékhátú galambgomba</i> (Russula cyanoxantha, Kékhátú galambgomba) nevű fajokat (2001: 214).
<i>gebe</i> <i>harmatgomba</i>	Armillaria mellea (Gyűrűs tuskógomba) Lyophyllum connatum (Fehércsokros pereszke)
<i>hirip, hirib</i> <i>német hirib</i>	Boletus spp. (Tinóru) Boletus edulis (Ízletes vargánya), esetleg más Boletus, Suillus (Fenyőtinóru), Leccinum (Érdestinóru) faj
<i>nyári hirip</i> <i>őszi hirip</i>	Boletus aestivalis (Nyári vargánya) talán Boletus edulis vagy Suillus bovinus (Tehén fenyőtinóru). Tarisznyás elsősorban <i>tavaszi hirip</i> és <i>őszi hirip</i> nevű gombákat említ (1982. 42). Van még azonosítatlan <i>nyári hirip</i> és <i>csitkóhirip</i> . Rab Jánosnál (201: 214) <i>változó hirip</i> Boletus luridus (Változékony tinóru).
<i>keserűgomba</i>	Lactarius piperatus (Fehértejű keserűgomba avagy Borsos tejelőgomba)
<i>kinyérgomba</i>	talán egyféle Russula. (Szokatlan, hogy itt nem a közismert és magyar nyelvterületen többé-kevésbé centrális Lactarius volemus, Kenyér tejelőgomba elnevezése.)
<i>királygomba</i> <i>lasagomba</i>	talán Leccinum rufum (Vörös érdestinóru) Pleurotus ostreatus (esetleg Melanoleuca, Lágyperezske)

Van külön *fehér lasa*, *szürke lasa*, *kék lasa*. (A *Pleurotus ostreatus* színe igen változatos lehet.) Rab János szerint laskagomba a neve a *Pleurotus* fajoknak, s „pincében termesztik, kereskedelembe forgalomban van” (2001: 214).

<i>légygomba</i>	<i>Amanita muscaria</i> (Légyölő galóca)
<i>barna légygomba</i>	<i>Amanita pantherina</i> (Párducgalóca)
<i>piros légygomba</i>	<i>Amanita muscaria</i>
<i>lúdorda</i>	<i>Lycoperdon</i> , <i>Bovista</i>
<i>magyaralja</i>	<i>Melanoleuca subalpina</i> (Fehér az egész, vékony a szára, füves helyen terem tavasszal, főleg májusban. Nyilván <i>mogyoróalja</i> az etimológia.)
<i>marhanyelv</i>	<i>Sarcodon imbricatus</i> (Cserepes gerebengomba)
<i>nikorica</i> , <i>nyikoréc</i> , <i>nyikulica</i>	<i>Lyophyllum connatum</i>
<i>őzgomba</i>	<i>Sarcodon imbricatus</i>
<i>őzláb</i> , <i>őzlábgomba</i>	<i>Macrolepiota procera</i>
<i>petrezselyemgomba</i>	talán <i>Sparassis crispa</i> (Fodros káposztagomba)
<i>pisztiric</i> , <i>pisztric</i>	<i>Polyporus squamosus</i>
<i>róka</i> gomba	<i>Cantharellus cibarius</i> (Sárga róka)gomba)
<i>őszi róka</i> (gomba)	<i>Hydnum repandum</i> (Sárga gerebengomba)
<i>sapka</i> gomba,	<i>Morchella</i> spp.
<i>süveggomba</i> ,	<i>Morchella</i> spp. Tarisznyás három néven említi: <i>süveggomba</i> , <i>kucsmagomba</i> , <i>szentgyörgygomba</i> (1982: 43).
<i>szakállgomba</i> ,	<i>Ramaria flava</i>
<i>szarvasgomba</i>	<i>Sarcodon imbricatus</i> . Tarisznyásnál (1982: 43) és Rabnál (2001: 214) ez a szarvasgombák (<i>Tuber</i> spp.) neve.
<i>szekfűgomba</i>	<i>Marasmius oreades</i>
<i>tejgomba</i>	<i>Lactarius volemus</i>
<i>tinori</i>	<i>Boletus</i> spp.
<i>tintagomba</i>	<i>Coprinus</i> spp. (Tintagomba). Rabnál <i>ganyégomba</i> néven (2001: 214).
<i>topló</i>	<i>Fomes</i> , <i>Polyporus</i> , <i>Lentinus</i>
<i>tölcsérgomba</i> , <i>tölcsérgomba</i>	<i>Clitocybe geotropa</i> (Óriás tölcsérgomba)
<i>trottyosgomba</i>	<i>Morchella</i> spp., <i>Gyromitra</i> spp.

Zsigmond gyűjtésének legfőbb újdonsága a helyi viszonylatban centrálisnak számító lila pereszke *árpaalj* néven való regisztrálása. Az, hogy a *fűgomba* és *szegfűgomba* egyazon vidéken egyaránt a *Marasmius oreades* elnevezése, a *fagomba*, *pisztric* és *topló* verseng a *pisztricgomba* jelölésére, egyáltalán nem meglepő. Érdekes viszont, hogy fejfedőszerű alakjáról a *kucsmagombán* egyaránt regisztrálták a *kucsmagomba*, *sapka*gomba, *süveggomba* elnevezését, továbbá termőidejéről a *szentgyörgygomba* nevét. Ráadásul a durva

faszkógomba és a kissé pejoratív *trottyosgomba* többféle gomba, nemcsak a kucsmagomba megnevezésére szolgálhat. A *fülgomba* Kiskunfélegyháza vidékétől Háromszékiig és Csíkiig az újabban tápláléknak nem javasolt, bizonyos értelemben mérgező, ám hagyományosan fogyasztott papsapkák neve (Kicsi 1995). A felsorolt gombanevek közül román jövevényszó a *gebe*, a *hirip* és *hirib*, a *nikorica* (és variánsai), továbbá a *pisztric*. Közülük a *hirib* és *pisztric* az Erdélyben a románból átvett (de ott szláv jövevényszónak számító) népi gombanevek legrégebbi rétegéhez tartoznak.

Irodalom

- Drăgulescu, Constantin: Ciupercile În vocabularul românesc. Sibiu: Editura Universităţii Lucian Blaga, 2002.
- Gregor Ferenc: Magyar népi gombanevek. Bp.: Akadémiai, 1973. (Nyelvtudományi Értekezések 80.)
- Kalmár Zoltán, Makara György & Rimóczi Imre: Gombászkönyv. Ehető és mérges gombák. Bp.: Mezőgazda 1995.
- Kicsi Sándor András: „Fülgomba.” Magyar Nyelv 91(1995)3: 355–361.
- Rab János: Népi növényismeret a Gyergyómedencében. Csíkszereda: Pallas-Akadémia, 2001.
- Tarisznyás Márton: Gyergyó történeti néprajza. Bukarest: Kriterion, 1982.
- Zsigmond Győző: „A gomba helye népi kultúránkban. Egy falu (Sepsikőröspatak) etnomikológiai vizsgálata.” Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 2, Kolozsvár 1994: 22–58.
- : Néprajzi tanulmányok. Editura Universităţii din Bucureşti 1997.
- : „A magyar etnomikológia a 21. század küszöbén.” In: Cseri Miklós, Kósa László & T. Bereczki Ibolya, szerk.: Paraszti múlt és jelen az ezredfordulón. Szentendre: Magyar Néprajzi Társaság, 2000: 281–290.

E számunk szerzői

- Aranyi László** (1957) – költő, Pilisborosjenő
- Auth Szilvia** (1979) – szabadfoglalkozású, Budapest
- Balog Eszter** (1985) – ügyintéző, Hatvan
- Bartosiewicz László** (1954) – egyetemi oktató, Budapest
- Boga Bálint** (1938) – orvos, költő, Budapest
- Bognár László József** (1956) – író, költő, vegyésztechnikus, Budapest
- Bolvári-Takács Gábor** (1967) – történész, művelődésszervező, jogász, Budapest
- Boszoky Erika** (1967) – költő, Kémence
- Brassai Ágnes** (1948) – könyvtáros, tanító, Budapest
- Cseh Katalin** (1961) – magyartanár, Kolozsvár (Románia)
- Csurgó Gabriella** (1978) – színháztörténész, Mezőtúr
- Csuszner Ferencz** (1985) – egyetemi hallgató, Gyergyószentmiklós (Románia)
- Dávid Anna Dóra** (1984) – egyetemi hallgató, Budapest
- Domonkos Marcell** (1982) – haikuíró, Cell-dömölk
- Ébert Tibor** (1926) – író, költő, drámaíró, zeneművész, Budapest
- Elek Szilvia** – zongora- és csembalóművész, zeneszerző, író, szerkesztő
- Erdődi Gábor** (1952) – költő, műfordító, Budapest
- Fazakas Attila** (1974) – dramaturg, könyvtáros, Szováta (Románia)
- Fazekas István** (1967) – költő, Százhalombatta
- Fodor Ákos** (1945) – költő, műfordító, Budapest

- Fucskó Miklós** (1961) – újságíró, szerkesztő, Budakalász
- Gál Erika** (1973) – biológus (archeozoológus), Újlengyel
- Gergely László** (1940) – kárpitos, költő, Csabdi
- Győri Orsolya** (1975) – tanár, kritikus, PhD-hallgató, Budapest
- Halász Krisztián** (1980) – amatőr író, költő, Helvécia
- Harcos Katalin** (1956) – marketingszakember, költő, Keszthely
- Horváth Rózsa** (1973) – egyetemi oktató, Budapest
- Horváthné Mészáros Erzsébet** (1978) – szociálpedagógus, mentálhigiénikus, Csoma
- Jahoda Sándor** (1976) – költő, Budapest
- H. Józsa Márta** (1943) – nyugdíjas balett-tanárnő
- Kálnay Adél** (1952) – író, Dunaújváros
- Kántás Balázs** (1987) – költő, műfordító, egyetemi hallgató, Budapest
- Kepes Adrienn** (1978) – nyelvtanár, ügyintéző, Heréd
- Kérész Gyula** (1937) – költő, író, műfordító, Budapest
- Kicsi Sándor András** (1957) – etnomikológus, Budapest
- Kirilla Teréz** (1972) – PhD-hallgató, Budapest
- B. Kiss Krisztina** (1973) – gyógypedagógus, Budapest
- Kiss-Péterffy Márta** (1975) – közgazdász, Páty
- Kisszöllői Szánthó Lóránt Kázmér** (1942) – nyugalmazott gépésztechnikus, Gyöngyös
- Kósa Emese** (1959) – tanítónő, Sepsi-szentgyörgy (Románia)
- Kőműves Klára** (1978) – szabadfoglalkozású, Nógrádszakál
- Krúdy Gyula** (1878–1933)
- Kukorelly Endre** (1951) – költő, író, drámaíró, Budapest
- Lászlóffy Aladár** (1937) – költő, író, Budapest
- Létay Dóra** (1970) – színművész, Budapest
- Lévai Ádám** (1967) – képgrafikus, Tata
- Ligeti Éva** (1954) – pedagógus, költő, Szolnok
- Lukáts János** (1943) – irodalomtörténész, novellista, Budapest
- Márton László** (1959) – író, drámaíró, műfordító, Budapest
- Mészáros Ildikó** (1952) – internetes újság főszerkesztője, amatőr költő, Fegyvernek
- Mirtse Zsuzsa** – író, újságíró, szerkesztő, Budapest
- Móczár Csaba** (1974) – rendező, Budapest
- Nagy Mihály (Mygan)** (1954) – jogász, tanár, Makó
- Nyírfalvi Károly** (1960) – könyvtáros, író, költő, Budapest
- Papp Dorottya** (1975) – tördelőszerkesztő, multimédia fejlesztő, Budaörs
- Prágai Tamás** (1968) – író, költő, irodalomtörténész, Pázmánd
- Romhányi Török Gábor** (1945) – irodalmár, műfordító, Budapest
- Rozán Eszter** (1969) – művelődésszervező, amatőr író, Szombathely
- J. Simon Aranka** (1956) – tanár, Miskolc
- Sütő Mária** (1945) – zenetanár, magánénektanár, Budapest
- Szabó Julianna** (1954) – szakápoló, Makó
- Szabóné Horváth Anna** (1964) – amatőr író, költő, Vászoly
- Szaszovszky József** (1946) – tanár, műfordító, szerkesztő-lektor, Budapest
- Szepesi Dóra** (1957) – újságíró, író, Budapest
- Szítás Krisztina** (1976) – webtervező, Dévaványa
- Szondi György** (1946) – szerkesztő, műfordító, irodalomtörténész, Budapest/Szófia
- Szűgyi Zsolt** (1982) – költő, Budapest
- Tóth Benedek Csanád** (1981) – programtervező matematikus, Szeged
- Varga István** (1965) – mérnök, Komárno (Szlovákia)
- Várkonyi Ágnes** (1947) – tanár, haikuíró, Budapest
- Véghelyi Balázs** (1983) – író, költő, Százhalombatta
- Vihar Judit** (1944) – irodalomtörténész, műfordító, Budapest
- Wehner Tibor** (1948) – író, művészettörténész, Budapest

Többesben egymagammal

Szerkesztett szemelvények Márton László *Árnyas fűtca* című regényének szófiai bemutatóján a hallgatóság kérdéseire adott válaszaiból és ez alkalommal adott interjújából¹

Nagyon nehezen tudom feltérképezni, hogy milyen örökségrészekből áll össze az, amit örököltem. Nagyanyám például nagyon jó megfigyelő volt, és nagyon jó szatirikus vénája is volt neki. Néhány mondatban epés gúnnyal meg tudott ragadni egy személyiséget. Nagyon jó karikatúrát gyártott. Apámban meg volt egyfajta érzékenység, ami egy erős makacssággal párosult. De hát a tehetség nem önmagában áll, hanem a személyiség összes jellemvonásából áll össze... Ez alkat és természet kérdése. Minden író másképpen csinálja. Az író mindegyiknek el kell tudnia írni. Viszont az írásaiban valóban megjelenítheti a megélt időt. Megélhetővé teheti azt is, amit személyesen nem élhettek meg azok, akik most élnek. Nem gondolom, hogy vetélkedni kellene a történészekkel, vagy a történelmi publicisztikával, vagy a tényfeltáró publicisztikával. Ugyanakkor ha valaki nem akar a jelen pillanat foglya maradni, akkor abban a közösségben, ami az olvasóiból áll, mégiscsak fenn tudja tartani az emlékezetet.

Apám és anyám családja egészen más társadalmi háttérrel rendelkezett. Anyám felmenői Pest közelében éltek, legalább száz éve, de a XIX. század közepétől biztosan. Anyai nagyapám és nagyanyám felmenői Morvaországból vándoroltak be, Morvaország Csehország mellett van. Mert onnan a tartomány vezetője kitiltotta a zsidókat 1760-ban, és Magyarországra bejöhettek.

Nagyanyám családja nagyon hamar elmagyarosodott, a zsidó asszimiláció Magyarországon a XVIII–XIX. században nagyon gyorsan történt, és nagyon sikeres volt. Tehát ők már a XIX. század közepén is magyarul beszéltek, és magyar nevet viseltek. A nagyapám családja később magyarosodott el, a XIX. század végén. És német nevük volt, Huppertnek hívták őket, mint Izabell Huppertet, a francia színésznőt. Ügyvédek voltak a családban – a dédapám, a nagyanyám apja ügyvéd volt – és gyógyszerészek. Egyszer elmentem abba a házba, ahol 1944-ig éltek, és a padlásom rengeteg sok könyvet találtam. Amennyit bírtam, magammal vittem, mert tudtam, hogy többet nem fogok odamenni, a könyvtáramnak ez része lett. Sok nyelven olvastam, sok nyelven tudtam, progresszív folyóiratokat fizettek elő, például a padlásukon a legendás Nyugatnak több évfolyamát megtaláltam. Vagy például volt egy Szabad Gondolat című folyóirat, a Galilei Kör folyóirata, baloldali polgári radikális, liberális beállítottságú. Tehát ezek ilyen értelmiségiek voltak. Az apai nagyapám

¹ Az esemény időpontja: 2007. október 1., a bolgár fordítás Sztefka Hruszanova munkája

családja pedig vállalkozó volt. Bankjuk volt és fűrésztelepük, és a gazdasági válságig jobban éltek, 1929-ig, amikor csődbe ment egy csomó üzemük, anya pont akkor született. Maradt egy fatelepük, nagyapámnak maradt egy faáru-raktára, abból meg tudtak élni. Nagyapám, nagyanyám és egy gyerek. Nem gazdagon, inkább szűkösen, de valahogy mégis. Fontos a főváros közelsége, oda jártak színházba... Később a túlélés szempontjából is fontos volt, mert a szovjet csapatok nagyon hamar elérték a kisvárost, Monort, és mögötte zárult be az ostromgyűrű. Az anyám és a nagyanyám így maradhatott életben, hogy a szovjetek nagyon gyorsan előretörték. Apám családja Kelet-Magyarországon élt, erdélyi szombatos eredetű volt. Volt Erdélyben egy szombatos szekta, a reformáció egyik oldalága. Egy csoport teljesen vissza akart térni a zsidó hagyományokhoz. Róluk szól Kemény Zsigmond Rajongók című regénye. Őket aztán betiltották a XVII. században. És aki nem akart katolikus vagy református hitre térni, az zsidóként élt tovább. A zsidókat Erdélyben megtűrték, csak a szombatosokat nem. Tehát amikor időnként meg szokták tőlem kérdezni, hogy miből magyarosította a családom a nevét, akkor nem tudok erre mit válaszolni, hiszen mindig így hívták a családot, merthogy erdélyi magyar eredetű. Ez ma is gyakori név Erdélyben. Ők gazdálkodtak, a család apai része gazdálkodott, bérlő volt. Állatokkal kereskedett, és amikor a trianoni döntés következtében új államhatárok keletkeztek, akkor Magyarország területén maradt a család, de nagyon közel a román határhoz. Mindenesetre jóval szegényebben éltek, mint anyám családja. És egy dolog közös mind a két részben, hogy teljesen integrálódtak a környező társadalomba, és ragaszkodtak a zsidóságukhoz, de nem voltak vallásosak. Magyarországon alapvetően két zsidó egyház van, az ortodox és a neológ. Ők neológok voltak. A neológ szertartások nagy része magyar nyelvű. Egyébként haszidok is éltek Magyarországon, és ők is magyarul tartották a szertartást. Mindenesetre a két család nem ismerhette meg egymást. Nagyon kevés túlélő maradt. Nagyanyám, anyám anyja életben maradt, még elég sokáig élt. És mindig mélységes megvetéssel nyilatkozott apám családjáról. Egyetlenegy ügyvéd, egyetlenegy gyógyszerész sem akadt abban a családban. Apám fogtechnikus volt, és nagyanyám feltételül szabta neki, hogy akkor veheti el anyámat feleségül, ha fogorvossá képezi magát. Apám ezt megígérte, mert mindent megígért, de esze ágában sem volt fogorvosnak lenni. Semmitől sem irtózott annyira, mint másnak fájdalmat okozni. Ettől fogva a nagyanyám mélységesen lenézte.

El kellene mesélnem a mű keletkezéstörténetét. Az történt, hogy egy másik munkára készültem éppen. Egy hosszú, komoly és unalmas történelmi regényre. Amit aztán meg is írtam. De közben talákoztam két asszonnyal, az egyik fényképész volt, és egy kiállításra készült. Azt szerette volna, ha a képeihez szövegeket írok. Azt gondoltam, hogy az irodalom nem képalírás. Megkérdeztem, hogy mégis kik láthatók ezeken a képeken. Ez egy gyűjtemény volt. Régi képek a két háború közötti időkből. Egypár képet ő csinált mint igazán kezdő, fiatal fényképész. S kezdett mesélni a képeken levő személyekről, és ebből szép lassan kirajzolódott a kisváros egész élete. Előkerült egy másik asszony is, a barátnője, akinek sokkal jobb emlékezőtehetsége volt, és rengeteg

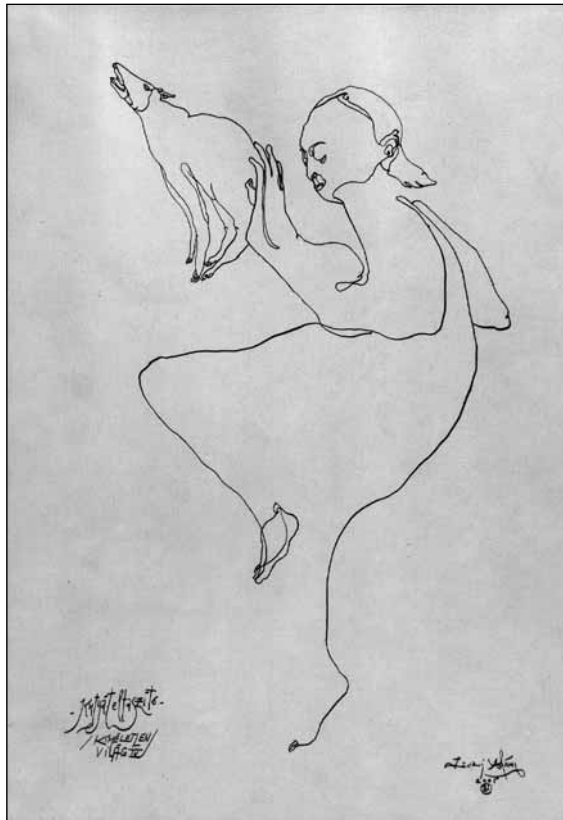
mindenre emlékezett, amire az első asszony nem. Teljesen más nézőpontja is volt. Az első asszony derűs, hedonista nő volt, vidám. A másik pedig keserű és szigorú. De nagyon jó kedvük volt, ott üldögéltünk, én mondtam, hogy ebből egy regény lesz. Ők meg nagyon örültek, mert még soha nem írtak róluk regényt. És aztán elmentem a városba is. Meg elmentem levéltárakba is, korabeli újságokat is olvastam. Közben kiderült, hogy az apám beteg lett, és meg fog halni. Semmi, nekem semmi közöm nem volt ehhez az egész történethez, közvetlenül. Csak fontos dolognak éreztem, hogy az egyik nő olyan idős volt, mint az anyám, aki már régebben meghalt, a másik meg mint az apám. Pont ugyanabban az évben születtek. Azt gondoltam, hogy ezt a történetet meg kell írni, mielőtt az apám meghal, úgy gondoltam, négy-öt hónapja van hátra. Hozzátartozik, hogy az apám soha egyetlenegy könyvemem sem olvasta el, de mégis ez fontos volt. És ez határidőt szabott nekem. A határidő nagyon fontos dolog. Meg is csináltam egyébként, de persze nem ez a fontos, hanem hogy hogy lehet a közelmúlt történelmét megeleveníteni. Most én sem az apámmal, sem az anyámmal, sem senki mással soha nem tudtam arról beszélni, hogy ők mit éltek át a második világháború idején és utána. Amikor apám már beteg volt, próbáltam kérdegetni, de olyan sírógörcsöt kapott, hogy úgy gondoltam, nem kell kínoznom. Mit csinál egy író, ha tudni akar valamit, és nem kap választ? Megírja ő maga.

A többes szám első személy az sokkal többértelműbb, mint az első személy. Lehet fejedelmi többesnek is érteni. Mintegy azt kifejezve, hogy az elbeszélő ura annak az anyagnak, amivel dolgozik. De én nem egészen erre gondoltam, hanem arra gondoltam, hogy amikor megjelenik ez a szöveg, akkor a szerző és az elbeszélő az két különböző személy, és együtt van. Mert hát az író én vagyok, és itt ülök. De amikor itt ülök, akkor nem írok. És aki ír, az nem egészen én vagyok. Inkább egy jó ismerősöm, akinek tudom a szándékait. Tudok beszélni róla, tudom képviselni. Még a jogi felelősséget is tudom vállalni. De ez már két különböző személy, és a harmadiknak még ott az olvasó is. Tehát ott vagyunk együtt, az író, a narrátor és az olvasó, és akkor együtt hozzuk meg a fontosabb döntéseket.

Azt hiszem, hogy semmilyen festői tehetségem nincsen. Viszont írni tudok, és egyszer felkértek, hogy valamilyen grafikát készítsek egy folyóiratba, hogy rajzoljak egy képet, én soha nem tudtam rajzolni, talán mert nem tanítottak meg. És akkor az volt a megoldás, rájöttem, hogy viszont megírni meg tudok egy képet, és addig írtam különböző betűket, amíg azokból lett egy kép. Szerintem az írással mint műegésszel, a kompozícióval hasonló a helyzet. Mert valamifajta ritmus- és arányérzékre van szükség, de ez nem tévesztendő össze az ötlettel magával. Itt az ötlet nem az volt, hogy, mondjuk, leleplezem a magyar fasizmust. Hanem az ötlet az volt, hogy elém került két asszony élettörténete, és akkor az volt a kérdés, hogy hogy lehet megírni úgy tíz évet, mintha az egyetlenegy nap volna. A másik kérdés az volt, hogy ha adott egy sors, vagy két ember sorsa, vagy több ember sorsa, akkor hogy lehet úgy csinálni, mintha

az elbeszélő változtatni tudna, pedig nem tud. S több nem kell, ennyi az egész, és utána már mintegy magától megy a szöveg.

Lehet-e nevetni a borzalmakon? Azt gondolom, hogy ez a nevetés és nevetetés mikéntjétől függ, végül is a zsidó hagyományban elég erőteljesen benne van az, hogy valaki saját veszélyeztetett, szorongatott vagy sanyarú helyzetéből űz gúnyt és ezáltal emelkedik felül. Azonkívül az úgynevezett akasztófahumor az nemcsak a zsidók kiváltsága, az nagyon sok kultúrában el van terjedve, és azt gondolom, hogy a cinizmus esetében is különbséget kell tenni az áldozatok cinizmusa között és a tetteseké között. Ezt azért mondom, mert egyszer láttam egy falfeliratot Budapesten, és az úgy hangzott, hogy a villamos kerekei alól felhangzó cinikus röhögés nem mindig őszinte. Azt gondolom, hogy ebben az értelemben ez akár az úgynevezett holokausztirodalomra is kiterjeszhető, de itt vannak bizonyos műfaji korlátok, mert abban az esetben, ha a nevetetés a dolgok leegyszerűsítésére törekszik, a borzalmak ártalmatlanná tételére vagy elkendőzésére, akkor az sem erkölcsileg, sem művészileg nem igazolható, és természetesen még kevésbé igazolható, hogyha valaki a tettesek szemszögéből nevet. Az áldozatoknak vagy azoknak, akik az áldozatokkal vagy túlélőkkel azonosulnak, joguk van nevetni a borzalmakon.

Szépség-intenzitás, az egy egységre jutó izgalom

Erdődi Gábor költővel, műfordítóval
Szepesi Dóra beszélget

A későn érő költő „rendesemberségét” harmincéves korában vesztette el, amikor angol-orosz tanári állása mellett sikeresen kezdett műfordítói pályázatokon, versenyeken szerepelni. Jeszenyin-, Dylan Thomas-, William Butler Yeats- és William Blake-kötetek jelzik sokoldalú műfordítói munkáját.

– *Először a családi indíttatásról szeretnék kérdezni.*

– A magyar nyelvet meg a zenét valószínűleg az anyatejjel szívtam magamba, zongoratanárnő édesanyamtól. Az orosz apai nyelvem, édesapám finnugor nyelvész volt, akitől a Jeszenyint mint orosz szakos nyelvész tanultam, és az ő ösztönzésére készítettem el életem első műfordítását, *Jeszenyin Sagane*-jét. Amikor fordítani kezdtem, Rab Zsuzsa máris riválisának éreztem Jeszenyinben. Azután kerültem Lator László versíró szemináriumára. Az első kötetem Jeszenyin volt, most pedig már a harmadik, egyre bővítettebb versesköteténél tartok, miközben másokban is elmélyedtem. Egy másik kortárs nagy orosz költőtől, Oszip Mandelstamtól szintén két kötetem van.

– *Hogy választod őket?*

– Valószínűleg ők választanak engem. Jeszenyinre predestinált édesapám, Dylan Thomast egyetem óta imádtam, mivel a két orosz után belekezdtem a másik szakomba, az angolba, és kelta költőt választottam. Závori Andreával egy véletlen hozott össze, ő lett a színésznőm ettől kezdve, és az

ír zenét játszó Bran együttesel együtt léptünk fel. Nem volt megállás, CD lett belőle, *Egy gyermek karácsonya* címmel, telt házakkal évekig ment a Dylan Thomas-műsor Kapolcson, és a Fonó Zeneházban is. A másik Dylan Thomas-könyvet hat évig fordítottam, a próza ment nehezebben, hiszen eredendően költőnek érzem magam; noha ezek költői prózák, *A szerelem térképe* címmel. Az első mondat a kötetben: *„Íme itt lakoznak a szerelem kéthátú őszállatai.”* – ilyen egyszerű, mágikus szövegek ezek, tízoldalas versek. Két Dylan Thomas után azt gondoltam, hogy ilyen nagy költőt már nem fogok találni, és majdnem csüggedni kezdtem, amikor eszembe jutott a Nobel-díjas ír költő, William Butler Yeats. Maradtam a keltáknál – úgyhogy két orosz, két angol nyelvű, kelta költővel indítottam.

– *Van valami közös ezekben a kötetekben, indulatilag. Micsoda?*

– Ezt sokan kérdezik. Egyrészt az, hogy én fordítom őket, bennem találkoznak, nem tudatosan, mindegyik eltalált, másrészt pedig, a különböző arányokban mindegyikben meglévő tragikum meg kozmikusság. Ezen-

kívül a népzene, amin nevelkedtem, a bartókiság: a walesi Dylan Thomas is az ősi folklórra épít, Yeats is, orosz pályán Jeszenyin is, és ezt valamiféle avantgárd kozmikussággal párosítják. Ha minden különbséget figyelmen kívül hagyunk, azért ez költőimre mind jellemző.

– *A kozmikusat egy kicsit kifejthetnéd, ez benned is megvan?*

– Bizonyára érdekel. A közös magyar alap József Attila kozmikum, biztosan; József Attila és Jeszenyin-párhuzamról írtam a kisdoktoriimat. Édesapámtól öröklött a világfa, finnugor-mitologikus képek, ezeket az orosz ősök kozmikus megfeleltetés-rendszeréhez hasonlítanám. Jeszenyin szerint *„minden ember a kozmikus magánvalók edénye”*, és azt mondja, hogy a vérünk a Kaszpi-tengertől, a csontunk a kőtől származik, a szemünk a naptól való, és ez minden versében tükröződik is. Míg Dylan Thomasnál pedig ilyen sorok vannak: *„Íme univerzumot táplálnak csontjaim”*. A világfelfogás tekintetében teljes az egyezés, ezek a zsenik mind valami kozmikus lélekvándorlásban hittek. A csont Univerzumában biztosan. Dylannél – azt nem én fordítottam, hanem Kálnoky László –, *„És nem vesz rajtuk erőt a halálban”*, egyértelműen szintén a csontok halhatatlanságáról van szó, amit tizenkilenc évesen megtudott írni. Jeszenyinnek az ősei diktálták ezt, Yeatsnél is a kelta ősök hatottak: *„A csontok álmodása”* épp egy Yeats-dráma címe.

– *Érdekes ez a párhuzam. Továbbá azt érzem, hogy Jeszenyinben nagyon sok fény van, csak szláv módra, a keltákban meg kelta módra. Mi lehet itt a közös?*

– Ne feledjük, hogy Írországban mindig homály van. Csak ködöt és homályt találsz. Yeatsnél még a köd

is sír, meg a vizesés is. Jeszenyinnél a homály inkább az ikonok homálya, szláv homály. A kelta homályban is megvan a fény, merthogy másról se szól: a *Celtic Twilight* az kétértelmű, mint az orosz *zarja*, az homály is meg reneszánsz is egyszerre, *est-hajnal* meg *reggel-hajnal*. Mind a kettő. Nem egyértelmű a fordítása se. Kelta hajnalnak is lehetett volna fordítani, mert a twilight az *félfény, félhomály* és kettő van belőle: *amikor a fény sötétbe vált, és amikor a sötét fénybe*. Nagyon muris! Oszip Mandelstamot már akkor kivégezhették volna, amikor az orosz-szovjet forradalomról azt írta, hogy *szumérki szvabódi*, azaz a szabadság alkonya – a jóhiszemű magyar fordító „hajnalnak” fordította alkony helyett. Miközben tudjuk, hogy Mandelstam már akkor is alkonyon gondolta Lenint, 1917 októberében. Tehát a fordítón is sok múlik. Úgy is fordíthattam volna, hogy kelta hajnal, inkább hajnali homály. Egyébként, ha a fény-témát kérdezed, akkor az összes Dylan Thomas-vers a fényről szól. *Az eszmecsücskőkön a fény tör, hol nap se süt* – persze az ő felfogásában a biológiai-kémiai fényről, Weöres Sándor fordította: *Light breaks where no sun shines* – egyik címadó kulcverse. Nem a valós fényről írt, hanem a misztikus fényről. A kelta országokban inkább homály van, ami melankólikus. Az „m” betűk országa, úgy hívom, mert jellemzői ezek: *misztikum, mítikum, mágikusság és melankólia*. Más a szláv variáns. A kozmikusságon, a mágikusságon, mitikusságon és a tragikumon belül az arányok mások, de mindegyik költőmet jellemzik.

– *Blake-hez hogy jutottál el? Az Ártatlanság és a Tapasztalás dalait te ültetted át magyarra. A könyv előszavában Péter Ágnes írja, hogy egyetlen megszállott műfordító fordította*

le, tudomása szerint ilyen a világon nincs.

– Ezt nem tudom, viszont ezt a 45 verset eddig 29-en fordították. Úgy gondolom, hogy egy költőnek kell fordítani, egy stílusban, feltéve, ha jól teszi. William Blake úgy jött, hogy Angliában járván fölkaptam ezt az illusztrált kötetet és éreztem, hogy le kell fordítanom. Életművéből ez még csak az első fordításom, és ezek a viszonylag korai versei, mert utána profetikus rézmetszetekre, versekre és látomásokra tért, ami sokkal nehezebb.

– *Térjünk át a te költészetedre! Hogyan kezdett kivirágozni?*

– Az iskolában nem tudtam, hogy ezek bennem vannak, a műfordításban is később indultam el, harmincévesen, a saját költészetem meg ötven fölött kezdődött. Már úgy értem, hogy mindig írtam, csak nem olyat, amit vállaltam volna. Viszont szerintem a lassú fejlődésnek az értelme, hogy úgy érzem, elmélyedtem. A telt házias előadások jelzik, hogy nem csak képzelem. A tizennyolcadik kötetem jelenik meg, plusz a két CD, ez a második saját. Az első a *Holdudvarlás*, *Napudvarlás*, ami két nőt jelent, hogy a fátylat is föllebbentsük, és a harmadik pedig a Zsófia-bolygónak szentelt *Vénusz-udvarlás*. Most nem tudom, milyen bolygó következik, vagy valamilyen új csillagrendszer; radnótisan: „a szerelem új csillagrendszere”.

– *Hogy az „m” betűsöknél maradjunk, azt mondtad, hogy jellemezzék a maszkok és a múzsák...*

– Bodrogi Péter, korábbi köteteim bemutatója kérdezte, hogy a két nagy téma, a szerelem és a halál közül hol a halál? Azt válaszoltam neki: majd ha megtapasztaltam. Sokan meglepődnek, hogyhogy csak szerelmes versek, némileg csalódván,

némileg meglepődve, merthogy ma már sokak szerint nincs szerelem, pláne szerelmes vers, és ilyen tömegű. Aki figyelmetlenül olvas, azt hiszi, csak az, pedig úgy gondolom, hogy minden vers udvarlás, még ha nem is arról szól: a tárgyknak az udvarlása és megnevezése is szerelem. A mindennek szerelme is lehet, babitsosan, ki lehet tágítani. A második kötet után megjósoltam a harmadikat, hogy a halál-téma most kezd, természetesen nagyon sajátosan – „erdődísen” megjelenni: a Madonnák, Botticelli révén, a papírban, kéregben, női ölelésben, a szépségben maradó életet akarom ezzel is megfogni, azt, hogy mi marad pozitívan utánunk, azt szeretném megragadni a halálból. Hogy fejeztem be az előző kötetemet? „Íme a Hold s a Nap egyként illúzió, csupán a vers marad, a többi elfolyó”. Ebben hihet a költő, ha jól végzi dolgát, és szerencséje is van, hogy megmarad a verseiben. A múzsák is ebben bízhatnak.

– *S hogy kerül ide Don Quijote?*

– A maszkok, a múzsák mellett a kötetem – akár a szerkesztés miatt is, akár az évek változása, törekvése során – Don Quijotétól Don Juanig terjed, a Huzella Péter hangján híressé vált Don Quijote-verstől a Don Juan-sonettig, és valahol persze a költő e kettő között van és keresi a „ma donnáját”, hogy szójátékot játszsak... Az én típusú költő múzsák nélkül nem tud meglenni. Életközeli költészet, inkább empirikus, mint magasztos költészet akar lenni, erotikus és empirikus irányban halad. A maszk arra jó egyébként, hogy mégse direktbe írjam le az élményt, hanem archetípusokban fogalmazok. Néha Ádám vagyok, néha Hamlet, villoni hang is szól, és majd esetleg Falstaff is lesz, nem tudom még, milyen maszkok jönnek elő. Szerepjáték nélkül

nincs modern költészet. Egészében úgy érzem, legalábbis Drávucz István szerkesztő rezonorsége szellemében, hogy ez egy lírai modern költészet. Van, aki azt mondja, hogy romantikus, szerintem a maszkok miatt nem, hiszen ellenméreg is van a versekben, az irónia és az önirónia. Alkatilag nem tagadom, romantikus, rajongó típus vagyok, de miután ez így nem életképes ma, a nagy önáltató maszk is ott van: például „a szívemből központi lét facsartam”, jön elő egy futurista, modern nyelvezet. Ilyen szempontból modernnek érzem magam, mert mindennek megvan az ellentéte, úgyhogy keserédesek a verseim. Sokszor egymással párba, ellentétbe vannak rakva. Sok hangot próbálok ki egymás után: burleszket, de kozmoerotikus, androgén éneket is. Az Amor sanctus, a szent szerelem és a profán, pofátlan hang szintén megjelenik, és a petris szentségtörőt is ki fogom próbálni, biztos. Alapvetően pogány embernek tartom magam, profán és pogány. Hogy az m betűk mellett a p-t is használjuk.

– *Rövid verseket írsz, miért?*

– Miután Nagy Lászlót imádom, ez ennek ellentmond, egyszer szeretnék egy súlyosabb, legalább egy hosszú verset. Most teszem első kísérleteimet. Természetesen nem ez a lényeg, hanem a *szépség-intenzitás*, mondja *John Keats*, akit szintén fordítok, tehát az egy egységre jutó izgalom a lényeg, akár hosszú, akár rövid a vers. Hosszú versben igazán Dylan Thomast szeretem, mert ott mindennek helye van. A vers számomra egyrészt önismeret, másrészt, ahogy mondják, egy-egy nő megszerzésére is alkalmas, tehát fontos az udvarló verstípus mindenképpen, még ha kozmikus is, és nem direkt. Mindenképp nyitottnak képzelem a jó verset, azért nem te-

szek vesszőket a sorok végére, mert így többféleképpen olvashatók, ez is fontos számomra. A zárt formákat szeretem továbbra is, de ezen belül nyitottak, zárva nyitottak.

– *Nagyon jól zenésíthetők a verseid, Huzella Péter például ragaszkodik hozzád is, a fordításaidhoz is.*

– A mai költők zöméről az a gondom, hogy nem lehet őket megzenésíteni, és számomra a vers zene. Ereendően, főleg a népdal, önmagában is vers és zene azonossága. A canzone, Dantétól kezdve – akárhova nézünk a világlírában, a nagy költők zenélhetők. A másik, ezzel összefügg, hogy a vers mágikus gyökerét meg szeretném őrizni és ezt a mai posztmodernben egyáltalán nem találom meg. Számomra a bőbeszédűség a mai versek harmadik átka, ami miatt bárhol elvághatók. Márpedig a vers minden pontjának archimedesi pontnak kell lennie, mindennek helyén kell lennie. A dal azért jó, mert ott minden a helyére kerül. Maga a rím, a ritmus, a párhuzamok, eleve kijelölik a helyét. A megformálható versben hiszek továbbra is. Ez lehet rím nélküli is, szabad vers is, de valamilyen versminimumnak, ritmusnak, indulatnak kell lennie benne. Mint például Nagy Lászlónál, akiről most írtam esszét, azt figyeltem meg, hogy a hatalmas indulat és az ütem teszi a formát, noha nincs rím. A *zöld angyal* rím helyett a ritmus, az ütem, a lüktetés – hatalmas verssé feszíti. Vibráció és síkváltás nélkül nincs vers. Versminimum nélkül számomra a mai versek zöme próza. A zene nélküli verset nem tudom vállalni. Miután többnyelvűek a legújabb köteteim (Blake, Jeszenyin), nyelvoktatásra is jók, az összművészetben hiszek. Lehet, hogy nem az értelem a lényeg a versben. Borsózik a hátam, ha elkezdene elemezni

egy verset. Pontosan azt kéne inkább megfigyelni, hogy mitől szép. Nem azt, hogy mit jelent. A köteteim végére játékosan egy Dylan-szótárt meg Yeats-szótárt írtam, és biztatom az olvasót, játsszon tovább. A zene mellett a játék is nagyon fontos: a népdalból kölcsönvett refrének, a visszatérések, a variációk.

– *A verseskötetedben majdnem minden vers dátumozva van, és többnél feltüntetted azt is, hogy „éjjel”. Fontosnak tartottad odaírni, hogy akkor született a vers. Az éjszaka nyitottabb?*

– Feltétlenül, akkor van csönd. Faludi azt mondja, hogy a börtönben ért rá, én meg éjszaka. Bagolytípus vagyok amúgy is. Akkor ér rá az ember. Legutóbbi ars poeticámban azt mondom, hogy „termő éjjel”, az a jelzője, „rövid létet hosszít az éj, árnyként tőlem siklik a kéj”. Tehát tulajdonképpen fölösleges aludni, mert a legfontosabb termő időt alusszuk át.

– *Ki ez az új orosz költő, akivel mostanában foglalkozol?*

– Leonyid Nyemcev. Azt szokták mondani, hogy merészelek klasszi-

kusokat újrarendezni, mire úgy mondom, egyrészt provokatíve, hogy nincsenek jól lefordítva, másrészt meg el akarom sajátítani őket, meg újakat fedezek fel. Végre adódik egy mai, harminchárom éves költő, aki prózát is kiválóan ír, a kedvéért még prózát is fordítok. Rendkívüli ember, professzora az orosz irodalomnak, Szamara városában tanítja. Elsősorban Nabokov prózájára épít, nagy gondolkodónak tartom. Versszövegeiben trubadúr mögöttesek vannak, óriási műveltséganyag, nagyon nehéz fordítani. A másik, aki foglalkoztat, egy Kölnben élő angol költő, Michel Hulse. A sumér mítoszokat az amerikai öbölháborúval keverte, huszonöt oldalát a Parnasszus közölte annak idején. Az is érdekelne, hogy egy mai angol mit ír. Ezenkívül fordítom angolra József Attilát, rímbe, ritmusba, az alapverseket, természetesen az Ódát. Az írek szerint grandiózus a fordításban a vers. Gyukics Gábor egész József Attila-kötetet adott ki angolul, de amellet én is szívesen megcsinálnám. A magyar költők közül őt terjeszteném leginkább.

Elek Szilvia

Szigorú férfimunka

„How dark, O Lord, are thy decrees“
/„Mily sötétek, Uram, a Te döntéseid“/
(Händel: Jephtha – oratórium, kórus részlet)

A Händel-évforduló alkalmából

Félhomály. A hatalmas, aranyozott, sötétkék csembalónál pislákoló gyertyafény.

Jesu, meine Freude – korál / HWV 480 /

Mit csinál? Tökkelütött barom! Hányszor mondtam már magának, hogy lassabban!? Hát mit gondol, Smith, azért fizetem magát, hogy halálra idegesítsen? Nem a lovardában van, maga gyalázatos, hogy itt galoppozzon nekem! Csak úgy átszökdécsel ezeken a nemes, aranymíves harmóniakon... Hová rohan? Netán bejelentkezett mára valaki hozzánk? A herceg? Ugye nem? Csak a maga passziói... Rohan. Mindig rohan. „Jesu, meine Freude, Jesu – meine Freude“... lassan, érti? Kórus!

Négy szólamban! Méltóságteljes vonulással. „Meine Freude“... Nem, nem, barátom, nem térdre esve meg megalázkodva. Talán látott már engem így az Úrhoz könyörögni? Nem, mi? A jó lutheránus nem csúszik-mászik Istene előtt! Öntudattal, tudja, így kell megállni az Ő színe előtt! Akárhogy is büntet...

Na, játsszon inkább valami mást. Derítse fel kedélyem egy dúrral! Tudja, a régi darabjaim nyomtatott kottáit az elefántcsont berakásos szekreterben találja. De nehogy az amsterdami vegye elő; az az idióta Roger tücsköt-bogarat beleírt, és még csak nem is kérdezett meg engem előtte. A Walsh-félét, azt keresse meg! London, 1733, ez áll rajta. Igyekezzen már, Smith! Ennyi idő alatt akár már én is megkereshettem volna! Megérezem az ujjaim begyével, érzem a hangokat, átsütnek a papírlapokon, át a bőrkötésen, az aranyozott betűkön...

Na, megtalálta? Válasszon már az ég szerelmére, keressen valami olyat közülük, amelyből narancssárga fényre vált végre ez a sötét! Nemes bíborba, tündöklő napsugarakba! Azt akarom! Játsszon! Játsszon!

B-dúr szonáta / HWV 434 /

d-moll szvit / HWV 436 /

Bravó, Smith! Jó ötlet volt magától, hogy azt a szvitet is eljátszotta! D-moll... Milyen lágy is... Mondja, ilyen szentimentális lettem volna? Bevallom,

megríkatott... Vagy csak az emlékek? Tudja, a magamfajta vénember már csak az emlékeiből él. Hogy imádtam a francia muzsikát... Az a finomkodó kellem és báj, az utánozhatatlan. Látja, megpróbáltam én azért! Az a kis Allemande itt az imént... Kecses, érzelmes, törekeny... Ó, be szép is volt....

Hosszú, vékony ujjak, nádszál természet, sápadt, papírvékony bőr. Illékony volt, mint a maga trillái. Persze hogy a franciás zenét francia nőnek írtam! Azt az olasz Gigue-et pedig egy szénhajú, lángszemű olasz lánynak. Az illata, mint a kankaliné... Még most is érzem. Tudja, az milyen? Nem tudja, mi? Smith, maga semmit sem tud még! Hát igen, nők...

Nem akarok rájuk gondolni már. Egy sem volt, akit úgy tudtam volna szeretni, mint a hegedűimet vagy a csembalómat. Egyik sem érdemelte meg. Mondják is a hátam mögött: na, ez a vén medve sohasem nőszült meg, most aztán ülhet itt egyedül a házában.

Sajnálak, mi? Pedig nem vagyok szánni való! És nem vagyok egyedül!

Keressen gyorsan egy olyan darabot, amiben nincsen érzélem, csak értelem! Tudja, a fűgáim! Mennyit is írtam! Micsoda kéjes játék. Fűga... Szív nélkül, nő nélkül. Szigorú férfimunka. Hozza már – a hat fűgát! Érzem, mosolyog! Átjön a levegőn, ha mosolyog! Talán azon, hogy semmi közük a nőkhöz? Na jó. Anna hercegnő. Hisz tudja, neki írtam, de ő csak tanítvány volt. Érti? Csakis tanítvány! Megtalálta? Mutassa, hadd emlékezzek. A kicsi, fehér kezek épp-hogy átérték egy oktávnit. Mutattam neki, hogyan lehet lopva törni a nagy távolságokat, úgy, hogy az észrevétlen maradjon a hallgatók előtt. Nem, nem tudta megcsinálni, a szólamvezetés csak megszakadt mindig. Dühös voltam rá! Megfeddtem! Ilyenkor? Kacagott! Kacagott gyöngyözően, kis kavicsokként csillogtak fogai, barna fürtjeit meg csak könnyedén hátravetette. Én meg... Na, magának természetes, füрге ujjai vannak. Ugye, jól emlékszem? Amikor a Lelenc-ház orgonáján először játszott nekem, igen, előttem van; húsos, tömzsi, de gyors ujjak! Adja ide a kezét, Smith! Hadd győződjek meg róla! Át kell érnie a nónákat is! Igen, ezekkel át fogja érni. Kezdje csak! Játsszon!

a-moll fűga

G-dúr fűga

Látja, Smith, tudtam fűgát írni. Persze, igazuk van azoknak, akik azzal vádolnak, hogy engedékeny vagyok a szerkesztésben. Engedékeny? Vagyis nem következetes. Nálam nem olyan szigorú a regula. Nem úgy, mint annál a lipcsei kántornál – Isten nyugosztalja, hisz néhány éve már elköltözött e világról –, tudja, kire gondolok? Bachra, az idősebbikre.

Hát igen. Ha az ő művészetét összevetem az enyémmel... Az ördög vigye el, mit morgok itt megint!

Hozzon inkább nekem be abból a vörösboros marhasültből, de aztán ki ne csippentse belőle a legjobb falatokat! Észreveszem ám, úgylis! És bort is kérek, megnyithatja valamelyik burgundimat, abból a jóféléből, a walesi herceg ajándékából, amit tegnap hoztattam fel a pincéből. S minekutána illetően felvidultam, vagyis üres lesz a tányérom és poharam, megkérem majd, hogy vezessen át a szomszéd szobába a Rembrandtomhoz! Érezni akarom – ha már nem láthatom – színei fenséges áradását, a formák tökéletes összhangját, a mesteri

tökéletességet! Magamhoz akarom ölelni azt az erőt, ami ebből a festményből sugárzik! És a gazdagságot! Ami az enyém! Siker és gazdagság, látja, Smith? Siker és gazdagság... Ez a zamat valóban páratlan, töltsön magának is! Siker és gazdagság? Mire megy vele az ember?

Nem, hagyjuk csak azt a Rembrandtot, inkább játsszon még valamit! Az igazi sikereimből.

Tudja, melyik volt a kedvenc darabom? Hát magának aztán igazán tudnia kéne! A Messiással nemcsak én kerestem jól! Hát hányszor adták elő nélkülem is, ott a Lelenházban? Legalább 600 fontot hozott maguknak minden egyes előadás! Ugye? Legalább!

Tudom én kívülről, az egész partitúra a fejemben van ám, de amióta a kezem sem a régi...

El kell árulnom magának. Pár hónapja még improvizáltam; oda sem kellett fordulnom az orgona regisztereire felé, emlékezetből tudtam, melyik kallantúnak hol a helye. Házi orgonámon fantáziákat rögtönöztem, a csembalón pedig fúgákat. Egyetlen örömöm ez volt. Hogy a sötétben is boldogultak ujjaim. De nemrég, egyik reggel, miután behúztam a csembaló kopuláját, hogy nekilássak lelkem és szellemem frissítő gyógyírjének, egy szabad rögtönzésnek, egyszer csak azt éreztem, mintha az ujjaim helyett merev fadarabok nőttek volna ki tenyeremből. Mozdíthatatlan, öntudatlan, élettelen, halott kéz, ez volt az én kezem... Érti? A kezem.

Kérem, játsszon! A Messiást. Jó?

Messiás – nyitány

Igen, ez is én voltam. És amaz, a másik, az a roncs, aki itt ül most maga előtt. Bevallhatom már – pedig korábban hogy tiltakoztam, hazugságnak neveztem, kitalációnak, amit rólam terjesztenek –: „a nagy Händel térden állva imádkozik órák hosszat a Szent György-templom hideg márványpadozatán”! Tagadtam, büszkén. Hogy én? Én ilyet soha! Most már miért tagadnám? Az egyetlen hely, ahová még elvitetem magam itthonról, az a templom. A hideg márvány...

A szemem világa... Jesu, meine Freude...

Jesu, meine Freude – korál / HWV 480 /

Smith, köszönöm. Köszönöm, hogy így játszotta. Az imádsághoz idő kell. A vak ember meg különösen lassú. Nekem amúgy már nincs sok hátra. De amennyi még van... Lassan, segítsen térdre, le kell borulnom az Úr előtt. Azt hiszem, többre már nem is vágyom.

d-moll szvit / HWV 428 /

Félhomály. A hatalmas, aranyozott, sötétkék csembalónál pislákoló gyertyafény.

A szöveg és a közte felhangzó zene 2009. ápr. 3-án 19 órától élő előadásban is meghallgatható a HÄNDEL ÜNNEP nyitó hangversenyén, a budapesti Nádor Teremben.

HÄNDEL ÜNNEP

a Nádor Teremben és a BRAVIA Kamarateremben

1146 Budapest, Ajtósi Dürer sor 39.

2009. április 3–19.

HANGVERSENYEK

2009. április 3. péntek 19:00

ELEK SZILVIA csembalóestje

Szonáták, szvittek, fűgák

2009. április 4. szombat 19:00

BEDNARIK ANASZTÁZIA orgonaestje

Fűgák és orgonaversenység-átiratok

2009. április 5. vasárnap 19:00

CAMERATA BARBORA, KIRÁLY CSABA

Orgonaversenység és concerto grossók

2009. április 7. kedd 19:30

RÓBERT GYÖRGY blockflöte estje

Szonáták és triószonáták

2009. április 8. szerda 19:30

MUSICA SACRA kórus és kamarazenekar

Operaáriák és oratóriumrészletek

2009. április 11. szombat 15:00

AURA MUSICALE

Purcell & Händel – a két

„Orpheus Britannicus” triószonáta

2009. április 16: csütörtök 19:30

ARCANGELO KAMARAEGYÜTTES

Hegedűszonáták

2009. április 17. péntek 19:30

MUSICA PROFANA

Kantáták és Antifonák

2009. április 18. szombat 19:00

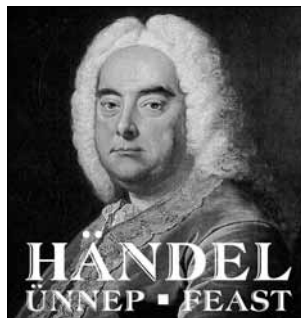
EXCANTO EGYÜTTES

Händel és riválisa, Pepusch kamarazenéje

2009. április 19. vasárnap 19:00

CAMERATA BARBORA, KIRÁLY CSABA

Orgonaversenység és concerto grossók

VETÍTÉSEK

2009. április 6. hétfő 19:00

GIULIO CAESARE HWV 17

operafilm-vetítés

2009. április 12. vasárnap 14:00

MESSIÁS HWV 56

A BELÉPÉS INGYENES.

2009. április 12. vasárnap 17:00

MESSIÁS HWV 56

A BELÉPÉS INGYENES.

2009. április 14. kedd 19:00

VÍZI ZENE HWV 348-50

Werkfilm, koncert a Temzén (angol)

2009. április 15. szerda 19:00

AGRIPPINA HWV 6

operafilm

ZENETÖRTÉNETI ELŐADÁSOK

2009. április 17. péntek 10:00

VIRÁGH LÁSZLÓ

Händel Itáliában

2009. április 17. péntek 14:00

SOLYMOSI TARI EMŐKE

Händel operái

Bővebb információ:

www.fidelio.hu

www.hangverseny.hu

Gyűjtemények

Kortárs irodalmi olvasókönyv

Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet, 2005

(Válogatta, szerkesztette, az íróportrékat írta, a bibliográfiát összeállította

Horváth Györgyi, Kiss Noémi, Menyhért Anna, Parragh Szabolcs.)

Bartis Attila	Nádasdy Ádám
Bódis Kriszta	Németh Gábor
Bodor Ádám	Oravecz Imre
Borbély Szilárd	Orbán János Dénes
Darvasi László	Parti Nagy Lajos
Erdős Virág	Peer Krisztián
Esterházy Péter	Péterfy Gergely
Garaczi László	Petri György
Hajnóczy Péter	Rakovszky Zsuzsa
Hamvai Kornél	Schein Gábor
Háy János	Szécsi Noémi
Karafiáth Orsolya	Szijj Ferenc
Kemény István	Szilágyi István
Kertész Imre	Tandori Dezső
Kovács András Ferenc	Tar Sándor
Kukorelly Endre	Térey János
Láng Zsolt	Tolnai Ottó
Márton László	Tóth Krisztina
Mizser Attila	Varró Dániel
Nádas Péter	Závada Pál

„A kötet a Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet új tankönyvsorozatának első darabja... A magyar nyelvi-hungarológiai képzés részeként kortárs magyar irodalmat is hallgató külföldi diákok, külföldi magyar szakos egyetemisták számára készült. Természetesen más olvasók – felvételire, érettségire készülők, egyetemisták, irodalomtanárok, de a mai magyar irodalom iránt érdeklődők szélesebb tábora – számára is érdekes és hasznos lehet.

Az olvasókönyv törekszik arra, hogy a kortárs magyar irodalom sokszínűségét érzékeltesse, de nem szándéka teljes körű áttekintést adni. Válogatásunk, mint minden válogatás, döntéseket követelt, s az ezek alapjául szolgáló szerkesztői koncepciót elsősorban a kortárs magyar irodalom – külföldi diákok számára történő – oktatásának hároméves tapasztala határozta meg. A kötet csak verset és prózát tartalmaz...” (Részlet az Előszóból)

Vszelena na vezni. Ungarszka poezija ot oszem veka.
 (A mindenség mérlegén. Nyolc évszázad magyar költészete.)
 Válogatta: Juhász Péter. Szofija, 2001, Pelikan Alfa.

Ady Endre – 8	Kölcsey Ferenc – 1
Ágh István – 4	Ladányi Mihály – 2
Áprily Lajos – 1	Nagy Gáspár – 1
Arany János – 1	Nagy László – 10
Babits Mihály – 3	Oláh Zoltán – 1
Bajza József – 2	Petőfi Sándor – 32
Baka István – 5	Pilinszky János – 4
Berzsenyi Dániel – 2	Radnóti Miklós – 11
Buda Ferenc – 1	Ratkó József – 2
Csokonai Vitéz Mihály – 5	Reviczky Gyula – 2
Csoóri Sándor – 2	Rózsa Endre – 4
Dsida Jenő – 2	Simon István – 1
Eötvös József – 2	Sinka István – 2
Erdélyi József – 4	Somlyó Zoltán – 1
Fodor András – 1	Szabó Lőrinc – 11
Illyés Gyula – 1	Tornai József – 1
Janus Pannonius – 2	Tóth Árpád – 6
Jékely Zoltán – 2	Tóth Krisztina – 3
József Attila – 6	Utassy József – 10
Juhász Ferenc – 1	Vajda János – 1
Juhász Gyula – 8	Vári Fábián László – 2
Kányádi Sándor – 2	Végh György – 1
Kassák Lajos – 1	Vörösmarty Mihály – 6
Kiss Anna – 1	Weöres Sándor – 2
Kiss Benedek – 5	Zelk Zoltán – 1
Kosztolányi Dezső – 3	Zrínyi Miklós – 2

A költők neve utáni szám a versszereplést (a verscímek összességét) jelenti kinél-kinél a kötetben.

A huszonegy tematikus fejezetre osztott összeállítás (közülük hét egység egy vagy két versből áll) közel egyharmadát a szerelmi líra teszi ki. A válogatás még öt népdalt és három ismeretlen szerzős alkotást tartalmaz.

Egy megkésett, korán jött asszony

(Kafka Margit: Színek és évek)

A makacsul tovább élő irodalmi szóbeszéd „a magyar impresszionista regényként” tartja számon Kafka fő művét. A baj nem az, hogy impresszionizmust fog rá (mert hiszen az!), hanem hogy csak ezt tudja róla. A *Színek és évek* a legjobb magyar családragények és életrajzi regények egyike. Eleganciája és intuitív képessége teszi azzá. Kafka ugyan járt úton jár, teljesítménye mégis egyéni. Sajátossága, hogy nő a főszereplő, ami Kafka esetében természetes. Mégis, a női látószög és főhős némiképp más színt és hangsúlyt ad a műnek, s mint ilyen, egyedivé (vagy inkább: egyetlené?) teszi a kor magyar irodalmában. Pórtelky Magda valójában semmiben sem különbözik egy sor magyar vidéki, dzsentri társától. Csak nőiségében. Nemesi vagyon, nemesi öntudat jellemzi, a kor és a Kor megérzése. Nemcsak a saját életkorának az előrehaladása, az öregedés, hanem a társadalmi haladás átérzése is. Némiképp természetes, hogy huszonöt éves korában férjhez menendőnek, harmincéves korában idősödőnek, ötvenévesen pedig matrónának érzi magát, de ez a Kor nőinek a sajátja. A századforduló évtizedeiben játszódó regényben (1880 és 1910 között zajlik a *Színek és évek*) Pórtelky Magda valóban érzékeli a társadalmi haladást, az új igényeket és kihívásokat, az új

nemzedék másféleségét, a régi emberek előregedését, alkalmatlanságát és kikopását a világból. De mi más is érezhetne az értelmes, az érzékeny asszony? A kiegyezéssel új társadalmi föllálás jött létre Magyarországon, amelyben mindenkinek meg kellett keresnie és találnia a helyét, ha élni akart, arisztokratának, dzsentrinek, polgárnak, parasztnak, munkásnak, kereszténynek, zsidónak, nemzetiséginek. Gyorsabban és radikálisabban, mint ha szerves fejlődésen ment volna az ország keresztül, mint ahogy nyugaton történt, éppen, mert Magyarországon a fejlődés sajátos törvények szerint érvényesült. Egy sor folyamatnak gyorsabban és erőltetettebben kellett végbemennie. A dzsentrik különböző módon igyekeztek megfelelni ennek a kihívásnak – ki hogy tudott! Fölfelé házasodással, városi-megyei hivatalok szerzésével, „zsíros stallumok” elfoglalásával, lecsúszással, elzúllással, a módos parasztságba benősüléssel, polgári (értelmiségi) szakmatanulással stb. Volt élelmes és élhetetlen változat. Mivel maga az egykori középnemesség is heterogén réteg volt, a megoldások is sokfélék voltak. Az 1867-et követő fél évszázadban valóban megcsappant a dzsentri réteg, amely egységesnek korábban is inkább csak látszott. A dzsentri mindazonáltal nehéz és küzdelmes utat tett

meg önazonossága megtartása, illetve újrafogalmazása felé. Nyilvánvalóan nem akarta önmagát önszántából megszüntetni, de miért is tette volna. A dzsentri a megújulásért ugyanolyan nehéz és keserves harcot folytat, mint a többi társadalmi réteg. A parasztság óriási (kisebb részben magyar, többségében nemzetiségi) tömegei vándoroltak ki, a polgárság részben civis parasztpolgár lett-maradt, részben a nemzeti-nyelvi asszimilációt is el kellett végeznie, hát hogy ment volna mindez zökkenő nélkül? Ha nem következik be a trianoni tragédia, még akkor is legalább két-nemzedéknyi idő kellett volna egy valamennyire is európaizálódott, homogén és mégis kellőképpen rétegezett, működőképes magyar társadalom létrejöttéhez. (Vagy az Osztrák–Magyar Monarchia keretében ez semmiképpen se jött volna létre, esetleg más formában, sajátos közép-kelet-európai törvények és hatások eredőjeként?)

Szóval: Pórtelky Magda csodálatos asszony! Csodálatosságának titka az, hogy egyszerre képes hibátlanul illeszkedni családjába, osztályába, környezetébe – és képes mindezt érzékenyen, kívülről, kritikusan szemlélni. Nem is a kritikusság, hanem a beleézés teszi emlékezetessé alakját. Nem hibátlan és sokrétű a lelke, nincs benne különösebb „küldetés-tudat” sem (mint például majd Németh László asszonyaiban), viszont hitelesebben éli meg a rá hulló hatásokat. Sokszínű, gazdag érzelmi életű leány-asszony, gyorsak és szenvedélyesek a reakciói, fullánkos a nyelve, gonosszá képes torzulni az indulata – olyan tehát, mint egy (egy?) átlagos vidéki, városi polgárosodó úri (kis) asszony. Ments Isten Pórtelky Magda (Kaffka Margit) fullánkjától, ráadásul vitái-veszekedései nem logikusan

megkomponált egyetlen mondatok, hanem hosszas, a gyomrozás minden részletére kiterjedő viszálykodások, amelyekről persze Pórtelky Magda érzi magát a legrosszabbul (ha igaz?).

És persze a férj, ez az enervált puhány, aki társaságban tündöklő (és kétségkívül színes) figura, de valódi értékét (értsd: társadalmi hasznosságát) tekintve: „hulló falevél”. Hasonló módon értéktelen, sőt már szinte ellenszenves alak férj és családapa mivoltában. Ellenszenvünket csak növeli a tudat, hogy ilyen asszony van a kezében, mint Magda, aki valódi érték (kincs!), de akivel nem tud mit kezdeni. Nagyszerű udvarló, udvarias vőlegény, de mint „tulajdonos” – megbukik. Vajon a világ keserű törvénye vagy az ördög működése, hogy a nagyszerűen összeillő és rokonszenves szerelmespárok érdektelen és kiállhatatlan házastársak lesznek, akiknek a története tömény unalomba, tömény alkoholba vagy kiábrándulásba fullad? Bizonyosan a világirodalomban sincs sok olyan író, regény, szereplő, aki csak valamennyire is az értelmes, tartalmas és egymást szerető család képét mutatná (talán Tolsztoj *Anna Kareninájában* a Levin család, vagy az is csak a tolsztoji elvek szerint boldog, egy külső szemlélő elszörnyedne tőlük?), de ez legyen a világirodalom gondja. A magyar irodalom igencsak szűkölködik nagy és derék férjek ábrázolásában, akik boldogságot árasztanak maguk körül. Vagy talán fordítva célszerű a megközelítés? Igenis bővelkedik nagy és derék asszonyok ábrázolásában, akik ugyan maguk csak ritkán boldogok, de boldogságot igyekeznek árasztani maguk körül, vagy inkább fölkínálják a részvétel lehetőségét egy magukban őrzött boldogságban. Vagy ezt a lehetséges boldogságot csak ők (és

esetleg az író: Kaffka Margit, Németh László) érzi boldogságnak? Ezek az asszonyok talán inkább szűkkeblű, önző kis tirannák, akik (f)elemésztik – amúgy szeretetett – párjukat? Móricz ez utóbbit sugallja (Károlyi Zsuzsanna, Rhédey Eszter és a többiek). Vagy a férfi- és a női szerepek törvényszerű eltéréséről-ellentétéről volna szó?

Különös, hogy Kaffka Margit stílusa mennyire egy tőről fakad Ady stílusával! Vagy nem is olyan különös, hiszen azonos korban éltek, és egy vidékről származtak? Mintha évszázadok választanák el Mikszáthtól, de a századvégi novella alkalmanként provinciális, alkalmanként fölöslegesen helyi ízeket föl válláló eredetieskedésétől is (nála az erdélyszéli román fogalom- és szókincs beszüremkedése a szokatlan, és mára némiképp nehezen érthető, fölöslegesnek tűnő elem). Stílusa igényes (esze ágában sincs „beszélt nyelven” beszélni), hibátlan, elegáns, de súlyos és tömör nyelvet használ. Vagy inkább a gazdag és árnyalt lelkivilág nyelvi megfelelőjét keresi és találja meg. Igényes nyelv, de sem a gondolati elemekben nincs nehézkesség, sem az eseményes részekben felületesség. Az impresszionizmus az irodalomban a lelki élet gazdagságának a nyelvi kifejeződését jelenti. Az igényesség – gazdagságot, eleganciát jelent és nem nehézkességet. Föltűnő, hogy mindkét erdélyszéli író (Kaffka és Ady) mennyi denominális melléknevet használ, ez tartalmassá és veretessé teszi a szöveget, némiképp azonban mintha el is nehezítené (mennyországos, életés, gyötrelmes).

A regény emlékezetesen nagyszerű része a szinyéri tűzvész leírása (Nyíregyháza, Nagykaroly?), érzékletes – naturalizmus nélkül, érzelem- és indulatgazdag, mégis nőies és elegáns.

Mindezzel együtt és harmonikusan van jelen a „társadalmi töltet”, a saját helyének, a grófi kastélynak és a paraszti elkeseredésnek az egyidejű és okosan súlyozott szemléltetése.

Kaffka Margit (és Pórtelky Magda) katolikus, egyházának hú báránya, magától értetődő természetességgel gyakorolja, vallja és vállalja hitét. Mindezt anélkül teszi, hogy más megítélne, a mások hitét elítélné. De mégiscsak a maga hitét vallja, lelki életét, szellemét, érzelmeit mégiscsak a katolicizmus határozza meg. Mindez üdítően hat a református tengerben, amelyet a korszak (és a későbbi korok) íróinak vallásos hite jelent. Szabó Dezső, Ady, Móricz, Németh László, Szabó Magda egyaránt református, és, még ha meg is marad a saját hite megvallása mellett, a hirdetett-vallott elvekben, a történetiségben, a példákban és az érvkésletben nyilvánvalóan a protestantizmus felé hajolnak. Kaffka katolikus világa, újszövegségi és barokk-barát szemlélete, pompakedvelése – mindez vidám és sziporkázó fényt jelent a harcias, prózai, zord és némiképp komor protestantizmussal szemben.

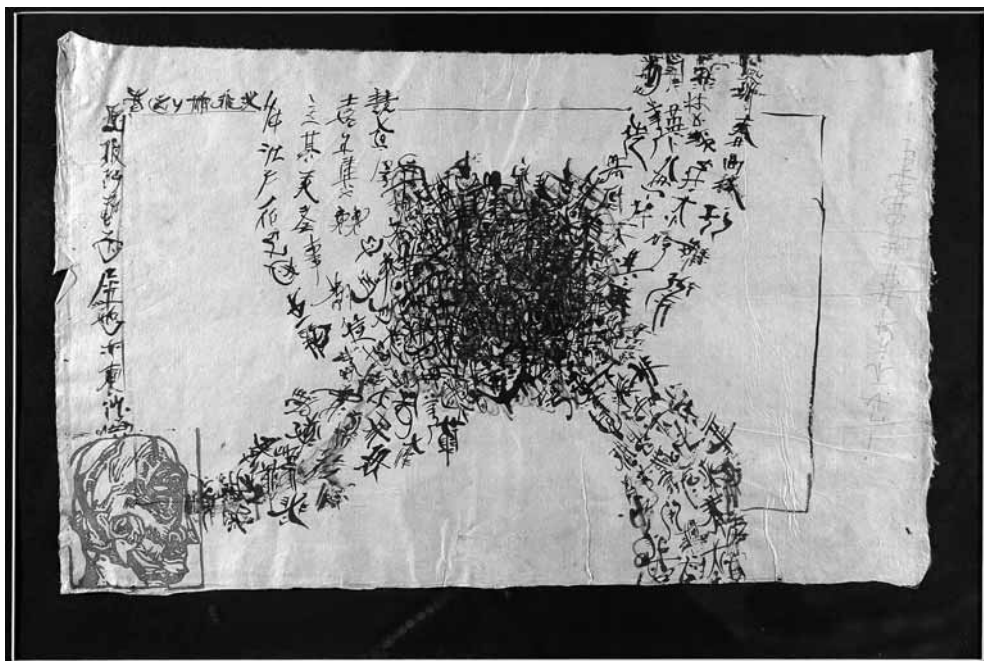
1912 a *Színek és évek* keletkezésének ideje, Kaffka Margit mintha a Millennium korának mérlegét akarná megvonni – azt is akarja. Összefoglalni a béke, a megindult és (láthatóan?, látszólag?) zökkenőmentes, folyamatos anyagi-szellemi fejlődés évtizedeit. Éreztetni, mit ért el a társadalomban élő ember és az emberben élő lélek a kiegyezést követő fél évszázadban. Hová juthatott el, és hová nem... Mire volt elégséges ez a félszázad, és mire nem... És mintha érezné Kaffka (s vele együtt más jó szemű, s hasonlóképpen jó történelmi érzékű írástudó is), hogy nem lesz újabb félszázad, amely hasonló lendülettel, reménységgel és

lehetőséggel fog kecsegtetni, és fogja tovább vinni a lendületet. Sőt, már fél évtized sem... Hogy itt a vége a fejlődésnek, az utolérési kísérletnek Európa felé, Európa után.

Pórtelky Magda alakja talán a legharmonikusabb magyar nőalak a XIX. és a XX. század egybemosódó határvidékén. Mindkét század erényeit hordozza, az értékeket az előző, a reményeket az új századból. „A hibák sajátjai”, a gazdagon és öntörvényűen fejlődött női lélek kevésbé hajlik meg a körülmények-kötélékek kényszerítő ereje alatt. E hibák, e sajátságok azonban harmóniába képesek rendeződni, saját törvényeit hol a környezetből fejleszt ki, hol azokra tekintet nélkül engedi növesznie, hol pedig éppen a környezete ellenében érvényesíti. Vagyis: benne van a jövő ígérete, a bele nem nyugvás, a kiválás és a szembefordulás természetes emberi igénye. A polgáré. Holott Pórtelky Magda zsigereiben nem polgárasszony.

Nem az a polgárasszony, akit a francia forradalom tett meg százhusz évvel korábban példa- és eszményképnek. Ő magyar módra polgárasszony, aki a vidéki kisnemesség felől érkezett, vagy ebből az irányból látja a magyar polgárság jövőjét. És aki megőrzi valamit (nagyon sokat!) Jókai és a XIX. század nagy nőalakjainak nagy erényeiből – mindezt azonban anélkül teszi, hogy „ eget vívó asszonyszívvel” bírma. A béke egyik utolsó nagy, összefoglaló irodalmi alakja, akinek megértéséhez és megszeretéséhez, irigyléséhez és követéséhez a magyar olvasóközönségnek már alig volt ideje. Visszfénye, hitele ezért hamarabb megkopott, mint megérdemelte volna. Életét – napjainak nyugalmát és lelki küzdelmeit – ezért már csak a megváltozott történelem homályosító szűrőjén át olvashatjuk és élvezhetjük, sajnálhatjuk és irigyelhetjük.

Lukáts János

„Kafka Margit helyettünk, minden nő helyett beszélt”

Török Sophie Kafka-olvasata

„Mert ha nők vagyunk, az anyáink révén emlékezünk.”¹

Dolgozatomban előkészületet teszek egy Kafka Margit recepciótörténetével foglalkozó nagyobb lélegzetű tanulmányhoz, mivel mind a mai napig hiányzik a szakirodalomból egy, a teljes recepciótörténetét áttekintő kritikátörténeti elemzés. Gondolatmenetünkhöz szükség van két fogalomkör tisztázására. Az egyik a kánon és a kanonizáció, a másik Kafka Margit mint „asszonyíró” helye a *Nyugat-kánonban*. A dolgozatban felvetett kérdésekkel és a rájuk adott lehetséges válaszokkal igyekszem részt venni egyrészt Kafka Margit munkásságának újrankanonizálásában, másrészt a *Nyugat* kritikai terméséről kialakított képünket is árnyalni kívánom.

1. Az irodalmi kánon és a kánonképződés

A *Nyugat* folyóirat a modernség egyik legfontosabb orgánumának számított és számít ma is, tekintélyénél és az általa létrehozott értékeknél fogva beszélhetünk *Nyugat-kánonról*, mely a modernség felfogásának *egyik* adekvát lehetőségét, megvalósulását, olvashatóságát, viszonyulását jelenti.

A kánonok döntő szerepet játszanak a közösségek azonosságának, tekintélyének, önmagukról formált képeinek megteremtésében. A kánon határozza meg, milyen kulturális termékeknek van meg nem kérdőjelezhető értéke valamely értelmező közösség számára. A kánonná állandósult hagyomány annyit jelent, hogy bizonyos szövegek és értelmezések megőrzendővé, „mértékadóvá” válnak, tekintélyre tesznek szert. Tehát minden kánon értékrendszert alkot.²

A fentiek értelmében a *Nyugat* folyóirat egy olyan értelmezői, kulturális közösséget alkot, amely fennállása alatt létrehozott, képviselt *többféle* kánonot mind a folyóiratban közölt szépirodalmi írások, mind a közölt kritikák értelmezései révén. És bár nem beszélhetünk egységes folyóiratról³ – sem a szerkesztőket, sem az alkotógárdát, sem a szemléletmódot tekintve –, mégis vannak alapelvek, melyek meghatározzák legalábbis az induló folyóirat arcu-

¹ Virginia Woolf, *Saját szoba*, ford. Bécsy Ágnes, Bp., Európa, 1986, 107.

² Szegedy-Maszák Mihály, *A bizony(talan)ság ábrándja: kánonképződés a posztmodern korban* = Sz-M. M., „Minta a szőnyegen”: A műértelmezés esélyei, Bp., Balassi, 1995, 76–89.

³ Az már irodalomtörténeti közhelynek számít, hogy a *Nyugat* sem mint folyóirat, sem mint mozgalom nem volt egységes az egyformaság értelmében, de a különböző szemléletű, felfogású írókat, kritikusokat össze tudta fogni egy olyan egységgé, mely a konzervatív, nép-nemzeti kritikával, irodalommal, irodalomszemlélettel szemben a modernség letéteményesének számított.

latát: a szellemi nyitottság, az értéktisztelet és az irodalom autonómiájának gondolata.

A *Nyugat-kánon* kibontakozásában fontos helyet foglal el a folyóirat önértelmezése, amire többek között a lapban közölt kritikákból következtethetünk. A kritikák vizsgálata, értelmezése során a kánonalakítás, a kanonizációs stratégiák kiolvashatók belőlük.

Úgy gondoljuk, a *Nyugattal* mint kritikai folyóirattal is, és nemcsak mint szépirodalmi orgánummal érdemes foglalkozni, s egy alapos kutatómunka során olyan, a modernséget érintő, a különböző irodalomelméleti iskolákban is újra fel-felbukkanó problémák, kérdések is előkerülnek, melyek módosíthatják, ha nem is változtatják meg gyökeresen a már kialakult irodalomtörténeti képünket a *Nyugat* kritikai termését értelmezve, értékelve.

A dolgozat ennek a kanonizációs stratégiának egy mozzanatát vizsgálja meg, azt, hogy milyen módosulások, elmozdulások figyelhetők meg Kaffka Margit *Nyugatban* kialakított kanonikus értelmezésében Török Sophie írásai alapján.

2. Az „asszonyíró” helye a *Nyugat-kánonban*

Kaffka Margit hangsúlyosan íróként kanonizálódott, mely a recepcióban összefüggésben áll az életmű önéletrajzi jellegének és nőiségének párhuzamos hangsúlyozásával.

Séllei Nóra tanulmányában az angolszász feminista irodalomelméleti diskurzus beszédmódját meghonosítva a Kaffka-recepció elemzése során arra keresi a választ, hogy milyen diszkurzív térben működik a nőiség mint kritikai szempont a Kaffkát „asszonyíróként” kanonizáló szövegtörzsetben.

Németh László megfogalmazásában Kaffka Margitnak a *Nyugat* egyik írójaként a nőiség lett a szerepe, hiszen „[a] *Nyugat* megindulása körüli években nagy szereposztás folyt felénk [...]. Ebben a lázas szereposztásban és színésztoborzásban, mely mindig eleven idők jele, Kaffka Margit az lett, amire a természet is kijelölte: a Nő.”⁴

Kortársai és későbbi bírálói a *Nyugatban* az „asszonyi” érzékenységet és látásmódot emelik ki, ennek fényében méltatják vagy bírálják.⁵ A nőiség mint kritikai szempont a különböző kritikusok számára másképp kontextualizálódik, hol az írások tartalmi, stilisztikai jellegére utal, hol Kaffka Margitra mint íróra és nőre, a századelő jellegzetes új típusára, az intellektuális írónőre.⁶ A Kaffka nőiségére való utalások megegyeznek abban, hogy a nőiség minden esetben másságként jelenik meg.⁷

⁴ Németh László, *Kaffka Margit* = N. L., *Két nemzedék*, Bp., Magvető – Szépirodalmi, 1970, 121.

⁵ Séllei Nóra, *Az „asszonyíró” és az önéletrajz – Kaffka Margit: Lírai jegyzetek egy évről* = S. N., *Tükröm, tükröm...: írók önéletrajzai a 20. század elejéről*, Debrecen, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debreceni Egyetem, 2002, 257.

⁶ Erről a problémáról lásd bővebben Séllei Nóra, *i. m.*, 251–271.

⁷ A *Nyugat* legmarkánsabb kánonalakító szövegei a következők: Móricz Zsigmond, *Kaffka Margit*, *Nyugat*, 1912/3., Schöpflin Aladár, *Kaffka Margit*, *Nyugat*, 1912/24.; Schöpflin Aladár, *Kaffka Margit most tíz éve halt meg*, *Nyugat*, 1928/23.; Schöpflin Aladár, *Kaffka Margitról*, *Nyugat*, 1935/1., 8.; Radnóti Miklós, *Kaffka Margit*, *Nyugat*, 1938/12.

Tanulmányának első részét Séllei Nóra az alábbi következtetéssel zárja: a Kaffkával szemben felvetett „esztétikai kifogások egyértelműen a »nőiesség« társadalmi nemfogalma köré rendeződnek, így az évszázados kulturális örökségből eredő jelentésmezőkből következően jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy bár valóban Kaffka Margit a leginkább kanonizált magyar író, és bár a kijelentések szintjén valóban maguk közé fogadták a nyugatosok, megítélése és értékelése mégis az »asszonyíró« kategóriában tartja, mi több, a kritikusok és a rá emlékező kortársak csak a (nő) helyén képesek látni őt [...]”⁸

3. Török Sophie Kaffka-olvasata

Elaine Showalter a nő mint író tanulmányozásának a gynokritika nevet adta, és a feminizmus legkiforrottabb, a legkövetkezetesebb teoretikus igénytel fellépő és egyben a legtöbb szöveget magában foglaló területének tartja. Showalter szerint a gynokritika tárgyai a nők által írottak története, stílusa, témái, műfajai és szerkezete; a női kreativitás pszichodinamikája; az egyéni vagy kollektív női karrier pályája; valamint a női irodalmi hagyomány fejlődése és törvényszerűségei, alapkérdése, hogy miben áll a nők által írottak különbözősége.⁹

Török Sophie nem játszott elsőrangú szerepet az irodalom történetében, de mint nőíró jelentékeny volt. Bár nem volt kiemelkedő kritikusa a *Nyugat*nak, de szellemesen és hatásosan tudott néhol hosszabban, néhol rövidebben, akár pár sorban is kritikát írni egy-egy könyvről, problémáról, kulturális eseményről.¹⁰

Török Sophie első Kaffka Margittal kapcsolatos megszólalása a *Nyugat*ban az 1928-ban közölt *Versek IV.* darabja.¹¹ (Kiemelések tőlem: H. Zs.)

*Ha élnél – karodhoz simulnék, mint
hízelgő kistestvér, s kérdezném:
engeded-e, hogy szeresselek? engeded-e, hogy
büszke legyek reád! Csodált Nővér, ha
élnél, elfogadnád-e rajongó szívemet?
Tízéves halott, emlékedet immár süketen
lepi a por, elvadult sírodról a gatz
nem meri barátnőd ideges keze
letépni – mintha makrancos hajad
volna, mely lobogva lázad fölfelé.
Oh, tízéves halott! Az asszonyok gyermeket
szülnek, vagy nyájba tömörülve
keresik sorsuk igazát de ki
idéz Téged, ki fáklya voltál minden
asszonyok előtt! Ajkad elporladt*

⁸ Séllei Nóra, *i. m.*, 271.

⁹ Gács Anna, *Miért nem elég nekünk a könyv*, Kijarat, 2002, 69.

¹⁰ A *Nyugat* 1922-től rendszeresen közölt Török Sophie-tól verseket, recenziókat, tanulmányokat, elbeszéléseket, regényet.

¹¹ Ennek filológiai vizsgálatát nehezíti, hogy a szövegben nincs leírva Kaffka Margit neve.

**betűid feledik, s egyszerű sírod felett
otthonosan terpszkedik az Enyészet.**¹²

Az idézett versben három, szempontunkból érdekes értékítélet szól Kaffkáról. Az első a „Csodált Nővér” megszólítás, mely az irodalmi folytonosság érzékeltetéséhez a női vérségi, szellemi kötelék metaforikáját használja föl, azaz alapot teremt egy tágran értelmezett női genealógiára.¹³ A kifejezés azért is érdekes, mert később más értelmezők is átveszik, használják Török Sophie írói érdemeit taglalva. Így tesz Gyergyai Albert Asszony *a karosszékben* c. verseskötetéről írt kritikájában: „Ketten kísérik [...] az új magyar költőnőt [...]. Az egyik a felejthetetlen Kaffka Margit, [...] akinek örökségét talán épp ő vállalja ma leghívebben. [...] minthogyha a »Csodált Nővér« felebredne a »hízalgó kistestvér« hívására s a halál, az emlékezés és az elhivatás bánatában neki adná át igéinek s ritmusainak örökét [...]”¹⁴ Illetve Halász Gábor: „Török Sophie, mint szeretett »idősebb nővére«, Kaffka Margit, érzelgősség nélkül tud szembenézni magával.”¹⁵ Kicsit tágabban értelmezve Lesznai Anna kritikai meglátása is ide kapcsolható, ő is hasonlóságot vél felfedezni Kaffka Margit és Török Sophie költészete között. „Bensőséges pontossággal írott képei, biztos magyarságú nyelve, zengő ritmusának gyakorta feltorlaszoló hullámai és abrupt esése Kaffka Margitra emlékeztet.”¹⁶ Kárpáti Aurél pedig így vélekedik Molnár Kata regényéről: „A nő lélek élettitkainak feltárásában pedig olyan mélységekbe hatol, amelyekbe előtte nőíróink közül csak Kaffka Margit és Török Sophie tudott eljutni.”¹⁷

A második kiemelt tagmondat – „*ki fáklya voltál minden / asszonyok előtt!*” – Kaffka Margit írói szerepére utal, a „fáklya” metafora egyfajta iránymutató, vezető funkciót tulajdonít az írónőnek. (Ez a gesztus előremutat a Török Sophie tanulmányának szövegéből kiolvasható „mérték” értelmezéséhez.) A fent említett Gyergyai Albert-kritika erre a szövegrészre is reflektál: „Valóban, minden költőnőnk, ha közvetve, ha közvetlenül, Kaffka Margitnak köszönheti azt a bizonyos felszabadulást, ami minden poézisnak s főképp a női poézisnak feltétele. Aki, mint Török Sophie mondja, »fáklya volt minden asszonyok előtt«, nagyon is rövid életében a mai asszony minden vágyát és vergődését megénekelte...”¹⁸

A harmadik, már-már narratívává kibomló kép az elfelejtett íróno képét tematizálja. „*Tízéves halott, emlékedet immár süketen / lepi a por, elvadult sírodról a gatz / nem meri barátnőd ideges keze / letépni*” [...] „*betűid feledik, s egyszerű sírod felett / otthonosan terpszkedik az Enyészet.*”

¹² Török Sophie, *Versek I–IX.*, Nyugat, 1928/24.

¹³ A feminista irodalomkritika a női tapasztalatok révén kialakuló közös tudat kialakítását, meglétét keresi, nem feltétlenül az elit irodalomban, ahonnan a nőket kizárták, hanem a nők privát szférájában, tehát főleg az önéletrajzi dimenzió képezi vizsgálódása tárgyát. Megpróbálja rekonstruálni a női írás genealógiáját. Megpróbál létrehozni egy alternatív nőirodalom-történetet, mely végső soron a női íráshagyomány keresése – ez a törekvése gyakran jár együtt kánonrevízióval.

¹⁴ Gyergyai Albert, *Asszony a karosszékben: Török Sophie versei*, Nyugat, 1929/1.

¹⁵ Halász Gábor, *Új verseskönyvekről*, Nyugat 1935/4.

¹⁶ Lesznai Anna, *Török Sophie, a félelem költője*, Nyugat, 1934/22.

¹⁷ Kárpáti Aurél, *A lélek készülődik*, Nyugat, 1938/12.

¹⁸ Gyergyai Albert, *i m.*, 1929/1.

Az elfelejtésnek van filológiai alapja is, hiszen még 1938-ban is Radnóti Miklós arról ír, hogy nem hozzáférhetőek Kaffka Margit művei, mert egy részük kiadatlan, csak folyóiratban elérhető, és a többinek sincs friss kiadása. Ez a megállapítás szintén áthagyományozódik a későbbi értelmezésekbe (l. alább).

Tehát elmondhatjuk, hogy a Török Sophie által kialakított metaforika és látásmód áthagyományozódott a *Nyugat* értelmezői közösséget alkotó más kritikusai szókészletébe, szemléletébe is.

Török Sophie *Nők az irodalomban* 1932-es tanulmányában megpróbálja tágítani a *Nyugatban* kialakult női irodalomra vonatkozó kánont, azzal, hogy felhívja a figyelmet egyrészt hazai, másrészt külföldi kortársaira. „Ha a legmagasabb irodalom igényeivel mérünk, mi magyarok is a kiváló férfiakéval egysorban csak egy női nevet, a Kaffka Margit nevet szoktuk emlegetni (noha az élők közt is akad az elbeszélő prózának néhány kiváló női munkása, például Reichard Piroskára, Szenes Piroskára, Bohunczky Szefire gondolok).”¹⁹ Itt fogalmazza meg azt a tételét, mely számunkra ismerős lehet a feminista irodalomkritikából, azaz a nőirodalom vizsgálatát tűzi ki célul, tárgya az irodalom mint nemek szerint strukturált társadalmi tevékenységi terület, az irodalom mint szemiotikus rendszer, (a nemre szabott írásmódok és esztétikák, nemi különbségek és nőiség-képek konstrukciója és dekonstrukciója). „A történelmi fejlődés kétségkívül eldöntötte, hogy a nő nem pusztán nőténye a homo sapiensnek, mint az állatfajnál általában, hanem külön species. Különösképpen, mikor irodalmat művel, egészen különálló fajtaként kezelendő, külön elvek, követelmények és szempontok szerint kell megítélni.”²⁰

A másik, prózai írása Török Sophie-nak Kaffka Margitról 1937-ben jelent meg a *Nyugatban*. Jelentősége egyrészt abban áll, hogy ismét felhívja a figyelmet Kaffkára. Hatására még 1937-ben megalakult a Kaffka Margit Társaság. „Az igaz művész nem vész el; még nálunk sem. Török Sophie szívhez szóló tanulmányában nemrégiben úgy szólott Kaffka Margitról, mint akiről megfélekedtek írók és emberek... [...] Huszonnégyen, nagyrészt a *Nyugat* talajában sarjadt asszonyművészek társaságot alapítottak, hogy követendő példának tekintsék azt a rettenthetetlen írói és asszonyi bátorságot, amivel Kaffka Margit a maga művészi és emberi igazságát kifejezte.”²¹ Ez a társaság 1938-ban regény pályázatot hirdet nőírók részére, ezzel vállalva Kaffka Margit írói örökségét.²² 1938-ban Radnóti Miklós pedig tanulmányt írt Kaffka Margitról, ahol szintén hivatkozik Török Sophie írására és gondolataira.

A tanulmány nem utolsósorban azért is jelentős, mert értelmezése során Török Sophie feminista ihletettséggű gondolataira, kánonrevíziós törekvésére találhatunk. A feminista kritikában a nők csendje, hallgatásra ítéltettsége kapcsolódik a kánonok kérdéséhez, zártságához, a férfikánon dominanciájához, a női írók kirekesztettségéhez, feledésbe merüléséhez.²³ Török Sophie értelmezésének kiindulópontja éppen Kaffka Margit méltatlan sorsának felemlgetése. Megidézi

¹⁹ Török Sophie, *Nők az irodalomban*, *Nyugat*, 1932/24.

²⁰ Török Sophie, *i. m.*, 1932/21.

²¹ *Kaffka Margit felújult emlékezete*, *Nyugat*, 1937/3.

²² *Nyugat*, 1938/2. Az ítélőbizottság tagjai: Gyulai Márta, Lesznai Anna, Marschalko Lia, Reichard Piroska, Szenes Piroska, Török Sophie.

²³ Menyhért Anna, *Kaland és kánon*, *Alföld*, 2000/10, 49.

Schöpflin Aladár szavait: „Az az érzésem, hogy a magyar irodalom és közönség nem érdemelte meg Kaffka Margitot. Ma sincs tiszta tudatában annak, hogy mit nyert életével és mit veszített halálával!” Majd hangot ad saját véleményének: „Egy hosszabb tanulmány jelent meg róla Radnóti Miklóstól, újabban egy társaság alakult nevében, – de éppúgy nem olvassák, éppúgy nem ismerik s mind kevesebb lesz élő barátainak száma is, akik legalább életének emlékét ápolják.”²⁴

A Török Sophie által megformált probléma metaforikusan kapcsolódik a csend és a hallgatás kérdéséhez, hiszen Kaffka műveit nem ismerik, nem olvassák, azaz feledésbe merült, kiesett az irodalmi kánonból, vagy legalábbis a perifériájára szorult. Radnóti Miklóst Kaffka halálának évfordulója kapcsán hasonló gondolatok foglalkoztatják. „Az évforduló mulasztásokra figyelmeztet. Mert a mű mozog, hat, ha hozzáérhető, hangot ad, visszhangzik, követi az idők változásait, s hol bujdoskolva, hol fényre törve él az időben. S a költő igazi emléke mégis csak a mű...”²⁵

A továbbiakban Török Sophie rekonstruálja a nagy előd, Kaffka Margit személyiségét, életének, munkásságának nehézségeit, melyeket hangsúlyozottan női mivoltához köt. Arra keresi a választ, hogy mit jelent Kaffka Margit „az egész magyar irodalomnak”, vagyis alakját és munkásságát nem periferikusan köti a nőiséghez, hanem a centrumba helyezve emeli ki másságát.

Kaffkát mint lírikust értelmezi, keresve a sajátos női írásmódra utaló stilisztikai, tartalmi és formai jegyeket, ahogy azt a feminista irodalomkritikusok művelői is teszik. „Kaffka legszebb verseit szabad versben írta, a szabad versben lelt igazán magára. Szabad verseket leggyakrabban nők írnak, s ez talán nem véletlen. A női lírikusok túl soká érlelődtek az időben, sok század tilalma és fegyelme fojtotta torkukra a panaszt... S mikor végre megszólalhattak, csak lihegni tudnak, s tördelten dadogni [...] A női lírikus sietségében csak jelez, részeket villogtat, s abbahagyja a következő rész türelmetlen követelődzése miatt.” „Kaffka [...] a maga lelkének élményeiből merített.” „...a női líra megnyilatkozásának egyetlen lehetséges formája: a könnyek sűrűségével ömlő panasz, izgatottan, sikoly-szerűen – s laza, a természetes beszédet utánzó szakadozott sorokban.”²⁶

A női írásmód jellegzetes alakjának tartja Kaffkát, egy irodalomtörténeti sor betetőzőjét látja benne, aki éppen ezért etalonná, követendő példává, azaz kánonná válhat a női lírikusok számára. „A női líra sajátosságai elsősorban vonatkoznak Kaffka Margitra, ő az, aki először tudta megfogalmazni a küldetéses szavakat, e lihegő, félelemmel hajszolt szavakat.”; „ő az ösztönök csodálatos tudásával alkotott”; „Kaffka Margit helyettünk, minden nő helyett beszélt.”²⁷

Tovább vizsgálva a női líra sajátosságait, megfogalmazza a másság meglétét, és a sajátos női tapasztalatot, mely emberi, azaz egyetemes. „A női líra mondanivalójában, lényegében más, mint a férfié, minthogy a lelke is más.” „A női lírának hivatása úgy mutatni meg magát, ahogy csak ő tudja: belülről, ekkor lesz művészete emberi, és közös mindenkié.”²⁸

²⁴ Török Sophie, *Hol az én életem? Kaffka Margit emlékezete*, Nyugat, 1937/1.

²⁵ Radnóti Miklós, *Kaffka Margit*, Nyugat, 1938/12.

²⁶ Török Sophie, *i. m.*

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

A feminista kritikának egy másik törekvése a női írók újraolvasása és így alternatív női hagyomány rekonstruálása.

A Kaffka-recepcióból kikövetkeztethető kánonrevíziós stratégia Török Sophie részéről ebben a tanulmányában formálódik meg. Kaffka Margit művészetének jelentőségét elemezve jut arra a gondolatra, hogy Kaffka Margittal egy olyan régebbi asszonylírikusokkal kezdődő sor tetőződött be, amely példát nyújthat későbbi nőíróknak. „Ki volt Kaffka Margit nekünk és az egész magyar irodalomnak” – kérdezi, s jut arra a gondolatra, hogy „Kaffka Margit helyettünk, minden nő helyett beszélt.” „A női líra sajátosságai elsősorban vonatkoznak Kaffka Margitra.”²⁹ Vagyis Kaffka itt úgy kanonizálódott mint ‘mérce’, ‘mérték’ az irodalmi sorban,³⁰ mely irodalmi sor már-már egy lehetséges, a múltra is kivetített női írás genealógiáját sejteti.

„Ha a régebbi asszonylírikusokat nézem Petrőczy Kata Szidóniától, Újfalvi Krisztinától Ferenczy Terézig és Czóbel Minkáig, – különböző korok divatjain, stílusain és szokástörvényén is lázadva tör keresztül a női líra megnyilatkozásának egyetlen lehetséges formája...” [...] „A női líra sajátosságai elsősorban vonatkoznak Kaffka Margitra...”³¹ A felállított sor egy alternatív nőirodalom-történetet sejtet, mely végső soron a női íráshagyomány keresését jelenti, mely mint említettük, együtt jár a kánonrevízióval és az újraolvasás igényével.³²

Török Sophie értelmezésében az is jelezhet kánonrevíziós fordulatot, hogy Kaffka Margitot mint lírikust tárgyalja, bár megemlíti, hogy később szándékában áll ími egy tanulmányt a prózáiról Kaffkáról is, de ez nem történt meg. A *Nyugatban* kialakult kánon alapján Kaffka elsősorban prózáiróként, regényíróként jelenik meg – egyértelműen a *Színek és évek* c. regény hangsúlyozásával –, és másodsorban mint lírikus.

Gács Anna úgy fogalmaz, hogy „banális, történelmietlen (irodalmiatlan, földrajziatlan) kijelentéssel élve azt mondhatnánk, hogy Kaffka, Virginia Woolf kortársa, Angliában bizonyára a női irodalom egyik nagy matriarchájává vált volna”.³³

Ez a kijelentés összefüggésbe hozható, összeolvasható Török Sophie kanoizációs törekvésével is, hiszen Török Sophie értelmezése részben módosítja – női genealógia, kánon – és egy időre meghatározza, kijelöli a *Nyugatban* a Kaffkáról szóló beszédmódot.

Horváth Zsuzsa

²⁹ Uo.

³⁰ A *kanón* alapjelentése az építőművészet instrumentuma, jelentése: (osztásokkal ellátott) „egyenes rúd, oszlop, vezérléc, vonalzó”. Ebből a konkrét kiindulópontból a szó különféle átvitt jelentéseket öltött, amelyek négy súlypont köré rendeződnek: 1. mérték, irányvonal, kritérium; 2. mintakép, modell; 3. szabály, norma; 4. táblázat, lista. Jan Assmann, *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrában*, Bp., Atlantisz, 1999, 106.

³¹ Török Sophie, *i. m.*

³² Nem tartozik szorosan a tárgyhoz, de itt jegyezzük meg, hogy Weöres Sándor 1977-es *Három veréb hat szemmel* c. antológiája és az 1972-es *Psyché* szintén olvasható egy alternatív nőirodalom-történetként.

³³ Gács Anna, *i. m.*, 207.

Az írott szó ereje

Visszatekintés a Zempléni Múzsza első harminc számára

2008 nyarán látott napvilágot a Zempléni Múzsza című társadalomtudományi és kulturális folyóirat VIII. évf. 2., összességében 30. száma. Ez a magyar sajtótörténetben szerény, ám a lap történetében jelentős esemény. Hadd legyünk büszkéek rá, hiszen komoly kihívás negyedévente érdekes, változatos kéziratokkal megtölteni száz oldalt.

A 2001. évi I. évf. 1. számban közzétett, a hagyomány és minőség szintézisét célul tűző szerkesztési alapelveket igyekeztünk következetesen megvalósítani. A hagyomány e tekintetben elsősorban a Zemplénben történetileg egykor létező folyóiratok (Sárospataki Füzetek, Sárospataki Lapok, Zempléni Fáklya) szellemi örökségének továbbvitelét, a minőség pedig a régió szellemi elitjének lehető legmagasabb szintű szerzői körét, illetve a létező regionális folyóiratok legkiválóbbjainak szakmai színvonalát jelenti. Teret adtunk bármely szerző Zemplénnel kapcsolatos írásának, vagy zempléni illetőségű szerzők egyéb vonatkozású műveinek. Nyitottak voltunk a régióhoz nem kötődő témák és személyek megszólaltatására. Nagy hangsúlyt helyeztünk a közművelődési jellegű témák bemutatására. Távol tartottuk magunkat a napi politikától, nem közöltünk publicisztikát, híreket. Olyan lap kézbe adására törekedtünk, amely évek múlva is haszonnal forgatható, amelynek tartalmát nem értékelhetik át korok és ideológiák. A publikációk esetében a tudományosság kritériumait érvényesítettük, ám ez nem jelentette azt, hogy szubjektív szemszögű, de forrásértékű írásoknak ne adtunk volna helyet. Kiemelten kezeltük a grafikai arculatot, nemcsak a művészek kiválasztásával, de a lap külső megjelenésével kapcsolatban is. Valljuk, hogy egy tudományos folyóirat egyúttal szép is lehet.

Lapunk arculatát, a felvállalt szellemi irányvonalon túl, az elkészítésében közreműködők személye is fémjelzte. A szerkesztőbizottság tagjai: Balácsi Károly szociológus, Dobrik István művészettörténész, Egey Emese tanár, Fehér József irodalomtörténész, Jósvainé Dankó Katalin régész-muzeológus, Koncz Gábor közgazdász, Szathmáry Béla jogász, Takács Ádám filozófus, Tamás Edit történész-muzeológus, Tuba Zoltán biológus; tiszteletbeli tagok: Jakab István nyelvész, Orosz István történész; haláláig a lap védnöke volt Balassa Iván etnográfus. Ők személyükben képviselik a szerkesztés kulcsszavait (hagyomány és minőség), közreműködnek a lap szellemi irányvonalának alakításában, a tematika meghatározásában, a szerzők felkutatásában, a szerzői kör kialakításában, és lektori feladatokat látnak el saját szakterületükön. A szerkesztőbizottság felkérésekor alapelv volt, hogy tagjai valamennyien rendelkezzenek minősített szakmai munkássággal; a társadalomtudományok minél több ágát képviseljék; továbbá származásuk, iskolájuk, munkahelyük vagy kutatási témáik okán kötődjenek Zemplénhez.

A szerkesztés közvetlen feladatait alapító főszerkesztőként Bolvári-Takács Gábor irányítja, munkáját Földy Lilla és Lapis József szerkesztők segítik, utóbbi

a szépirodalmi rovatot vezeti. Bordás István lapigazgató a kiadással, a terjesztéssel és a pénzügyekkel kapcsolatos teendők felelőse, emellett a lapot kiadó Zempléni Múzsza Társadalomtudományi és Kulturális Alapítvány kuratóriumi elnöke. Tóthné Kovács Katalin szerkesztőségi titkárnál futnak össze az adminisztráció és a könyvelés szálai. A folyóirat logóját Csetneki József tervezte, s ő volt az első négy évfolyam tördelőszerkesztője. 2005 óta az arculat és a tördelés Tellinger András munkáját dicséri.

Büszkék vagyunk, hogy 2006-tól szakmai támogatóként magunk mögött tudhatjuk a Magyar Tudományos Akadémia Miskolci Területi Bizottságát, valamint a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia Miskolci Területi Csoportját. A megjelenés pénzügyi hátterét az elmúlt években elsősorban a Nemzeti Kulturális Alap Közművelődési, valamint Ismeretterjesztés és Környezetkultúra Szakmai Kollégiumai biztosították. A Sárospataki Népfőiskolai Egyesület 2002-ig a lap kiadója volt, azóta szerkesztőségi infrastruktúra rendelkezésre bocsátásával segíti munkánkat. 2007-től a Sárospataki Református Kollégium Alapítvány is támogatónk. A kivitelezést az első öt számnál a miskolci Sprint Nyomda végezte, azóta a debreceni Kapitális Nyomdával dolgozunk.

A Zempléni Múzsza szerkezete állandó. Az első öt évfolyamban *Tanulmányok, esszék; Szépirodalom; Művészportré; Archívum;* valamint *Szemle* rovatokkal jelentünk meg, a hatodik évfolyamtól a tematika *Tudomány és társadalom; Művészet; Szépirodalom; Szemle* rovatokra módosult. A lap első harminc számában 648 közlemény jelent meg, ebből 270 szépirodalmi mű (vers, novella, dráma, műfordítás). Eddig összesen 357 szerzőtől közöltünk publikációt, közülük 138 költő, író, műfordító. Lapunkban – alkotásaikkal együtt – 25 művészt (festőt, grafikust, szobrászt, építészt, népművészt), továbbá 5 művészeti közgyűjteményt mutattunk be.

Az MTA tagjai közül publikált nálunk Keviczky László villamosmérnök, Király Tibor büntetőjogász, Mádl Ferenc nemzetközi jogász, Meskó Attila geofizikus, Orosz István történész, Ujfalussy József esztéta, R. Várkonyi Ágnes történész; az MTA doktorai közül Bacsó Béla filozófus, Balassa Iván etnográfus, Balázs Géza nyelvész, ifj. Barta János történész, Bónis Ferenc zenetörténész, Dankó Imre etnográfus, Deme László nyelvész, Füredi János pszichiáter, Gunst Péter történész, Hoppál Mihály etnográfus, Karasszon Dénes orvostörténész, Móricz Lajos hadtörténész, Pomogáts Béla irodalomtörténész, Romány Pál agrártörténész, Somogyi Sándor geográfus, Surányi Dezső agrobiológus, Tuba Zoltán biológus, Végvári Lajos művészettörténész, Vitányi Iván szociológus. A Zempléni Múzsza kiemelkedő szerepet tölt be a zempléni régió közművelődésének fejlesztésében, hiszen más periodika, ebben az országgrészben, ilyen célra nem áll rendelkezésre. Emellett a szerkesztőség nagy figyelmet fordít művelődéstörténeti témák bemutatására. Külön kiemeljük a határon túli témájú vagy szerzőjű közleményeket, mint például Arday Géza: Cs. Szabó László életművéről, Beke Pál: Határok nélkül (általában és konkrétan a határ menti együttműködésről), Bertha Zoltán: A nemzetudat létkérdései Illyés Gyula világképében, Cseh Gizella: Dráma – színház – református kultúra, Fekete Ilona: A korai műemlék-helyreállítás gondolati háttere és megvalósulása Kassán, Göncz László: Nemzeti-ségi és anyanyelv-használati jogok Szlovéniában, Hermán M. János: Herder életműve és magyarországi hatása, Jakab István: A szlovákiai magyar nyelv-

művelés múltja, jelene és jövője, Komáromy Sándor: Erdély, Felvidék, Kárpát-alja és a Vajdaság magyar nyelvű gyermeklírása az ezredfordulón, Komporday Levente: A borsi Rákóczi-kastély a két világháború között, Kónya Annamária: Felső-zempléni városi iskolák a kora újkorban, Laár Tibor: A Kárpát-medence kultúrája a barokk korban, Pomozi Péter: Az észt–magyar kulturális kapcsolatok történetéből, Tamás Edit: Népek, nyelvek, vallások a Kárpát-medence északkeleti területein. A már nem élő pataki tanárok, tudósok eddig kiadatlan vagy nehezen hozzáférhető műveit bemutató sorozatunkban helyet adtunk Barcza József, Bolvári Zoltán, Buza László, Egey Antal, Finkey Ferenc, Harsányi István, Koncz Sándor, Palumbo Gyula, Szabó Károly, Takács Béla, Újszászy Kálmán, Urbán Barnabás egy vagy több írásának. Lapunkban olyan művek jelennek meg, amelyek évek múlva is értékállóak, hivatkozhatók, forrásként használhatók.

A *Szépirodalom* rovat Lapis József vezetésével felnőtt a magas színvonalú hazai periodikákhoz. Jelen vannak a kurrens áramlatok, kialakulni látszik a laphoz kötődő, fiatal szerzői kör, közreadunk prózát, lírát és drámát, beleértve a műfordításokat is. Örvendetes, hogy az egykor Sárospatakon tanult írók, költők közül megjelent nálunk Fekete Gyula, Képes Géza, Koncsol László, Kurucz Gyula, Mács József, Mészöly Dezső, Tóth-Máthé Miklós.

Fontosnak tartjuk a régió tudományos, kulturális, művészeti szervezeteinek, műhelyeinek bemutatását. Így cikket közöltünk az Abaúj-Zemplén Természeti Értékeiért Egyesületről, a Bodrog Néptáncgyűttesről, Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Budapesti Baráti Köréről, a Lavotta János Alapítványról, a Kazinczy Ferenc Társaságról, a Magyar Comenius Társaságról, a Sárospataki Nyári Képzőművészeti Szabadiskoláról, a Sárospataki Népfőiskolai Egyesületről, a Sárospataki Református Kollégium Alapítványról.

A művészetet kiemelt helyen kezeltük: minden számot más-más művész (festő, grafikus, szobrász, építész) illusztrált, akiről portrét közöltünk. A címlapok így sajátos hangulatot és színt kölcsönöztek a folyóirat egyes számainak. Ezekben bemutattuk Aknay János festőművészt, Andrassy Kurta János szobrászművészt, Bálint József festőművészt, Bertha Zoltán festőművészt, Borúth Andor festőművészt, B. Szabó Edit szobrászművészt, Czinke Ferenc grafikusművészt, Domján József grafikusművészt, Égerházy László szobrászművészt, Feledy Gyula grafikusművészt, feLugossy László képzőművészt, Gubis Mihály képzőművészt, Halmy Miklós festőművészt, Kondor Béla grafikusművészt, Kovács László festőművészt, Makovecz Imre építész, Molnár Irén festőművészt, Puha Ferenc festőművészt, Sándor Zsuzsa festőművészt, Somogyi György festőművészt, Sugár Péter építész, Szentirmai László bábtervezőt, grafikusművészt, Szkircsák Bertalanné népművészt, Tellingner István grafikusművészt, Urbán György festőművészt. A régió művészeti közgyűjteményei közül a sárospataki Rákóczi Múzeum Képzőművészeti Gyűjteményét, a Sárospataki Képtár Béres Ferenc-gyűjteményét, valamint Zene-Kép c. kiállítását, a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeinek Múzeumát és a szerencsi Zempléni Múzeum képeslap-gyűjteményét ismertettük meg az érdeklődőkkel.

Szerkesztőségünk a folyóirat kapcsán a továbbiakban is három fő szempontot kíván érvényesíteni: rendszeresség, kiszámíthatóság és változatosság. Rendszeresség a lap megjelenésében, mellőzve az összevont számok által megtakarítható pénzt és időt. Kiszámíthatóság a lap szerkezetében, állandó

rovatokkal, s nem tematikus számokkal. S végül tartalmi változatosság, a társadalomtudományok minél szélesebb értelmezésével (a természettudományos kultúra beleértésével is), nemzeti kulturális hagyományaink megismertetésével, lokális értékeink bemutatásával, szerzők és műfajok szempontjából egyaránt.

Köszönjük szerzőink és olvasóink eddigi támogatását, és számítunk további jóindulatukra!

Bolvári-Takács Gábor

Szavakból hajlékot

Ágh István: *Kidöntött fáink suttogása*. Nap Kiadó, Budapest, 2008

Különös dolog újraírni az életrajzot, regényt hozva létre már korábban megjelent vallomásokból. Olyan ez, mintha az élet más sem lenne, mint egy hatalmas-hosszú kirakós játék, amiből egyszer csak összeállítjuk a képet. Ágh István hetvenedik születésnapjára megjelent *életrajzi regénye* ilyen folyamat betetőzése, ahol, úgy tűnik, a legfontosabb élet-darabkák is a helyükre kerülnek. Három önvallomás jellegű prózai ciklust illeszt egybe, amelyek közül az első két rész változatlanul kerül az új kötetbe. Az 1990-ben megjelent *Kidöntött fáink suttogása* című írás az eredet, a gyermekkor világáról alkot maradandó képet. Az *Egy-más mellett*, amely 1988-ban látott először napvilágot, a budapesti diák, majd költő fiatalságának némely mozzanatát villantja föl. A harmadik egység, a *Virág-árok*, amelyben közeli vagy távolabbi barátainak, az ötvenes-hatvanas évek egy-egy művészegyéniségének állít emléket, jelentős eltérést mutat első, 1996-os, önálló kötetet alkotó változatához képest. A dunántúli

Felsőiskázon töltött gyermekkorral és Budapesttel, a hetvenes évek végéig tartó időszakkal foglalkozik a könyv. Az előbbiről az első ciklus, az utóbbiról vallomás-, illetve megemlékezés-ciklus beszél. Nem annyira az életút kerül azonban előtérbe, mint inkább az individuumot körülvevő tér, amely nem csupán a helyet, hanem a másik ember közelségét-távolságát is jelenti. Gondos precizitással és kellő humorral rajzolja meg az egyes részleteket, s inkább alkot galériát az újra- meg újrafestett miniatúrákból, mintsem reprezentatív önarcképet hozna létre. Éppen ezért az élet kontextusát alapvetően átszövi a másik ember feltétlen tisztelete.

A táj és az emberi környezet éppolyan fontos jellemzője a könyvnek, mint a kötetek egymás mellé rendelése. A megemlékezések közötti és azokon belüli szerveződési elv tehát voltaképpen egy, s az írások egymáshoz való viszonyukban, akárcsak belső rendszerükben, egyaránt az egymásmellettség logikáját követik. Az így kialakuló laza kapcsolatok a szigorú értelemben vett narratívától az asszociatív olvasási lehetőségek felé mutatnak.

Jogos tehát a regény élményvilágának csomópontját az otthon, az otthonosság fogalmával ragadnunk meg. Nem a szülőfalu és a főváros nyelvi különbözőségének ezer síkra lebontható problémavilágával találkozunk a kötetben, hanem a kapott és a választott tájhoz, élet- és gondolkodásformához való kötődés lehetőségének keresésével és felismerésével. Talán éppen a közvetlen tárgyra, közegre irányuló figyelem miatt fér meg egymás mellett Iszkáz és Budapest megírása, s alkot harmonikus, kiegyensúlyozott könyvet. A környezetre irányuló figyelem a táj- és téralkotást legelemibb írói eszközzel, az anyanyelv ezerszínűségének megvillantásával, váratlan egymásba kapcsolásával oldja meg.

A szellemi otthonteremtő szándék már az első oldalakon egyértelművé válik, ahol szinte nyersanyagában, szemünk előtt születik újra az a történelmi emlékezet, amelyre a szülőfalu babonás világának, küzdelmes hétköznapijainak teljessége épül. Épül, amint olvassuk emlékről emlékre, hogy később megsemmisülésével szembesüljünk. A *Gyertyagyűjtő* című írásban az idegen hangok valóságos nyomokként szolgálnak a történelmi vagy kvázi-történelmi írás megszületéséhez, amelyet maga az író is úgy szerkeszt saját írásban, mintha az olvasás, a múlttal való ismerkedés folyamata előtt lebbentené föl a fátylat. A *Gyertyagyűjtő* előrehaladásával fokozatosan, s a későbbi írásokban teljes egészében a család többi tagjának beszéde, emlékezete foglalja el az idegen szövegek helyét. A múlt így nem pusztán példázatosan, hanem a maga szubjektív valóságában válik meghatározóvá a tájban élő ember számára. Ez a mondhatni az emlékezet anyagával azonos meghatározottság folyamatos alakuláson megy keresztül, ahogy az írásban kiszemelt töredékek nem egy meghatározott történelmi ponthoz viszonyítanak, hanem a környék életének fluktuációját igyekeznek feltárni, megragadni. Az egyes hangok sok esetben nem ütköznek, hanem kiegészítik egymást, szinte hangjátékszerű csokrot alkotnak, amely az írás tisztán epikus jellegét megbontva, a lírához közelíti az egyes események elbeszéléseit. Az ily módon is elkülönülő beszéd-darabkák nem pusztán az otthon idő-mélységét teremtik meg, hanem komoly téralkotó szerepük is van. A szülők házasságát, az anya és a rokonok, a szerző születését, a két idősebb testvér, Izabella és László elbeszélései szerint olvashatjuk, s a gyermekkor egész világát átszövik a család tagjainak emlékezései. Akárcsak a történelmi hangváltások esetében, itt is azt érzékeljük, hogy az egyes nézőpontok nem a szövegek közötti viszonyok felállítását, hanem az egyes helyzetek kitágulását, erősebb plaszticitását eredményezik. A Nagy László prózakötetéből, az *Adok nektek aranyvesszőt*-ből átemelt részletek a házi, családi szövegköziség szépprózai intertextussá emelésével játszanak. A hanyatlás időszakának központi témaválasztása, amely a *Betöretés* címet viseli, mintha metaforikus viszonyban állna az ábrázolt valósággal, a gyönyörű díjnyertes paripa tragédiái és elértéktelenedése éppoly jellegzetesen tömörítik a világ állapotát, mint a báty verseiben megénekelte lovak, csikók szomorú sorsa, de a szimbolikus jelleg dominanciája nélkül, a maga anekdotikus próza-valóságában.

Ahogy a közösségi jellegű beszédek, úgy a magánbeszéd is téralkotó. A közösség, a lelki jelenlét igénye nemcsak a család, hanem a szerelmek és a barátságok történetében, s e történetek fontosságában jelenik meg. Szükséges úgy is mint intim otthonteremtő erő, de úgy is mint a világot megnyitó, lehetősége-

ket feltáró közeg, amelynek lassú formálódásával és érett jelenlétével egyaránt szembesülünk. A kapott világot felváltó választott tér, az emlékezet szerint csak hosszú évek alatt telítődik meg.

Szerelem és tér szoros összefüggésben, egymás kontextusaként jelennek meg az *Egymás mellett*ben. Az elbeszélői hang itt a visszaemlékezésen túl a magyarázó jelleget sem mellőzi, ami gyengíti e kételemű feltételrendszer közvetlen érvényesülését. A líraibb jellegű részek, levelek, éppen azért válnak a rész legfontosabb szakaszaivá, mert bennük alakul, formálódik vagy világosodik meg a valóságos tértől független lelki otthon lehetősége. Ennek ismeretében olvassuk végig a közelség és távolság megannyi csorba-szép-küszködő monológját. Abból, hogy a levelek mindig egyoldalúan, válasz nélkül jelennek meg, érzékeljük, hogy az intimitás kialakulása és felbomlása egyaránt monologikus folyamat. A szerelmes beszédének egyedüli céljává teszi a másikat, vagy a közel kerülésre, a másik birtoklására vágyva, vagy azért, hogy fölszámolja az már elidegenedett szólammal való találkozás lehetetlenségét.

A harmadik rész, a *Virágárok* talán a legszemérmesebb, mindenesetre a legtiszteleteljesebb szakasza a könyvnek. Az írások legtöbbször valóságosan emléket állít a művész barátoknak. Szabó István halálának névtelenségével, vagy Sarkadi Imre legendás-talányos lezuhanásával Kondor Béla ablakából, éppen Gagarin űrbe szállásának estéjén, Huszárik Zoltán arkangyal-erejével, amivel utolsó munkáján úgy dolgozott, „ahogy Michelangelo festette a teremtést, hanyatt fekvé a Sixtusi-kápolnában” jellemzi a neves társakat.

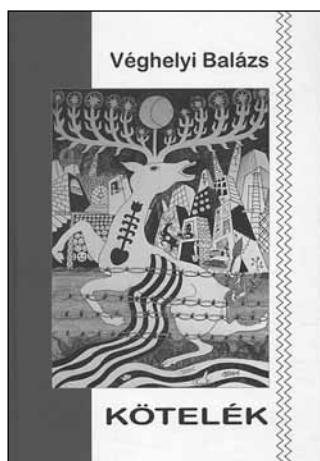
A kötet egységét a laza mellérendelő jelleg biztosítja, amely végső soron csupán a szerző azonosságából ered. Olyan természetesen kerülnek egymás mellé az egyes szakaszokon belüli egymást értelmező események, mint a kötet egészében. Ezeknek köszönhetően kerekedik ki az élettörténet, amely azonban mégis, utolsó gesztusával is saját magán túlrá, a bátyra, a költő Nagy Lászlóra mutat. Az írás itt az átszerkesztett *Virágárok* elejéről, a szakasz végére került, amely mintha nyomatékosítaná azt az összetartozást, amely nem pusztán az eredet közösségét, hanem az identitás eredeti kontextusba helyezését is sugallja.

Az emlékek tematikus egymás mellé rendezésével háló alakul ki, amely a kifejezés szó szerinti értelmét megidéző életrajz: tereket, formákat megragadni kívánó, árnyalatokat megvillantó munka, amely során a legfontosabb a felületeket határoló vonalak meghúzása, plasztikus megmunkálása. Az egyes történet- és elbeszélői síkok, elbeszélési sémák közötti mozgás elengedhetetlen, ha az élet alapvető formája az egymás mellett, egymás fizikai-szellemi terében megélt létezés. Ezt testesítik meg a narráció egyszempontúságától el-elszakadó szólamfoszlányok, amelyek nem egy gondolatvilág kiteljesítését, hanem egyfelől az emberek alkotta tér érzékeltetését, megformálását szolgálják, másfelől pedig az emlékezet spontán anyagkeresését tükrözik. A regény tehát nem a végigvitt szólamok útján bontja le a narratíva alárendelő szerepét, hanem az emlékezet folyamatos és közvetlen otthonkeresésével. Hol voltam és hol vagyok én?

Vakmerő hűségben

Sokan azt hiszik, a bátorság: vakmerőnek lenni a gonoszságban. Vakmerőnek lenni a jóságban! Ez az igazi bátorság. És vakmerőnek lenni a hűségben? Ez már több a bátorságnál is. Ezt a fajta vakmerőséget érzem Véghelyi Balázs *Profán kantáta* című versében, melyet – nagyon helyesen – Bartók Béla emlékének ajánl. Ez a vers az otthont, hazát, múltat, jövőt kereső „kétségbeesett remény” könyörgése. Könyörgés az emberi lélek legmélyén meglévő eredendő jó közösségbe való visszavarázslásáért.

A 25 éves szerzőt a *Kötélék* című, legújabb kötetének versei avatják igazi férfivá, emelik írásművészetének minőségét nagy alkotóink közelségébe. Ha Ady Endre „édes szívű és dalú dalolónak” nevezte Kosztolányi Dezsőt, akkor ezt – újabb versei alapján – talán már Véghelyi Balázsról is megállapíthatjuk, aki az új formák keresése mellett nyomban új törvények megfogalmazására is törekszik, de mindig hű marad a korábbi értékekhez, önmagához. A magyarság katasztrófáiban fölrobbantott szavakat és kifejezési formákat próbálja meg újból összerakni, azokat újratertetni. Csoóri Sándor írja a szerzőnek *A megíratlan és a megírt idők* című könyve kapcsán: „Eddig három könyve jelent meg a fiatal Véghelyi Balásznak, ami korát tekintve, önmagában is komoly teljesítmény. A három

Véghelyi Balázs: *Kötélék*.
Hungarovox Kiadó, Budapest,
2008.

közül a most megjelent vallomások, történelmi tanulmányokat és irodalmi esszét tartalmazó könyve a lelegelevenebb és a legárnyalatosabb. A fiatal író ebben a kötetében mutatja meg legvilágosabban elődeihez kötődő vonzalmait. Más szóval: tanítványi mivoltát. Ez a tanítványi szerep azonban nem az utánzás ügyességére céloz, hanem a hagyományok átörökléseinek a képességére.”

„Én egész népemet fogom.” Ez a József Attilára utaló, ugyanakkor nyelvtani módot változtató kijelentés, ami egyben sorsfordítóan józan önjellemzés is, sok mindent megsejtet a szerző új verseskötetének hangulatáról. Érezzük, hogy a versek mögött ott áll a lírai személyiség, aki egyre nyugtalanabbul kérdez rá az élet értelmére. Míg Csoóri Sándor a prózáiróban a tanítványt ismeri fel, addig érezzük, hogy a lírai személyiségben már a tanító formálódik. Egyszerű markánsabban fogalmazza meg, hogy fájdalmasan cipeli az értékvesztett lét ólomsúlyait, ugyanakkor meglepően tisztán (szinte gyermekien) jelenik meg verseiben a létet minden időben elviselhetővé oldó derű.

A kötet egyfajta összegzés és iránymutatás – erre utalnak a fejezet-címek, valamint a négy ciklust lezáró, az alkotói létnek, az egyénnek és a világ egészének egységét vizsgáló meditáció is.

Az első verscsokor (*Országutak*) a költőnek a nemzet közösségéhez való viszonyát rajzolja fel, behatolva a magyar lelki karakter legmélyebb zugaiba (*Profán kantáta, Egy bölcses-ségre, Országutak, Zászló hasadéka*), felvillantva egy-egy fontos történelmi pillanatot (*Nap és kereszt, Magyar nők siralmai 1943 telén*), vagy céltudatosan a kultúrán keresztül. Ez utóbbiak közül bravúros és teljesen eredeti az *Apokrif sorok egy múzsától*. A vers első részében Vajda Julianna Csokonaihoz írt képzelt búcsúlevelét ismerhetjük meg, mely teljesen profánul, hétköznapian szól, s szinte érezzük, hogy ilyen levelet Csokonai valóban kaphatott. Ám Véghelyi képzelete a költői intellektust Júlia szívének is odaajándékozza. Ezért döbbenetes a vers folytatása, melynek már a *Lilla ismeretlen naplójából* címet adja: „Megírtam Mihálynak / Búcsúlevele-met / Szavaim még fájnak / S tőlem idegenek. / Nézem azt a szeplőt, / Miről versét írta. / Ez jelenti már őt... / Nincsen többé Lilla.”

A második ciklus vallomásokat tartalmaz vágyakról, hűségéről, önismeretről, szerelemről. A szerelmes versek közül kiemelném a *Változást*, mely a szerelem megfogalmazásának szinte új nyelvi dimenziót ad. „Mit látsz most? – kérdezted este. / Kezemben telefonnal, ültem az ágyon. / Körbe-

néztem, és azt mondtam: / »Számítógépet, asztalt, függönyt...« / Hallgatál. »Én csak téged látok« – mondtad. / Megint körbenéztem, és az asztalnál / már te ültél, a számítógép képernyője téged vetített / s a függöny lett a szoknyád. / Azóta jobban látok.”

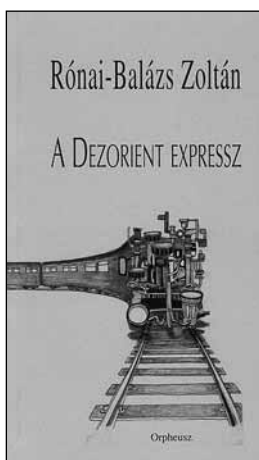
A következő ciklusban az első kötetből olvashatunk néhány válogatott verset, majd a záró ciklusban a vidámságban, humorban és nyelvi ötletekben gazdag gyermekversekkel ajándékozza meg a szerző az olvasót.

A kötet egészét áthatja a közösségért való aggodalom. „Nem hiszem el, hogy az ember közösségen kívül is teljes értékű életet élhet. Az emberiség számára a legnagyobb veszélyt éppen ezért a közösségi lét megszűnése jelentené” – írja. A közösségi lét vizsgálatával egyidejűleg szüntelenül foglalkoztatja az emberi szabadság kérdése is. Ez Ratkó József vallomását juttatja eszembe: „Ebben a világban még nincs annyi szabadság, hogy az emberek felismerhessék: a szabadság több és jobb, emberhez méltóbb a mainál. A költőnek erről a szabadságról kell beszélnie, másképp a nyelve kimarjul, ellepi a penész, szavai megöregednek, kihalnak.”

Véghelyi Balázs erről a szabadságról beszél.

Fazekas István

Menekülés-e egyáltalán?

Rónai-Balázs Zoltán:
A Dezorient Expressz.
Orpheusz, Budapest,
2007

Rónai-Balázs Zoltán az 1980-as évek végén kezdett publikálni, először városi, majd megyei lapokban, kezdeti publikációit azonban több mint tízéves költői hallgatás követte. Újra publikálni viszonylag későn, már érett költőként kezdett 2005–2006 táján, azóta folyamatosan jelennek meg versei nívós irodalmi folyóiratokban, illetve 2007 decemberében első kötete, *A Dezorient Expressz* is napvilágot látott az Orpheusz Kiadó gondozásában. E kötet kiadása után nem sokkal került a kezembe, erősen felkeltve az érdeklődésemet, mivel a szerzőben az általam eddig olvasott egyik legeredetibb hangon szóló kortárs költőt véltem felfedezni.

A szerző tárgyalt kötete négy, egymástól igencsak eltérő, ugyanakkor sok szempontból hasonló versciklusból áll. A jelen dolgozat fejezetenként, a kötetben és a szerző költészetében megjelenő költői attitűd négy különböző állomásaként igyekszik tárgyalni ezen négy versciklust.

A kötet első ciklusa, *Az ismeretlen katona* főként erősen ironikus és önironikus versekből áll. Ezen versek fő témája látszólag az ital, a züllés, a részegség, Rónai-

Balázs Zoltán merész módon még archaikus műfajokat is felelevenít, pl. a bordal műfaját *Legújabbkori bordal* c. versében, habár csak látszólagosan aktualizálja ezt a régi műfajt, és verseiben mindvégig ízig-vérig kortárs költő marad. Egy másik érdekes, archaikus műfajra történő rájátszás a profán hangzású *Kiflihéj* c. vers bujdosódalként való zárójeles műfajmegjelölése, vagy a címadó vers, *Az ismeretlen katona* vitézi énekekre való, ám erősen ironikus rájátszása. A ciklus versei egy folyamatosan formálódó költői attitűd egy állomásaként, mondhatni kezdeteként is felfoghatóak. A látszólag részeges, magát pusztán az alkoholos befolyásoltság állapotában jól érző lírai beszélő alaphangja helyenként meglehetősen kiábrándult és ironikus, ezzel együtt pedig önironikus és önmarcangoló. Valójában azonban az alkoholos befolyásoltság értelmezhető a keresés fázisaként, a költői szerep és a világ nagy igazságainak kereséseként, felelevenítve, kortársivá téve és aktualizálva azt az irodalmi hagyományt, amelyet a XIX. század közepe táján a francia szimbolisták igyekeztek megfogalmazni és megteremteni. Rónai-Balázs Zoltán költészetének szokatlan, és talán mondhatni meglehetősen eredeti vonása, hogy az említett irodalmi hagyományt nem intertextuális módon, nem direkt utalásokkal és idézetekkel igyekszik feleleveníteni, hanem sokkal elvontabban, a hatást saját egyéni költői hangjára bízva.

A kötet második ciklusa, a *Viszketés* címében szokatlan, már maga e cím is nyugtalanságot, zaklatottságot, helyhez nem kötöttséget, valamilyen változás, változtatás vágyát fejezi ki. Ha ezt a ciklust egy kibontakozó és formálódó költői attitűd következő állomásának tekintjük, akkor talán elmondhatjuk, hogy az

ezen ciklusban szereplő versek lírai beszélője, ha csak egy időre is, de úgy látszik, magára talál. A ciklus nyitóverse, a *Kőfaragók és olvasztárok*, megint csak merész módon megidézni látszik egy újabb irodalmi hagyományt, ráadásul egy olyat, melyet korunkban utólag sok kritika ér – a rendszerváltás előtti szocialista költészet egyes aspektusait, a költő alacsonyabb társadalmi rétegek mellett való kiállításának koncepcióját, velük való azonosulását. Rónai-Balázs azonban mindezt semmiképp sem valamiféle konkrét politikai ideológia nevében teszi, verseinek beszélője pusztán azonosul, kritizál, értékkel, következtet, állít és cáfol, helyenként (ön)ironikusan, mentesen mindenfajta költői fölényeskedéstől. A *Viszketés* ciklus verseiről általánosságban talán ki lehet jelenteni, hogy képviseleti lírát igyekeznek teremteni, azt a fajta lírát, amelynek számos kortárs irodalmi irányzat szerint per pillanat nem sok létjogosultsága van.

A kötet harmadik, címadó ciklusa, a *Dezorient Expressz* talán a legjelentősebb és legérdekesebb ciklus Rónai-Balázs Zoltán líráján belül, mintegy a kötet csúcspontjának, a keresett költői szerep megtalálásának és az ezzel járó felelősséggel való szembesülésnek is tekinthető. A *Dezorient Expressz*, mely nyilvánvalóan nem visz sehová, csupán céltalanul bolyong mindenfelé, értelmezhető költői korképként és kormetaforaként. A költői beszélő, mire odáig jut, hogy felszálljon erre a metaforikus, sehová nem tartó vonatra, vagy inkább ráeszméljen, hogy rajta ül a kezdetektől, és ebből bizony nem lehet kiszállni, már megtalálta, megtalálni vélte költői szerepét, azonban ezen a metaforikus sehová nem vezető utazáson keresztül kell szembesülni azzal, mit is jelent tulajdonképp költőnek, főként képviseleti lírát művelő költőnek lenni. Ezen ciklus verseiből sem hiányzik a Rónai-Balázs-lírára oly jellemző ironia és önironia, itt is megjelenik a bujdosóénekek műfajának cinikus-ironikus felelevenítése (*Az ember nem járta Szeged*), átellenesen még bevonódik ebbe a különböző irodalmi hagyományokkal való erősen implicit játékba a történelmi ének műfaja is (*Egy régi suicidiumról*). A ciklus elejének feszültséggel, kereséssel, kérdésfelvetéssel és talán egyfajta költői lelkesedéssel is telt versei a végére szép lassan, fokozatosan átmennek rezignált, már-már elégikus hangvétellebe, először egy gyermekkori nosztalgikus hangulat megidézésével (*Macskák, dáliaik közt*), mely után a lírai beszélő már egyenesen a halál gondolatával is eljátszik (*Kispesti ősz*).

A költői szerep egyfajta megtalálása, a lírai beszélő saját korának és személyes sorsának dezorientáltságával, sehová sem tartó vonat jellegével való szembesülés után az elégikus hangvétellű versek mintegy bevezetik a kötet negyedik, záró versciklusát. Az *A mozigépész* című ciklus versei főleg szerelmes versek, melyek szokatlanságuk miatt válnak érdekessé; Rónai-Balázs Zoltán lírája ilyen téren megint csak meglehetősen eredeti módon képes ötvözni a profán hangvételt az esztétikussággal, az undorkeltést a szépséggel, a testiséget az erős lelki érzékenységgel. Az egészen idáig mintegy közszereplőként, költői szerepet kereső és vállaló személyként jelen lévő és megnyilatkozó lírai beszélő a kötet végére egyre inkább magánszemélyszerű beszélővé válik, aki a kor problémái elől a szerelembe igyekszik, ismételten csak felelevenítve egy újabb, mára talán banális irodalmi hagyományt. A banálisnak ható hagyományt, miszerint a külvilág problémái elől egyetlen mentsvár talán a szerelem lehet, azonban korántsem banális módon eleveníti fel. A szerelmes versek formai és

műfaji palettája változatos – előfordul közöttük ének (*Galambének*), rapszódia (*Kattogó rapszódia*), anzix (*Anzix Verocsnak*), szerelmi elégia (*A házunk tövéből*), majd végül idill (*2050 nyarában*). Azonban a szerelembe való menekülés, ha menekülés egyáltalán, nem szükségszerűen jelenti a korábban vállalt költői szerep feladását. A lírai beszélő pusztán a teljesebb életet, annak egyfajta értelmét igyekszik meglelni a szerelemben (mint arra annyi példa van a világlírásban, de még a XX. századi magyar lírában is). A szerepvállalás a szerelem által akár teljessé is válhat, hiszen mindenképp könnyebb egy sehová nem tartó vonaton nem egyedül, hanem valaki kezét fogva ülni...

Kántás Balázs

Michel Onfray

Kortársunk, Foucault

Korunkat olyan könyvekre kárhoztatták, amelyek összekeverik a könnyedség nietzschei erényét a tartalmatlansággal, amely köztudomásúlag az eldobható és eldobandó gondolatokat gyártó felületes elmék erénye. Valóban nem sok időálló mű születik, és a sikerlisták élén haladó mennydörgő hangú, nagy kasszasikert hozó aktualitások tiszavirág-életűek csupán és a bizsu csalóka fényével csillognak ideig-óráig. Ha mérleget vonunk, nem sok minden marad, ami igazi, maradandó hatást keltett volna, de nem a média semmitmondó világára gondolok, hanem a valóságos, brutális és teketóriátlan világra. A filozófusban nincs már felforgató erő, hiányzik belőle a pozitivitás iránti érzék. Nagyon gyakran csak jámbor adalékokkal járul a kor liberális kirohanásaihoz, vagy negatív, nihilista és a megrendelésnek megfelelő mértékű ártalmas megállapításokat tesz. Foucault nem ebbe a családba tartozott és ezért – meg másért is – hiányzik nekünk.

Michel Foucault Nietzsche-párti filozófus létére lázadó és ellenálló emberként gondolkodott évszázadáról. Az elemzés új tárgyait választotta magának, új filozófiai módszerrel vizsgálta a történelmet, a történeti összefüggéseket és művelte a filozófiát. Nietzsche a *Vidám tudományban* azon dolgok vizsgálatára tett javaslatot, amelyek értelmet adnak az életnek és megadják ízlését és zamatát. Ezt írta: „Gondolkodtunk-e valaha is mélyrehatóan mindarról, amit az emberek mindmostanáig »létfeltételeiknek« tekintettek, mindarról, amiben babonás szenvedéllyel értelmet látnak?” Azt hiszem, hogy Foucault 1975-től, a *Megfigyelni és büntetni* című könyve megjelenésétől éppen ebben az őserdőben kezdett rendet vágni. Ettől kezdve azzal a forradalmi módszertannal dolgozott, amely már nem éri be azzal, hogy megkülönbözteti a filozófiai témákat a filozófiailag méltatlan témáktól, hanem minden lehetséges és elképzelhető tárgyat méltónak tart a filozófiai vizsgálódásra: börtönt és fegyelmezést, kórházat és betegséget, elmegyógyintézetet és örületet, szexualitást és családot, törvényt és intézményeket, tudást és hatalmat, mértékletességet és gazdaságosságot.

Miután az AIDS lesújtott rá, olyan utakon indul tovább, amelyek mindmáig járatlanok, de arra hivatottak, hogy igenis végigjárjuk őket: a moralizálás nélküli morál útjain, ahogy Nietzsche fogalmazott, vagyis amelyeken nem annyira a kasztrációhoz és a bűntudathoz jutunk, mint inkább az én minden irányú kultúrájához (e kifejezés Foucault-tól származik). Olyan kereszténység utáni szubjektum létrehozásához, aki megbékélt testével, gyönyöreivel törődik és művészi szintű életstílust dolgoz ki magának. A filozófus a *Törődés önmagunkkal* és a *Gyönyörök gyakorlása* című könyveivel, amelyeket kétségkívül a kereszténység előtti antik forrásművek inspiráltak, a szubjektivitás nevezetes etikáját dolgozta ki. Mert e könyvek különféle szintjei mögött, a prolegomenákon és a sarkalatos kérdések sietősen félbehagyott megválaszolásán túl, igazi nagy gondolkodó életműve sejlik föl, aki mindig az egyedi és az egyetemes, a

szubjektum és világunk közötti kölcsönhatásokon elmélkedett. Ki állítja, hogy nem éppen ez a morál hiányzik nekünk?

Ránk maradt a félbehagyott mű, amelyet „özvegyen hagyott szerzője”, amint Canguilhem fejezte ki magát. Ám ugyanakkor mégis gazdag ez a mű, befejezetlenségének formája pedig arra sarkall minket, hogy vigyük tovább a fáklyát, amelyet az AIDS ragadott ki a filozófus kezéből. Nietzsche után eljött Foucault, őtána pedig eljönnek majd fiaik. Kívánatos, hogy olyan gondolkodók és filozófusok jöjjenek el, akik tovább viszik a lázadásnak és az ellenállásnak ezt a szellemét, a felszabadult tudásnak ezt az akarását, amely a mindenféle hatalom iránti gyanakvással párosul. A szenvedélyt, hogy csak olyan könyveket írjunk, amelyek nem érik be a világ értelmezésével és igazolásával, hanem igyekeznek is megváltoztatni néhány aspektusát, amelyek már elindultak a rothadás útján, és a lehető legnagyobb mértékben föllázítják a szívet ezen aspektusok ellen: megváltoztatják a világot mindazon pontokon, ahol embereket kizsákmányolnak, ölnek, elnyomnak, üldöznek, meglópnak és lealjasítanak.

Manapság persze a kétségbeesés, a világi nihilizmus, a mindennemű visszaélés, a kiábrándulás, a média pesszimizmusa a divat, amelyet egyesek magas szinten képviselnek és többnyire cinikusan hangszerelnek. Foucault fő feladatát abban látta, hogy mai dionüszoszi szubjektumot munkáljon ki, amely majd a tegnapi, az egész bolygóra kiterjedő nagy forradalmi narratívák helyére lép. Inkább magunkat változtassuk meg, mint a világrendet, Descartes-tal szólva: ez az elgondolás még mindig aktuális. Foucault-ra emlékezni ma még szükségesebb és fontosabb, mint bármikor. Mindazok, akik temetni akarják művét, tagadják potenciális utóéletét, egyoldalúan tévedéseit hangsúlyozzák, egész műve túlhaladottságát emlegetik, titkon nem akarnak egyebet, mint megszilárdítani az építményt, amelynek lerombolásához ő már hozzáfogott.

Még mindig Baudelaire

A gépen, amellyel Amsterdamba repültem, hogy megtartsam előadásomat a Kereskedelmi Kamara régi épületének falai között, még egyszer elolvastam Baudelaire négy csodálatos oldalát, amelyet a dandynak áldozott. A *Pléiade* kötetet hoztam magammal, hogy újra átolvashassam a *Veszedelmes viszonyok*-nak szentelt jegyzeteket, és igyekeztem kikeresni bennük azt a részt, amelyben Valmont-t pozitív figurának állítják be, aki a dandyzmust arra használja, hogy megszerezze a hatalmat.

A Fourier szívének kedves csapongó szenvedéllyel lapozgattam a kötet bibliapapír oldalait. Talán éppen Bruxelles fölött mosolyodtam el, amikor a *Szegény Belgiumról* szóló részeket olvastam. Azt gondoltam, hogy valószínűleg soha semmiről nem írtak ennyi gyűlölettel és nehezteléssel. Másutt kíváncsiság fogott el, amikor Baudelaire Proudhon esztétikájáról írt. Ismét más résznél viszont azt akartam volna megtudni, miért ítéli a szobrászatot unalmasnak.

A kis ablakból az ég olyasféle kék, mint a tenger lehetett, amelybe, mindig így képzelem, Ikarosz zuhant le a magasból. Emlékszem a prózaköltemények

idegenjére, erre a rejtélyes emberre, akinek nem volt családja, sem hazája, nem akart tudni szépségről, gyűlölte az aranyat és nem szerette a felhőket, a csodálatos felhőket. Abból a családból származik, amelyben csak a költők nyerhetnek polgárjogot, amelyben a különféle felhők, a kumulusz, a sztrátusz és a nimbusz szerelmesei találhatók. Mint például Michaux, amikor a holt lelkek út-vonalát írja le és az eltévedt holtak árnyait, amint a Homály felé tartanak és egy ideig jókora jégtáblán hanykolódnak. Révetegen bámultam a felhőket, az azúrkék égbe vesző tekintettel, míg a friss, majdnem hideg légkondicionált levegő majdhogynem cseppfolyóssá alakulva bőrömön Baudelaire-re emlékeztetett.

Az egész *Szellem fenomenológiáját* odaadnám ezért a négy csodálatos lapért. És röpké alkudozást követően, akadémikuskodás nélkül, könnyű szívvel mihamar fölajánlanám érte az egész Hegelt. Százötvennél kevesebb sorban a dandy arcképe erővonalakat tár elénk, kulcsfogalmakat és egyéb eszközöket a szerző szabadsága irányvonalainak meghatározásához, nagy műve, a lét természetének megértéséhez. Csapongó gondolataim között az az ötletem támadt, amelyet egyszer talán még tovább gondolok, hogy a dandyzmus számos referenciáját éppen Normandiának köszönheti: itt van például Honfleur, Baudelaire *Cosa mentale*-ja, Caen, Brummell hanyatlásának és halálának színhelye, Barbey d'Aureville Saint-Sauveur-le-Vicomte-ja, sőt Marcel Proust Cabourg-ja. A történelmi dandyzmus nagyon messze van a fiatalkori általános hetykeségtől meg anekdotázástól, sokkal közelebb esik bizonyos metafizikához, bölcsességhez.

A művész, a költő, a szabad szellemű ember és a dandy: szeretem ezeket az önmagukat az árral szemben meghatározó alakokat, akik a magány és a kétségbeesett elszigeteltség felé tartanak. A bolsevik Sartre felfogásában a dandy fölösleges, élőski, mivel nem forradalmár és a burzsoáziának nem kell tartania tőle. Mivel Baudelaire nem Louis Blanc, az egész *Romlás virágai* teljességgel haszontalan, sokkal többet ér egy jó beszéd a néphez. A túlzásokba bocsátkozó Sartre a kapitalistát majmolja, ugyanazon értékeket tulajdonítva önmagának: a hasznosságot, a gyakorlatiasságot és a hatékonyságot. És ezzel elvéti a dandyzmus egész lényegét: az állandó lázadást, a csordaszellem elutasítását, amelyeket Albert Camus majd a magáénak vall, testvéri ellenségéhez csatlakozva azonban a romantikus tartás elítélésében. Ami a hasznosságot, a sartré-erényt illeti, olvassuk erről Baudelaire-t: „Hasznos embernek lenni: ez a szememben mindig valami csúfságot jelentett.” Soha még az utilitarizmusnak nem volt olyan központi szerepe, mint manapság, tehát a haszontalanság soha nem volt még ennyire aktuális.

Számosak az individuum ellenségei: itt a papok, ott a politikusok, aztán az egyetemi oktatók, majd pedig a csoportszellem, a kasztok, a különféle testületek, „törzsek” tagjai és hívei, másutt a rend szeretői és általában mindazok, akik nagyon jól tudják, hogy az egyediségben hatalmas, veszedelmes erő lap-pang, ha hozzáértéssel összpontosítják valamire. Olvassuk most ugyanennek a szerzőnek ugyanezt a szövegét: „Haladás, igazi, vagyis morális haladás csak az egyénben, az egyén útján érhető el.” Nem mondom le erről az axiómáról. Az egész munkám ebből meríti ihletét.

Az individuum gyűlölete mindazoknál kimutatható, akik, Platónról kezdve, megegyeznek egy egyetemes eszményben, amelyben az egyéni vonások föl-

oldódnak: vallási és totalitárius, utópista, hagyományörző és populista ideológiák. Isten, az Állam, a Haza, a Nemzet nevében az emberek vezetői az előírásokon túl még megkövetelték az egyszerű társadalmi összetartó erőt is. Amikor a társadalmi szerződésben meg kellett volna hagyni a minimumot, a totalitást követelték. Demokraták és totalitáriánusok tökéletesen osztoznak az előszereketben, amely készséggel áldozza fel az egyént egyenjogúsági fantazmagóriáik oltárán. Baudelaire e verse nekik szól: „Ám mindig így válaszol az elátkozott: Ezt nem és nem akarom!”

A dandy más morálra tart igényt, ha szabad magunk így kifejeznünk, poszt-keresztény morálra. Esztétikai alapú etikára, nem pedig teológiai vagy szcientológiai alapúra, mert e két utóbbinak köszönheti évszázadok óta minden nyomorúságát a morál filozófiája. Ezen új forma középpontjában az individuum a király. A terv abban áll, hogy a Szépet tegye meg minden dolgok alapjául, az Igazat és a Jót pedig lefokozza. Baudelaire a dandykról így ír: „E lényeknek nincs egyéb állapotuk, mint a szép eszményének ápolása a maguk személyében, szenvedélyeik kielégítése, valamint az érzés és a gondolkodás.” Esztétika és szenvedély, etika és érzékiség, az értelem kibékítése a testtel. Baudelaire és a dandy visszahelyezi jogaiba az átható és bódító illatokat, a bor lelkét, a hasist, a kívánatos idegen nőket, az elkeseredett szeretőket, az elátkozott asszonyokat és a Sátánt, az andalító illatú prostituáltakat, a vámpírokat és a csontvázakat. És ez engem elbűvöl.

Művészete a különbözőségben gyökerezik: a dandy saját pártjának egyetlen tagja. Követni és vezetni számára egyaránt elviselhetetlen, Zarathusztra is közlünk való, ám Cyrano úgyszintén. Mert mindannyian szenvedélyesen hódolnak az én kultuszának, ami az erős egyéni vonások jellemzője. Az ilyen személyiségben sokirányú, nagy erő lappang és a stílus létrehozásának igénye azon a ponton, ahol *a priori* a káosz diadalmaskodik. Mindennek az égvilágon semmi köze a fodros ingmellekhez, a nevetségesen bonyolult módon megcsondított nyakkendőkhöz, a finomkodó glaszékesztyűkhöz, az értékes kelmékhez és az előkelő környezethez, amelyben a hírnév megszületik – ez a hamis dandyzmus a jelentéktelen részletekre és a cicomákra korlátozódik. Dandyzmus ez is, csak nem úgy, ahogy a leépítő specialisták igyekeznek elhitetni, akik e gondolkodást cselekvéssé sterilizálják.

Amikor Barbey d'Aureville Brummell-ről ír, akkor bizonyos elméletet fejt ki, amelyet Balzac nyomán elegáns életnek nevezhetnénk. A dandy sikere az időbeosztása, nem pedig pénzének beosztása. Mert megveti az aranyat, amelynek rabszolgái a polgárok. A dandy fő műve a szabadsága, szabadságának megszerzése. Emlékszem Nietzsche egy szép mondatára, aki azt írta, hogy nem szabad ember az, aki idejének kétharmad részével nem rendelkezik szabadon, a saját használatára. A hősiesség megnyilatkozásának tere a hétköznapi élet és a tényen érzett ujjongás, hogy a világon vagyunk: az ópiumszívó bohémsége, a vízgyógy mód hívének meggondolatlan túlzásai, a felháborodott ember kitételei, az életet könnyedén vevő ember állandó viccelődése, az egyetlen és az ő tulajdona, a szabadosság követelménye, a happening keresése és a romantikus engedetlenség bírják rokonszenvenet.

Az Ennek ez a kultúrája feltételezi megerősítésének, a lélek fegyelmésésének vágyát, a dühöt a hivatalban lévő élősdiak és törpék iránt, stílus

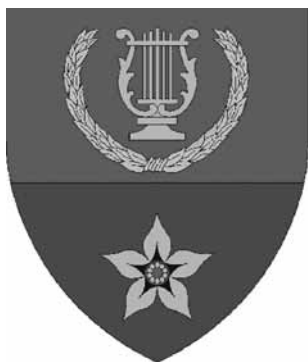
kimunkálását, amely a táncos könnyedségét fejezi ki, a megszabadulást a szellem nehézkes otrombaságától. Voluntarizmus, arisztokratizmus és esztétizmus, megannyi korszerűtlen erény Nietzsche szerint, mert ez a korszak teljes egészében az elbutultságé, az uniformizáltságé és a csúfságé.

1863-ban Baudelaire jelezte, hogy a dandyizmus csak átmeneti korokban születhet meg, amelyeket valamely korszak kimerültsége és egy másik világra jötte jellemez. Az ő kora a már alig számottevő arisztokrácia eltűnésének kora volt és az egyenlőséget, ha ugyan nem köztulajdont hirdető demokrácia megszületésének kora. A mi korunk a nemzeti kultúrák végének ideje és a globális, csordaszellemű, fogyasztói gyakorlatok világra jöttének korszaka. A nyelv (az „ige” – le verbe) által strukturált civilizációk korának kimerülése ez és egy egyetemes állam születéséé, amelyet az uralmának alávetett kép irányít. Az egész bolygóra kiterjedő globalizációnak csak az egyedi individualitások terén lehet ellenállni. A kortársi szabados Cyranók, Baudelaire közismert dandyjei, Stirner messzi fényvel világító Egyetlenei, Jünger anarchistái, az örök lázadás és engedetlenség alakjai. Végző soron csak bennük él az erő, amely eltörölni képes a nihilizmust: ezek az erők alkotják meg a Művészt.

Romhányi Török Gábor fordításai

Michel Onfray (1959–) Klasszika filológiát és antik filozófiatörténetet hallgatott. 1989-től napjainkig mintegy negyven kötetet adott közre. 1993-ban La sculpture de soi („Énszobrászat”) c. filozófiai értekezése Médicis díjat kapott. Mesteréhez, Nietzschehöz hasonlóan az antik görög filozófusokra támaszkodva alkotta meg életművét. A 2000-es évek elején Caen-ban és Argentanban (Normandia), a szülőföldjén, filozófiai szabadegyetemet létesített, amely azóta is egyre erőteljesebben fejlődik. 2005-ben egy felmérés szerint Franciaország legolvasottabb filozófusa volt. Az Unesco „Felvilágosodás” tagozatának felelős szakreferense.

Nikla

Nikla község a 68-as út mentén fekszik Marcali és Öreglak között, Somogy megye északnyugati részén. A települést első ízben az 1332–1337. évi pápai tizedjegyzékben említik mint plébániás helyet, Nikala, majd Nikla néven.

A terület földesurai között szerepelt Miklay Ferenc, a Csoknay család, a Thulmon család, a Laipzig és a Berzsényi család.

Községünk jelentős szerepet nem játszott egészen költőóriásunk, Berzsényi Dániel Niklára költözéséig. A jó „Dani uraság” széles látókörével, irodalmi összefüggéseivel, emberi méltóságával hírnevet, megbecsülést szerzett Niklának, melyből a mai napig is profitálhatunk.

A község a költő letelepedése idején állattartással, halászzattal foglalkozott, hiszen a Balaton széle idáig húzódott. Innen ered a Berzsényi Mézes Nap gondolata is, mert a méhészet mindig is meghatározó volt a niklai emberek életében.

Sajnálatos módon a vasúthálózat kiépítése nem érintette Niklát, ezért jelentős szerepet utána sem játszott Somogy megye életében.

Lakosságszámunk stagnál, illetve minimálisan csökkenő tendenciát mutat. A település körjegyzőséget alkot Csömend községgel, amelynek székhelye Niklán található.

A polgármesteri teendőket immár második ciklusban ellátó Dr. Fülöpné Kesztyűs Ágota vetette fel első ízben az ötletet, hogy Berzsényi Dániel emlékéet megőrizve, a hagyományokat ápolva megrendezzük a Berzsényi Mézes Napot.

Az elképzelést tett követte, 2003 óta minden év augusztus második szombatján kerül megrendezésre a

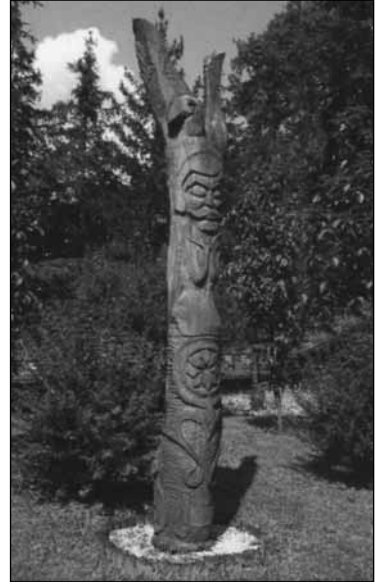

A Berzsényi-emlékház, a költő sírja és mellszobra

A Niklai Szent Ambrus
Méz Lovagrend zászlója

Római katolikus templom Berzsenyi-emlékoszlop (Berkesi Gyula alkotása)

Háborús emlékmű (Szanyi Tibor alkotása)

Evangélikus kápolna

Berzsenyi Mézes Nap, mely egyre nagyobb tömegeket vonz a szórakoztatás egyre szélesebb skálájával, az évek során országos, sőt mondhatni európai szintű rendezvényvé nőtte ki magát.

A lakosság mindebben tevékenyen részt vesz, olyannyira, hogy civil szervezeteket is alakítottak, mégpedig nyugdíjasklubot, ifjúsági szervezetet, polgárőrséget.

A település iskolájában integrált oktatás folyik, maga az épület is felújításra került. A falusi turizmus keretében igyekszünk minél szélesebb körű ismertségre szert tenni. Számottevő nézettsége van a római katolikus templomnak, a Berzsenyi-emlékmúzeum mellett felújításra került az evangélikus kápolna, ahol emlékkertet alakítottunk ki. Minden évben réztáblát helyezünk el az elhunytak nevével, így is fenntartva őket az örökkévalóságunknak.

Fát ültetünk az ez évben született gyermekeknek, mintegy jelképezve az élet örök mozgását.

A település 740-750 fő lakossággal nem tartozik a legnagyobb lélekszámú községek közé, de összefogással próbál új utakat kiépíteni a jövő felé.

Mindezt a község vezetői irányítják, sok-sok segítő kézzel együtt.

Falevél-tár

„Az erdő üzen, évről évre, kiteve a természet szolid változásainak; és üzenete makacsul és visszavonhatatlanul egy és egy: a száraz falevél. Hogy volna ehhez mérhető a legmakacsabb emberi természet, a legmakacsabb makacsság? Ha nem lenne fontos mondandója, az erdő nem akarna megszólítani. Mióta elmúltam negyven, az erdőben jobban bírom, mint az emberben.” (Prágai Tamás)

„A bolsevik Sartre felfogásában a dandy fölösleges, élősdi, mivel nem forradalmár és a burzsoáziának nem kell tartania tőle. Mivel Baudelaire nem Louis Blanc, az egész *Romlás virágai* teljességgel haszontalan, sokkal többet ér egy jó beszéd a néphez.” (Michel Onfray)

„A hanyatlás időszakának központi témaválasztása, amely a *Betöretés* címet viseli, mintha metaforikus viszonyban állna az ábrázolt valósággal, a gyönyörű díjnyertes paripa tragédiái és elértéktelenedése éppoly jellegzetesen tömörítik a világ állapotát, mint a báty verseiben megénekelte lovak, csikók szomorú sorsa, de a szimbolikus jelleg dominanciája nélkül, a maga anekdotikus próza-valóságában.” (Dávid Anna Dóra)

„Nem jött el senki, én vagyok. Nemsokára öt óra, s ez a higanyezüst délután az estbe süllyed le, lassan átváltozik a völgy mély színű szarkofággá. Nem jött el senki, én vagyok. Hószagú volt a reggel, amikor elindultam, varjak ültek a fákra. Nem jött el senki.” (Ébert Tibor)

„Hogy az a furcsán ellenállhatatlan, teljességgel elbizonytalanító érzés, amit lányok miatt érzek, az volna a félelem. Megáll előttem az apám, zsebre dugott kézzel, néz rám, félrefordul, szép a profilja. Jól néz ki. 'Csak nyugodtan', mondja, 'megy az, örülni fogsz neki, meglátod majd, inkább jó, mint rossz, ne izgulj. Ha megdobban a szív. Sokkal jobb, mint amilyen rossz. A nőssel, tudod, nem?' Nem tudom.” (Kukorelly Endre)

Ára: 650 Ft. Előfizetés: 5000 Ft.

Előfizethető személyesen valamennyi postán és a kézbesítőknél, a Magyar Posta Zrt.
(1) 303-3440-es faxszámán, a hirlapelofizetes@posta.hu e-mail-címen,

A Napút elérhető az interneten: <http://www.napkut.hu>

Számlaszám: OTP 11713005-20381185

Folyóiratunk megjelenését
a Nemzeti Civil Alapprogram
támogatja.